

**VASILE – SORIN CURPĂN
COSMIN – ȘTEFAN BURLEANU
VASILE CURPĂN**

DREPT PENAL. PARTE GENERALĂ
Conform Legii Numărul 301/2004

**IAȘI
2012**

PARTEA I
LEGEA PENALĂ ȘI INFRAȚIUNEA

TITLUL I

GENERALITĂȚI PRIVIND DREPTUL PENAL

Preliminarii

Denumirea de „Drept penal” este folosită în două accepțiuni: prima, în aceea de *ramură specifică a dreptului*, care reunește sistemul normelor juridice penale; cea de a doua, în aceea de știință, de ramură distinctă a științelor juridice care studiază aceste norme sau de *doctrină a dreptului penal*.

CAPITOLUL I

DREPTUL PENAL CA RAMURĂ A DREPTULUI

SECȚIUNEA 1

CONCEPT

În literatura noastră, Vintilă Dongoroz – unul dintre cei mai mari penaliști români din toate timpurile – dă conceptului trei accepțiuni diferite, împlinind unghiuri de referire distincte:

- prima, de drept penal pozitiv
- a doua, de drept penal obiectiv
- a treia, de drept penal subiectiv

Considerăm că dreptul penal pozitiv poate fi definit prin acele trăsături care îi determină profilul, conținutul și finalitatea proprie în peisajul legislativ și anume de a reprezenta ansamblul normelor juridice care reglementează relațiile de apărare socială și combatere a criminalității, prin determinarea acțiunilor și inacțiunilor care constituie infracțiuni și a sancțiunilor ce le sunt aplicabile.

SECȚIUNEA 2

OBIECTUL DREPTULUI PENAL ȘI RAPORTUL JURIDIC DE DREPT PENAL

Până la nașterea ipotetică a relațiilor de conflict cu destinatarii săi, legea penală îndeplinește o evidentă funcție formativă, neconflictuală, de recomandare și pretindere a unei anumite conduite din partea membrilor societății față de conținutul preceptelor înscrise în normele juridice penale.

Când obligația legală de conformare este respectată de destinatarii legii penale se naște **un raport juridic de conformare**, conținutul acestuia constituindu-l, pe de o parte, dreptul societății de a pretinde o anumită conduită, iar pe de altă parte, obligația membrilor societății de a se conforma. Când, însă, obligația cuprinsă în norma penală nu este respectată, săvârșindu-se acte contrarii prescripțiilor legale, se naște **un raport conflictual**, care conține în principal dreptul societății de a trage la răspundere și a sancționa pe făptuitor și obligația corelativă a acestuia de a se supune rigorii legii penale în condițiile respectării unor drepturi și garanții procesuale strict reglementate pentru ambii subiecți ai raportului.

SECȚIUNEA 3 SCOPUL DREPTULUI PENAL

Scopul dreptului penal este formulat în art. 1 din Codul penal, identificându-se cu însuși scopul legii penale, în sensul că *„legea penală apără prin mijloace specifice, împotriva infracțiunii, România, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, precum și întreaga ordine de drept.”*

SECȚIUNEA 4 CARACTERELE DREPTULUI PENAL

1. Caracterul de drept public
2. Caracterul de drept represiv
3. Caracterul de drept unitar

SECȚIUNEA 5 IZVOARELE DREPTULUI PENAL

În condițiile adoptării noii Constituții din 2003, *principalul izvor de drept penal intern îl constituie Legea organică* (art.72 pct. 3 lit. g), *acesteia alăturându-i-se decretele-legi și decretele încă în vigoare.*

Tratatele și convențiile internaționale pot constitui izvoare ale dreptului penal, în anumite condiții, vizând domeniul prevenirii și combaterii criminalității pe plan internațional.

În acest sens, Constituția din 2003 prevede prin art. 11(2) că tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern.

SECȚIUNEA 6 LOCUL DREPTULUI PENAL ÎN SISTEMUL DREPTULUI

Dreptul penal, deși constituie o ramură autonomă și specifică în peisajul reglementărilor juridice, se află, prin natura lucrurilor, în legătură cu toate celelalte ramuri ale sistemului de drept, care reglementează relațiile sociale de tip diferit, dar în scopul ocrotirii acelorași valori, în special cu:

1. *dreptul constituțional*, care stabilește prin normele sale, valorile sociale esențiale pentru configurarea ordinii de drept în ansamblul ei.

2. *dreptul procesual penal* – denumit și dreptul penal formal sau “instrumental” – care, subsumându-și eforturile aceluiași front de apărare socială contra criminalității, stabilește regulile de bază formele, activitățile și actele prin intermediul cărora se organizează descoperirea, urmărirea, judecarea și sancționarea celor care săvârșesc infracțiuni.

3. *dreptul execuțional penal* (cu subramura sa de “dreptul penitenciar”), care reglementează relațiile sociale de apărare ce se nasc în cursul executării sancțiunilor de drept penal în regim de libertate sau de penitenciar.

Bibliografie selectiva:

1. *Jean Larguier, Droit Pénal Général et Procedure Pénale, Dalloz, 1970, p. 1*
2. *G. Stefani et G. Levasseur, Droit Pénal Général, Dalloz, 1975, p. 37*
3. *Giuseppe Bettiol, Diritto penale, Padova, Cedam, p. 43*
4. *Philippe Conte și Patric Maistre Du Chambon, Droit penal général, 6e edition, Ed. Armand Colin, Grenoble, 2002, p. 9*
5. *Vintilă Dongoroz, Drept penal, București, 1939, p. 23*
6. *Maria Zolyneak, Drept penal, Partea Generală, vol. I, Fundația “Chemarea”, Iași, 1992*
7. *Matei Basarab, Drept penal, Partea Generală, Edit. Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 4*
8. *Constantin Bulai, Drept penal român, Partea Generală, vol. I, Casa de Editură și Presă “Șansa” S.R.L., București, 1992, p. 7; Constantin Mitrache, Drept penal român, Partea Generală, Casa de Editură și Presă “Șansa” S.R.L., București, 1996, p. 8*

CAPITOLUL 2

DREPTUL PENAL CA RAMURĂ A ȘTIINTELOR JURIDICE SAU CA DOCTRINĂ

SECȚIUNEA 1 GENERALITĂȚI

Ca ramură a științelor juridice, dreptul penal cuprinde ansamblul cunoștințelor privitoare la fenomenele juridice penale exprimate în diverse concepții, teorii, idei cu privire la legitimitatea, conținutul și funcțiile dreptului penal, precum și la metodele și mijloacele specifice de apărare socială și de combatere a criminalității.

SECȚIUNEA 2 PRIVIRE ISTORICĂ ASUPRA EVOLUȚIEI DOCTRINEI DREPTULUI PENAL

A. O scurtă privire istorică asupra doctrinei dreptului penal evidențiază faptul că evoluția sa a fost marcată mai profund de câteva concepții fundamentale – Școala penala clasică și, mai apoi, teoria pozitivistă - influența acestora răsfrângându-se în mod corespunzător și asupra legislațiilor penale, imprimându-le principalele particularități și tendințe.

B. În secolul nostru, știința dreptului penal a intrat sub influența decisivă a noilor teorii, fondate pe conceptul de apărare socială, lansate în parte anterior de Școala pozitivistă, dar diferite de aceasta prin mijloacele propuse și atitudinea față de infractor.

Cea mai cunoscută dintre teorii este cea reprezentată de „*noua apărare socială*”.

C. Tendințele actuale conturează trei direcții:

1. Prima, *de resuscitare a Școlii clasice*, sub denumirea de *neoclasicism*, vizând reafirmarea tezei că sancțiunea penală nu poate fi lipsită de caracterul său retributiv și intimidant.

2. Cea de a doua tendință – exprimată de *concepția radicală* – evoluează într-o direcție opusă, contestând eficiența – și, ca atare, legitimitatea justiției penale și a dreptului penal actual – preconizează treptata dejuridicizare a „penalului” și înlocuirea sa cu un sistem de protecție socială.

3. Se manifestă, în continuare, și *o linie de evoluție moderată a științei dreptului penal*, care încearcă să optimizeze întregul arsenal de mijloace penale, *punând accentul pe umanizarea, liberalizarea și modernizarea unui model complex*: preventiv, represiv, curativ și de reabilitare.

Este direcția cu cel mai mare impact actual asupra legislațiilor europene.

SECȚIUNEA 3

OBIECTIVELE ACTUALE ALE DOCTRINEI DREPTULUI PENAL

Sub aspectul organizării și perfecționării generale a sistemelor de drept penal, în scopul sporirii eficienței lor, atât în direcția unei mai bune ocrotiri juridico-penale a valorilor sociale, dar și a recuperării mai eficiente a elementelor antisociale, știința dreptului penal s-a orientat spre studii cu caracter interdisciplinar, incursiunile sale în sfera politicii penale, a criminologiei, psihologiei și a altor științe limitrofe fiind din ce în ce mai frecvente și mai semnificative.

În același timp, doctrina dreptului penal a stimulat reactivarea cercetărilor de tip exegetic-critic.

În sfârșit, se constată o accentuare a preocupărilor vizând cercetările cu caracter comparativ și teleologic.

În țara noastră, principala sarcină a doctrinei actuale este aceea de a elabora liniile directoare ale unei reforme a legislației penale astfel încât aceasta să valorifice, pe de o parte, în mod superior, tradițiile legiurii penale autohtone interbelice, iar pe de altă parte, să asimileze cele mai noi progrese ale legislației occidentale din perspectiva realizării unei cât mai depline corelări a sistemelor represive din Comunitatea Europeană.

SECȚIUNEA 4

LOCUL DREPTULUI PENAL ÎN FAMILIA ȘTIINȚELOR PENALE

În accepțiunea cu cea mai largă circulație, „*științele criminale*” sau „*științele penale*” încorporează mai multe discipline, inseparabil legate de organizarea apărării sociale împotriva criminalității:

1. Dreptul penal (criminal)
2. Dreptul procesual penal
3. Dreptul executional penal (incluzând și știința penitenciară)
4. Criminologia
5. Criminalistica
6. Politica criminală (penală)

Bibliografie selectiva:

1. Gh. Theodoru, „*Știința dreptului penal român și sarcinile ei actuale*”, *Analele Univ. „Al. I. Cuza”*, sec. III, tom XXIV, 1978, p. 5-14
2. *Trattate di diritto penale italiano*, Torino, 1961, p. 1-2
3. *Droit penal e procedure penale, 1-er Tome, Droit penal general*, Paris, Dalloz, 1975, p. 39, 42-49

4. *Parte generale del diritto penale, Milano, 1939, p. 39*
5. *F. Gramatica, Principi di difese sociale, 1961, p. 320.*

CAPITOLUL 3

PRINCIPIILE DREPTULUI PENAL

SECȚIUNEA 1

CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE

Principiile sunt reguli de drept care conțin idei directoare, cu un caracter mai mult sau mai puțin general, ce călăuzesc,elaborarea și realizarea ordinii de drept penal, acționând fie asupra întregului sistem de drept penal, fie asupra unor laturi sau segmente ale reglementării penale.

Acțiunea principiilor fundamentale este întregită, iar uneori, pur și simplu, particularizată pe diverse segmente ale reglementării penale (sau în determinarea conținutului unor instituții penale) de acțiunea principiilor instituționale, care, la nivel determinat instituțional, exercită efecte constitutive importante .

SECȚIUNEA 2

PRINCIPIUL FUNDAMENTAL AL LEGALITĂȚII INCRIMINĂRII, RĂSPUNDERII PENALE ȘI SANȚIUNILOR DE DREPT PENAL (SAU PRINCIPIUL LEGALITĂȚII PENALE)

Datorită excepționalei sale importanțe pentru evoluția dreptului penal modern pe bazele unui democratism și umanism real, principiul legalității a fost afirmat solemn de Adunarea Generală a O.N.U. din 10 decembrie 1948, fiind înscris ca atare în „Declarația Universală a Drepturilor Omului”, precum și în „Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice”, adoptat de același organism la 16 decembrie 1966, în cunoscuta formulare a art. 15: „nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care în momentul în care au fost săvârșite nu constituiau un act delictuos potrivit dreptului național sau internațional.

În formulări uneori ușor nuanțate, principiul legalității penale este consacrat ca principiu „regens” în toate codurile penale moderne.

Noul Cod penal (2004) a perfecționat, sub influența unor sugestii provenite din doctrină, formularea principiului legalității penale sub denumirea de legalitate a incriminării și a sancțiunilor de drept penal în două dispoziții ale art. 2, astfel: (1) „Legea prevede faptele care constituie infracțiuni, pedepsele care se aplică și măsurile care se pot lua în cazul săvârșirii acestor fapte”. (2) „Nimeni nu poate fi sancționat pentru o faptă care nu era prevăzută de lege ca infracțiune la data săvârșirii ei. Nu se poate aplica o pedeapsă sau nu se poate lua o măsură de siguranță ori o măsură educativă neprevăzută de lege la data comiterii faptei”.

Credem că, într-o exprimare mai exactă, principiul legalității incriminării, a răspunderii penale și a sancțiunilor de drept penal ar putea fi formulat astfel:

„Nimeni nu poate fi supus răspunderii penale decât în condițiile legii și numai pentru faptele prevăzute ca infracțiuni atât la data săvârșirii cât și a judecării lor. Nimeni nu poate fi supus pedepsei ori unor măsuri de siguranță, educative sau de ocrotire decât în temeiurile, cazurile și condițiile prevăzute de lege.”

SECȚIUNEA 3

PRINCIPIUL EGALITĂȚII LEGII PENALE

Principiul egalității legii penale nu este consacrat în actuala legislație penală printr-o dispoziție aparte. Cu toate acestea, incidența sa în cadrul legislației penale derivă, pe de o parte, din dispoziția cu caracter general înscrisă în Constituția României din 1991 și cuprinsă în art. 16 (1), potrivit căreia “Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări”, iar, pe de altă parte, din însuși conținutul ansamblului normelor ce alcătuiesc ramura dreptului penal pozitiv, care, prin modul organizării instituțiilor fundamentale ale infracțiunii, răspunderii penale și a sancțiunilor de drept penal, nu îngăduie, de principiu, vreo discriminare în aplicarea normelor de drept penal față de destinatarii săi posibili pe criterii de ordin politic, economic, rasial, religios sau de altă natură.

SECȚIUNEA 4 PRINCIPIUL UMANISMULUI DREPTULUI PENAL

Principiul umanismului este consacrat expres prin art. 22 p. 2 și 3 chiar în Constituția din 1991, care prevede în două dispoziții succesive că: „Nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedepse sau de tratament inuman sau degradant. Pedepsa cu moartea este interzisă”

Umanismul legii penale este rezultatul transpunerii în cadrul reglementărilor penale a cerinței ca toate instituțiile dreptului penal să reflecte natura rațională a persoanei umane, atât regimul incriminării, al tragerii la răspundere penală, cât și al sancțiunii trebuind să protejeze capacitatea și demnitatea fizică și morală a infractorului și să urmărească reeducarea acestuia în condițiile asigurării cerințelor de combatere a criminalității și de asigurare a unei protejări efective a posibilelor victime și a valorilor sociale ocrotite de legea penală.

Principiul umanismului poate fi analizat sub raportul unor implicații specifice.

SECȚIUNEA 5 PRINCIPIUL PERSONALITĂȚII LEGII PENALE

Dreptul penal român este, în totalitatea sa, organizat pe ideea reglementării unor raporturi juridice de tip personal ori, conflictual născute între stat și infractori, indiferent dacă aceștia sunt persoane fizice sau persoane juridice.

Tocmai datorită acestei finalități de a organiza apărarea socială, nu împotriva unei criminalități abstracte și depersonalizate, ci a unor persoane fizice concrete sau a unor persoane juridice cu curențe determinate care se dedau la săvârșirea unor infracțiuni reale, dreptul penal este de adresabilitate strict personală, toate structurile sale fiind astfel organizate încât efectele coerciției penale să vizeze în mod strict numai subiecții activi ai infracțiunii.

SECȚIUNEA 6 PRINCIPII INSTITUȚIONALE

Principiile cu caracter instituțional contribuie fie la organizarea unor părți ale reglementării penale, fie la o anume optimizare funcțională a acestora (cum ar fi, de pildă, principiul parificării în sancționarea participanților), ca părți componente cu o anume substanță juridică ale unui sistem dat.

Principiile instituționale contribuie în mod substanțial la creionarea conținutului specific al instituțiilor de bază și al celorlalte instituții sau subinstituții ale dreptului penal,

punând în evidență mai ales trăsăturile tehnico-juridice, acțiunea și influența lor fiind strict subordonate orientării generale date legislației de principiile fundamentale.

Bibliografie selectiva:

1. Rodica Mihaela Stănoiu și alții, *Drept penal - Partea Generală*, Editura „Hyperion XXI”, 1992
2. *Traite de Droit Criminel*, Editura „Cujas”, Paris, 1967
3. A se vedea propunerea comisiei instituite în 1979, în Belgia, pentru revizuirea Codului Penal, în „Reforme du Code Penal”, „Document de travail” nr. 12/1/1982, „Universite Catholique de Louvain”, p. 10
4. Roger Merle și Andre Vitu, în „Traite de droit criminel”, Paris, 1967, p. 103 și urm
5. M. Zolyneak, *op. cit.*, 1992, p. 41
6. V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor ș.a. „*Explicații teoretice ale Codului penal român - Partea Generală*”, vol. 1, Editura Academiei, 1969, p. 89

CAPITOLUL 4 NORMA PENALA

SECȚIUNEA 1 CONCEPT

Norma de drept penal se va subordona, în esență, structurii generice a oricărei norme juridice, dar, în același timp, va prezenta și unele particularități proprii.

- în primul rând, în timp ce norma juridică extrapenala prevede o parte perceptivă care cuprinde chiar în sine comanda sau punerea în vedere de a face sau a nu face ceva, conținând o formulare explicită, din care se deduce ilicitul corespunzător, în cazul normelor de drept penal, ceea ce se prevede explicit este ilicitul însuși (infracțiunea), comanda normei fiind deductibilă, cu alte cuvinte, norma juridică nu formulează direct preceptul, ci faptul contrariu preceptului (infracțiunea prin omisiune sau comisiune).

- în al doilea rând, în timp ce sancțiunile extrapenale vizează reparația, adică repunerea celui vătămat, într-o situație asemănătoare cu cea preexistentă încălcării normei, în cazul sancțiunii penale, aceasta are un vădit caracter preventiv și represiv.

- sub raportul intensității forței obligatorii, normele juridice penale includ o obligativitate imediată și imperativă, pe când celelalte norme juridice prevăd o obligativitate eventuală (din momentul încălcării).

Prin urmare, primele devin incidente din chiar momentul edictării lor, celelalte din momentul nerespectării.

- în sfârșit, în ceea ce privește realizarea normelor de drept penale, dacă acestea dau naștere de principiu acțiunii publice (a statului), de urmărire și tragere la răspundere a celor vinovați de săvârșirea unor infracțiuni, celelalte norme sunt guvernate de principiul disponibilității, exercitarea acțiunii reparatorii, aceasta fiind lăsată de regulă la dispoziția celor vătămați.

În consecință, se consideră că sancțiunea penală nu este eventuală, ci inevitabilă (obligatorie).

Toate aceste particularități conferă normelor juridice penale caracterul de a fi mijloacele juridice cele mai energice de asigurare a ordinii sociale.

SECȚIUNEA 2

STRUCTURA NORMEI PENALE

Structura normei de drept penal pune în evidență trei elemente componente distincte :

- **ipoteza** – care conține descrierea faptei penale incriminate
- **dispoziția** – care relevă regula de conduită impusă de lege și
- **sanctiunea** – care se referă la consecințele sancționatorii ale nerespectării regulii de conduită.

Norma juridică penală conține toate cele trei elemente comune oricărei norme juridice, exprimarea lor făcându-se, însă, în mod specific cerințelor proprii de reglare a relațiilor sociale de apărare împotriva criminalității, ipoteza și sancțiunea în mod expres, dispoziția într-o manieră deductibilă din celelalte două.

SECȚIUNEA 3

CATEGORII DE NORME PENALE

Spre deosebire de caracteristicile care deosebesc normele juridice, în general, de normele juridice penale la care ne-am referit mai sus, acestea din urmă prezintă o serie de trăsături care le diferențiază și între ele, permițând clasificarea lor în funcție de conținutul normativ propriu și de cel al structurii. În acest sens, știința dreptului penal distinge mai multe categorii de norme:

1. Normele penale generale și speciale
2. Normele penale prohibitive și onerative
3. Normele penale unitare și divizate
4. Normele penale de incriminare-cadru
5. Normele penale de trimitere și de referire
6. Normele cu ipoteză simplă sau cu ipoteză descriptivă
7. O ultimă clasificare a normelor penale se face în funcție de gradul de determinare a sancțiunii, distingându-se sub acest unghi normele cu sancțiuni absolut determinate, absolut nedeterminate, relativ determinate, cu pedepse alternative sau cumulative.

Bibliografie selectiva:

1. *Ceterchi ș.a., Teoria generală a statului și dreptului, București, 1967, p. 333 , Op. cit., pp. 15-16*
2. *Nicolae Buzea, Infrațiunea penală și culpabilitatea, Alba Iulia, 1944, p. 1*
3. *Tr. Pop, Drept penal comparat, Cluj, vol. II, 1983, p. 89 și L. Bira, Drept penal - Partea Generală, Cluj, 1971, pp. 21-24*

CAPITOLUL 5

LEGEA PENALĂ - CONCEPT

În știința dreptului penal, expresia de „lege penală” este destinată pentru a descrie înțelesul ei obișnuit de act normativ emis de organul suprem al puterii, care conține norme de drept penal.

SECȚIUNEA 1

CATEGORIILE DE LEGI PENALE

Deși toate legile penale cuprind numai dispoziții cu caracter penal, ele diferă fie după întinderea domeniului de aplicare, fie după conținut, durată sau caracterul lor.

În funcție de aceste criterii știința dreptului penal clasifică diferitele categorii sau feluri în legi penale astfel:

1. După criteriul întinderii domeniului de aplicare și conținut în:
 - legi generale (conținând norme cu caracter general);
 - legi speciale (conținând norme cu caracter special).

În sistemul dreptului nostru, singura lege penală cu caracter general este Codul penal, în completarea lui putând interveni unele acte normative cu caracter complementar sau complinitor.

2. După criteriul duratei, știința dreptului penal face distincția între:
 - legi penale permanente - deci, cu durata de aplicabilitate nedeterminată
 - legi penale temporare - a căror durată de aplicare este determinată fie prin termenul de ieșire din vigoare prevăzut în chiar cuprinsul legii respective, fie prin dependența vădită a reglementării însăși față de unele situații excepționale sau stări temporare

3. După criteriul cerinței care a impus adoptarea lor, legile penale se împart în:
 - legi ordinare
 - legi excepționale

4. Un loc aparte în sistemul legilor penale îl au acelea cu caracter tranzitoriu.

SECȚIUNEA 2

RAPORTUL DINTRE LEGEA PENALĂ ȘI TRATATELE SAU CONVENȚIILE INTERNAȚIONALE

Cât privește raportul dintre legea penală și tratatele sau convențiile internaționale, acestea se rezolvă, de regulă, în favoarea recunoașterii priorității de aplicare a convențiilor internaționale.

În acest scop, art. 7 din Codul penal 1969 și respectiv 14 din noul Cod penal (2004) prevăd că dispozițiile cuprinse în art. 5 și 6 și din același cod și respectiv 11–13 din noul Cod penal reglementând problemele legate de tragerea la răspundere penală a cetățenilor străini sau a celor fără cetățenie care nu domiciliază pe teritoriul țării noastre se aplică numai dacă nu se dispune altfel printr-o convenție internațională.

CAPITOLUL 6

INTERPRETAREA LEGII PENALE

Interpretare legii penale ridică, ca orice fel de interpretare juridică, probleme privind, în principal:

- organele de interpretare,
- procedeele de interpretare,
- rezultatele interpretării,
- limitele interpretării și principiile acesteia.

SECȚIUNEA 1

ORGANELE DE INTERPRETARE

- a. Interpretarea poate fi făcută de același organ care a elaborat norma și este autentică și obligatorie.
- b. Interpretarea doctrinară este dată de specialiștii domeniului.
- c. Interpretarea judiciară este rezultatul activității organelor judiciare - mai ales ale judecătorilor - de aplicare a legii la cazurile concrete.

SECȚIUNEA 2

PROCEDEELE DE INTERPRETARE

Sunt cunoscute mai multe procedee de interpretare: literală, istorică, rațională, tehnologică, comparativă, analogică, clasificarea cea mai întâlnită în materia noastră fiind aceea care distinge între procedeele literale, raționale și analogice.

A. Interpretarea literală constă în căutarea conținutului, finalității și câmpului de aplicare a legii în strânsă dependență cu înțelesul cel mai firesc al cuvintelor și structurii gramaticale a textului în care se exprimă norma.

Nu numai cuvintele în sine, dar și modul în care sunt folosite relevă trei planuri de abordare: etimologic, sintactic și stilistic.

B. Interpretarea rațională sau logică - urmărește să stabilească voința reală a judecătorului prin folosirea unor procedee logice, a raționamentelor.

În cazul în care cele două feluri de interpretări, dintre care cea literal-gramaticală are întâietate, conduc la rezultate diferite, prevalează înțelesul dedus pe cale logică. Interpretarea logică apare sub forma a cinci tipuri de metode fundamentale:

- metoda logico-analitică
- metoda sistematică
- metoda istorică
- metoda teleologică
- metoda analogică.

SECȚIUNEA 3

IERARHIZAREA METODELOR

Interpretul poate face apel la oricare dintre metodele de interpretare cunoscute, singularizate sau prin combinare, unicul scop al interpretării fiind acela al stabilirii aceluiași conținut juridic care corespunde cel mai bine cazului în speță, în contextul judecării acestuia, adevăratul sens al legii neputându-se releva decât printr-o raportare relativă la cel puțin trei niveluri: al voinței autorului legii, al scopului general sau obiectiv al legii și al contextului judiciar și axiologic al momentului aplicării normei.

SECȚIUNEA 4

REZULTATELE PRINCIPALE ȘI LIMITELE INTERPRETĂRII LEGII PENALE

Oricare ar fi procedeele sau metodele pe care le folosește interpretul, rezultatele sale pot conduce la trei situații distincte:

- A. *lex dixit quam voluit* - interpretarea fiind declarativă
- B. *lex dixit minus quam voluit* - interpretarea fiind extensivă
- C. *lex dixit plus quam voluit* - interpretarea fiind restrictivă

SECȚIUNEA 5

PRINCIPII ALE INTERPRETĂRII LEGII PENALE

Plecându-se de la premisa să interpretul trebuie să urmărească cunoașterea, iar nu crearea normei de drept, în tradiția școlii românești a ultimelor decenii, s-a impus

principiul că legile penale sunt de strictă interpretare (poenalia sunt strictissime interpretationis), potrivit căruia înțelesul normei legale nu poate fi nici extins și nici restrâns prin interpretare.

Pe de altă parte, fiind de inspirație liberală și stabilit în interesul individului confruntat cu legea penală, interpretarea legii penale nu trebuie niciodată să se întoarcă împotriva sa.

De aici decurge cel de-al doilea principiu al interpretării normelor de drept penal și anume acel că, dacă legile penale defavorabile trebuie interpretate în mod strict, cele instituite în favoarea infractorului trebuie interpretate extensiv.

CAPITOLUL 7 ALICAREA LEGII PENALE

SECȚIUNEA 1 APLICAREA LEGII PENALE ÎN SPAȚIU

Codul penal român a organizat aplicarea legii penale în spațiu potrivit mai multor principii: al teritorialității, al realității, al personalității și al universalității.

Întrucât multitudinea acestor aspecte necesită, mai întâi, aplicarea legii penale în propriul teritoriu național, vom examina, în primul rând, soluțiile pe care le preconizează legislația noastră penală în raport cu faptele săvârșite pe teritoriul țării noastre și apoi limitele aplicării legii penale române pentru faptele penale săvârșite în afara teritoriului național.

A. Aplicarea legii penale în raport cu faptele săvârșite pe teritoriul țării

1. Principiul teritorialității

În scopul organizării unei apărări sociale integrale, prin mijloace, de drept penal, împotriva manifestărilor infracționale intervenite în limitele teritoriului național, Codul Penal român a consacrat principiul teritorialității legii penale în formularea : « legea penală se aplică infracțiunilor săvârșite pe teritoriul României », pe care o regăsim atât în art. 3 din Codul anterior, cât și în art. 10 din noul Cod penal (2004) și potrivit dispozițiilor sus-menționate, principiul teritorialității presupune deci că legea penală română se aplică, în exclusivitate, pe întreg teritoriul țării și tuturor infracțiunilor comise în acest areal, indiferent dacă infractorul este cetățean român, străin sau persoană fără cetățenie (apatrid), și indiferent de locul său de domiciliu.

Pentru corecta înțelegere și aplicare a principiului teritorialității este necesară cunoașterea conceptelor de « teritoriu » și « infracțiune săvârșită pe teritoriul țării »

2. Excepții de la principiul teritorialității

a. Imunitatea de jurisdicție. Potrivit dispoziției din art. 8 Cod penal în vigoare, legea penală română nu se aplică infracțiunilor săvârșite pe teritoriul țării noastre de reprezentanții diplomatici ai statelor străine sau alte persoane care, în conformitate cu convențiile internaționale – cum sunt șefii de state sau de guverne, membrii misiunilor speciale, funcționarii consulari și alte persoane oficiale – nu sunt supuse jurisdicției penale a statului român

b. Legea penală română nu se aplică nici infracțiunilor săvârșite în localurile și terenurile misiunilor diplomatice străine din România.

c. Legea penală română nu se aplică nici militarilor aparținând unei armate străine, aflate în trecere sau staționați pe teritoriul țării cu asentimentul statului român.

d. De principiu, legea penală română nu se aplică - prin simetrie de tratament cu dispoziția înscrisă în art. 10 din noul Cod penal - nici infracțiunilor săvârșite la bordul unor

nave sau aeronave străine aflate pe teritoriul țării noastre (deci în apele teritoriale sau în spațiul aerian român), dacă se află în misiuni guvernamentale sau de stat, cu acordul statului român și reprezintă statul căruia îi aparțin.

e. Cât privește navele și aeronavele folosite în scopuri comerciale științifice sau de pescuit, aflate în trecere prin marea teritorială a României, legea noastră penală nu se aplică infracțiunilor comise la bordul acestora, tot prin simetrie de tratament cu soluția propusă în art. 143 al. 1 C.pen. anterior, în baza art. 17 al. 2 din Legea nr. 17/1990.

De la această regulă, Legea nr. 17/1990 prevede și câteva excepții, ce atrag aplicarea legii penale române.

B. Aplicarea legii penale în raport cu faptele săvârșite în afara teritoriului țării

În sistemul nostru legislativ, acțiunea legii penale împotriva persoanelor care săvârșesc - indiferent de natura cetățeniei sau locului de domiciliu - fapte în afara țării este asigurată prin prevederea și reglementarea a trei principii:

1. Principiul personalității legii penale denumit și „principiul cetățeniei active”
2. Principiul realității legii penale sau al „protecției reale”
3. Principiul universalității legii penale

C. Prioritatea convențiilor internaționale, stipulată prin art. 7 C.pen. prevede că dispozițiile înscrise în art. 5 și 6 – deci cele care reglementează principiile realității și universalității legii penale române – sunt aplicabile „dacă nu se dispune altfel printr-o convenție internațională”. Noul C.pen. a adăugat prin dispozițiile art. 14 și dispozițiile referitoare la reglementarea principiului personalității, deci cele prevăzute în art. 11 din noul C.pen..

D. Extradarea este actul prin care un stat pe al cărui teritoriu s-a refugiat un infractor predă (remite) la cererea altui stat acel infractor pentru a fi judecat ori pus să execute pedeapsa la care a fost condamnat de către instanțele acelui stat.

Sisteme de extradare

- sistemul zis „politic” sau „guvernamental
- sistemul zis „jurisdicțional
- sistemul mixt

Regimul extradării – care poate fi activă în cazul în care este cerută de un stat solicitant sau pasivă, în cazul în care se face remiterea făptuitorului de către statul solicitat – este reglementată în legislația noastră prin intermediul Constituției în art. 19, a noului Cod penal în art. 16, la nivel de principii și mai detaliat prin structura ei ca instituție în Legea 302/2004, care instituie și varianta extradării voluntare (la cererea infractorului).

SECȚIUNEA 2

APLICAREA LEGII PENALE ÎN TIMP

1. Preliminarii

Durata legii și limitele eficienței sale sunt determinate de existența și activitatea ei în timp. Din acest punct de vedere trebuie să distingem între existența legii și eficiența acesteia.

Sub primul aspect, o lege capătă existență numai în momentul în care a fost votată de corpurile legiuitoare și sancționată de șeful statului (când o astfel de condiție este prevăzută de Constituție), promulgarea reprezentând ultimul act necesar pentru edictarea legii.

Existența legii nu implică, deci, și începerea activității sale, aceasta din urmă dobândindu-se numai odată cu intrarea ei în vigoare.

Durata de aplicare a legii, deci eficiența sa, va fi legată și de un punct terminal,

care trebuie să coincidă cu momentul scoaterii ei din vigoare. Printr-o simetrie necesară, decurgând în mod logic din principiul legalității, o lege penală nu poate fi scoasă din vigoare, decât de aceleași organe ale puterii supreme care au creat-o și i-au dat eficiență juridică. Scoaterea din vigoare a unei legi penale se poate realiza prin abrogare, înlocuire, ajungere la termen a legilor temporare, încetarea condițiilor care au determinat adoptarea legilor excepționale și schimbarea structurală a condițiilor social-politice care au determinat adoptarea unor dispoziții cu caracter penal.

2. Principiul activității legii penale

Activitatea sau eficiența legii penale are o dublă determinare: prima – sub aspectul întinderii sale în timp și a doua – sub aspectul raportării sale numai la fapte penale săvârșite sub incidența sa, ambele componente ale activității penale fiind susceptibile de a fi exprimate în timp și numai prin întrepătrundere reciprocă, norma penală putând intra în acțiune devenind activă.

În sensul acestor determinări, art. 40 din noul C.pen. prevede în mod expres că „legea penală se aplică infracțiunilor săvârșite cât ea se află în vigoare”, text identic cu art. 10 din C.pen. din 1969.

3. Neretroactivitatea legii penale

„Legea penală nu se aplică faptelor care la data când au fost săvârșite nu erau prevăzute ca infracțiuni”. Cu alte cuvinte, principiul retroactivității legii penale consacră regula potrivit căreia legea penală care procedează la o incriminare „ex novo” – nu se aplică faptelor săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare. Mai pe scurt, legea penală nu poate institui nici infracțiuni și nici pedepse retroactiv („nullum crimen sine lege praevia”).

4. Retroactivitatea legii penale dezincriminatoare

În materia legilor dezincriminatoare s-a admis principiul retroactivității legii, art. 5 al. 2 din noul C.pen. (fost art. 12 în C.pen. 1969) dându-i următoarea formulare: „legea penală nu se aplică faptelor săvârșite sub legea veche dacă nu sunt prevăzute sub legea nouă. În acest caz, executarea pedepselor, a măsurilor de siguranță și a măsurilor educative pronunțate în baza legii vechi, precum și toate consecințele penale ale hotărârilor judecătorești privitoare la aceste fapte încetează prin intrarea în vigoare a legii noi.”

5. Ultraactivitatea legii penale

Principiul ultraactivității legii penale temporare (la care este asimilată și legea excepțională) este consacrat prin dispoziția înscrisă în art. 9 din C.p. (fost 16 în C.p. 1969), care prevede că legea penală temporară se aplică sancțiunilor săvârșite în timpul cât era în vigoare, chiar dacă nu au fost urmărite sau judecate în acel interval de timp.

6. Extractivitatea legii penale mai favorabile în situații tranzitorii

În această situație, de succesiune a unor legi penale în timp – denumită de unii autori ca situație de „conflict al legilor penale în timp”, doctrina a propus trei tipuri de soluții:

- a retroactivității legii penale noi – ca fiind legea în vigoare la data judecării;
- a ultraactivității legii penale vechi – ca fiind legea pe care a încălcat-o infractorul, asumându-și regimul de răspundere prevăzut de aceasta;
- a aplicării legii celei mai favorabile pentru inculpat.

Codul nostru penal a optat în art. 6 (fost art. 13 în C.pen. 1969), pentru soluția aplicării legii mai favorabile („mitior lex”).

Din examinarea sistemului adoptat de noul C.pen. – care își are corespondent în toate legislațiile sau jurisprudențele legiurilor penale moderne – rezultă că pentru situațiile de tranziție s-a legiferat posibilitatea extraactivității legii penale, acceptându-se fie

ultraactivitatea legii penale mai vechi, fie retroactivitatea legii penale noi, sub condiția ca legea care extraactivează să fie mai favorabilă inculpatului.

În ipoteza, pe deplin posibilă, când, în urma comparării tuturor legilor succesive, nu se va putea identifica vreuna dintre ele ca fiind, prin aplicarea concretă, mai favorabilă infractorului pentru cazul dat, judecătorul va face aplicațiunea legii în vigoare la data judecării, aceasta legitimându-și incidența în virtutea principiului general al activității legii penale.

Tot legea penală în vigoare la data judecării cauzei se va aplica și acelor fapte penale săvârșite sub imperiul uneia sau mai multor legi succesive, care prin desfășurarea lor obiectivă au adus atingere atât legii anterioare, cât și legii penale noi, cum sunt cazurile de infracțiuni continue, continuate, de obicei sau din acțiuni sau din omisiuni repetate.

7. Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive

I. Aplicarea obligatorie a legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive (art. 14 din Codul penal)

Noul Cod penal (2004) a reformulat reglementarea din art.14 C.pen. anterior, adaptând-o la noul sistem de pedepse instituit, mult mai diversificat. Astfel, potrivit art.7 din noul C.pen. care înlocuiește fostul art. 14 – se prevede că dacă după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare și până la executarea completă a unei pedepse privative de libertate sau a amenzii, a intervenit o lege care prevede orice fel de pedeapsă, dar cu un maxim special mai mic, sancțiunea anterioară deja aplicată se reduce la acest maxim, dar numai dacă depășește maximul special prevăzut de legea nouă pentru infracțiunea săvârșită.

Noul C. pen. a introdus prin art. 7 cu cinci aliniate reglementări care ținând seama de diversificarea felurilor de pedeapsă din noul sistem instituit prin art. 58 și a adaptat spiritul vechilor reglementări păstrând principiul potrivit căruia în cazul intervenirii unei noi pedepse privative de libertate de orice fel dacă aceasta presupune un maxim special mai mic, sancțiunea aplicată anterior se reduce la acest maxim (art. 7 alin. 1).

II. Aplicarea facultativă a legii noi mai favorabile în cazul pedepselor definitive (art. 15 din C. p.)

Pentru aplicarea facultativă a legii penale favorabile, instanța trebuie să țină seama de următoarele particularități distincte ale acestei ipoteze:

- incidența art. 15 alin. 1 din C.pen. este limitată numai la pedepsele cu închisoare, iar noul C.pen. prin art. 8 se referă la toate pedepsele privative de libertate consacrate;

- legea penală nouă mai favorabilă trebuie să prevadă un maxim mai mare decât pedeapsa judecătorească definitiv aplicată sub imperiul legii anterioare (sau cel mult egală cu aceasta);

- incidența dispoziției legale presupune verificarea judecătorească a unor împrejurări de fapt personale, în cadrul unei proceduri adecvate (contestația la executare)

- în caz de reduce a pedepsei, aceasta nu poate fi coborâta sub o limită anume prevăzută de lege (reducerea proporțională cu reducerea maximului special).

TITLUL II INFRAȚIUNEA

CAPITOLUL 1 NOȚIUNEA DE INFRAȚIUNE

SECȚIUNEA 1 PRELIMINARII

Infrațciunea, în sensul ei cel mai larg, este un act de conduită exterioară a omului, care din cauza tulburării pe care o produce ordinii de drept este supusă represiunii penale. Din această accepțiune, rezultă că infrațciunea reprezintă o realitate complexă cu valențe și exprimări în plan material-obiectiv, social, moral și juridico-penal.

Potrivit concepției formal juridice, infrațciunea este înțeleasă ca o abstracțiune și entitate juridică, fizionomie ei fiind configurată în strânsă dependență de cadrul normativ penal în vigoare.

Concepția realistă se caracterizează printr-o viziune de tip realist, înțelegând fenomenul criminal ca o realitate umană îndreptată contra unei realități sociale.

SECȚIUNEA 2 NOȚIUNEA DE INFRAȚIUNE ÎN CONCEPȚIA CODULUI PENAL ROMÂN DIN 1969

Codul penal adoptat în iunie 2004 însușindu-și concepția realistă asupra infrațciunii, o definește astfel: „infrațciunea este fapta prevăzută de legea penală care prezintă pericol social și este săvârșită cu vinovăție”.

SECȚIUNEA 3 INFRAȚIUNEA CA INSTITUȚIE JURIDICĂ

Majoritatea autorilor sunt de acord, în a considera, că sistemul oricărui drept penal pozitiv modern se sprijină și se organizează în partea sa general-instituțională pe trei instituții fundamentale: instituția infracțiunii, instituția răspunderii penale și instituția sancțiunii de drept penal.

SECȚIUNEA 4

CADRUL REGLEMENTĂRILOR INFRAȚIUNILOR CA INSTITUȚIE DE BAZĂ ÎN CODUL PENAL ROMÂN

a. – Codul penal român anterior (1969) alocă infracțiunii întreg titlul II al părții sale generale (art. 17-51), organizat pe cinci capitole: dispoziții generale (art. 17-19 – Cap. I), tentativa (art. 20-22 – Cap. II), participația (art. 23-31 – Cap. III), pluralitatea de infracțiuni (art. 32-43 – Cap. IV) și cauzele care înlătură caracterul penal (art. 44-51 – Cap. V).

b. – Codul penal din 2004 (cu intrare în vigoare la 29.06.2005) reorganizând reglementarea materiei infracțiunii îi alocă acesteia – titlul II din Partea generală, subdivizat în șapte capitole: Cap. I – cuprinzând „Dispoziții generale”, Cap. II – cuprinzând „Cauzele justificative”, Cap. III – conținând „Cauzele care înlătură caracterul penal”, Cap. IV – „Tentativa”, Cap. V – „Participația”, Cap. VI – „Răspunderea penală a persoanei juridice” și Cap. VII – „Pluralitatea de infracțiuni”.

Bibliografie selectiva:

1. *Le sursis, la probation et le autres mesures de substitution aux peines privatives de liberté, Conseil de l'Europe, Comité Européen pour le problèmes criminels; Strasbourg, 1966 și Recomandation nr. R (87) 19, adoptée par le Comité de Ministres du Conseil de l'Europe – 17 sept. 1987, avec l'exposée de motives, Organisation de la Prevention de la Criminalité, Conseil de l'Europe, Affaires Juridiques, Strasbourg, 1988;*
2. *V. Dongoroz, Principalele transformări ale dreptului penal român, în S. J., p. 409*

CAPITOLUL 2

TRĂSĂTURILE ESENȚIALE ALE INFRAȚIUNII

SECȚIUNEA 1

PERICULOZITATEA SOCIALĂ A FAPTEI

1. Noțiune. Caracterizare. Modalități

A. Din definiția legală a noțiunii de infracțiune (art. 17, al. 1 din C.pen.) rezultă că, în primul rând, infracțiunea se înfățișează ca o faptă (ca un act de conduită exterioară a omului) prezentând pericol social (de unde rezultă că periculozitatea socială a faptei reprezintă una din trăsăturile esențiale ale infracțiunii).

B. Codul penal român a înscris în dispozițiile art. 18 o definiție proprie, în sensul că: „fapta care prezintă pericol social în înțelesul legii penale este orice acțiune sau inacțiune prin care se aduce atingere uneia dintre valorile arătate în art. 1 și pentru sancționarea căreia este necesară aplicarea unei pedepse”.

2. Pericolul social generic (abstract) și pericolul social specific (concret)

În știința dreptului penal, în practica legislativă și în structura normelor penale de incriminare, se face o distincție între pericolul social abstract, generic al unei anumite

infracțiuni în conținutul ei normativ și pericolul social concret pe care l-ar putea prezenta fapta săvârșită în conținutul ei real.

3. Caracterul prezumat al pericolozității faptei prevăzute de legea penală.

Trăsătura pericolozității sociale a faptei prevăzute de lege este prezumată în sistemul legislației noastre penale. Pericolozitatea socială a faptei penale este prezumată de lege prin însăși faptul incriminării unor acte de conduită calificate juridic de legiuitorul penal ca infracțiune. Ea nu are însă un caracter absolut și irefragabil, astfel încât însuși legiuitorul a creat atât în sistemul Codului penal anterior (1969), cât și al celui actual (2004) și două situații instituționale în care pericolozitatea socială a unei fapte prevăzute de legea penală este înlăturată.

SECȚIUNEA 2

VINOVĂȚIA (SAU COMPONENTA PSIHO-MORALĂ A INFRAȚIUNII)

1. Noțiune

Infracțiunea – ca act de conduită umană – comportă nu numai o latură exterioară, obiectivă, cu exprimare perceptibilă sub aspect material-fizic, dar și o latură interioară, subiectivă, alcătuită din fenomenele și procesele psihice care preced, pun în mișcare și însoțesc actul de conduită antisocial, imprimându-i orientarea antisocială.

2. Consecințe

Săvârșirea faptei cu vinovăție reprezintă cea de-a doua trăsătură esențială a infracțiunii, trăsătură obligatorie pentru existența oricărei infracțiuni. De aici decurg următoarele consecințe:

SECȚIUNEA 3

PREVEDEREA FAPTEI ÎN LEGEA PENALĂ (SAU CERINȚA INCRIMINĂRII)

1. Noțiune

Cea de-a treia trăsătură esențială de existență a infracțiunii o reprezintă cerința ca fapta care prezintă pericol social și este comisă cu vinovăție, să fie prevăzută și de legea penală.

2. Consecințe

Chiar dacă o faptă prezintă pericol social și este comisă cu vinovăție, ea nu va antrena răspunderea penală decât în momentul incriminării sale exprese.

CAPITOLUL 3

CONȚINUTUL INFRAȚIUNII

SECȚIUNEA 1

ASPECTE GENERALE

1. Noțiunea de conținut al infracțiunii

Conținutul infracțiunii poate fi definit ca totalitatea condițiilor sau elementelor prevăzute de lege pentru ca fapta să constituie infracțiune.

2. Noțiunea de infracțiune și noțiunea de conținut al infracțiunii

Știința dreptului penal a elaborat și noțiunea de conținut generic al infracțiunii, care spre deosebire de diferitele conținuturi incriminatorii individuale, interesând partea specială a dreptului penal, este studiată în cadrul părții generale a dreptului penal, referindu-se la cerințele de incriminare necesare tuturor infracțiunilor.

3. Structura conținutului infracțiunii

a. Prin structura conținutului infracțiunii se înțelege modul în care se organizează și se configurează ca părți ale aceluiași ansamblu diferitele elemente componente ale conținutului infracțiunii.

b. În general, elementele de structură – sau altfel spus condițiile de existență ale infracțiunii sunt:

- actul de conduita al unei persoane, atât sub raportul elementelor obiective cât și subiective;
- valoarea socială și relațiile corespunzătoare acestei valori lezate, deci obiectul infracțiunii;
- subiecții actului de conduită, făptuitor și persoana vătămată;
- locul, timpul, modul, mijloacele ori anumite consecințe ale săvârșirii infracțiunii, care pot apărea, de asemenea, printre condițiile ce particularizează și condiționează existența unei fapte penale ori caracterul ei agravat.

4. Clasificarea conținuturilor de infracțiune

Clasificarea conținuturilor de infracțiune se poate face fie după criteriul structurii (conținut juridic sau constitutiv), fie al variantelor în care o faptă este incriminată (conținut simplu sau complex), fie în funcție de formele infracțiunii (conținut tipic sau trunchiat, atipic).

SECȚIUNEA 2

CONȚINUTUL CONSTITUTIV ȘI RAPORTURILE SALE CU CONȚINUTUL JURIDIC AL INFRAȚIUNII

Elementele sau cerințele care se referă la condițiile de existență ale infracțiunii la nivelul laturilor sale fundamentale alcătuiesc conținutul constitutiv al infracțiunii, conținut necesar și obligatoriu pentru orice infracțiune.

Incluzând totalitatea condițiilor de incriminare ale conduitei interzise - deci ale faptei penale - conținutul constitutiv poate coincide cu conținutul juridic al unei infracțiuni sau poate avea o sferă mai restrânsă.

CAPITOLUL 4

ELEMENTUL MORAL AL INFRAȚIUNII SAU LATURA SUBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII

Cu toată diversitatea formelor și modelelor ei de exprimare, vinovăția penală poate fi definită ca reprezentând acea stare sau atitudine mentală cu caracter antisocial a persoanei din momentul săvârșirii infracțiunii care, fie că a avut capacitatea de a exprima liber cât și înțelegerea semnificației antisociale a faptei penale comise, fie că, deși nu a avut reprezentarea urmărilor acesteia, putea și trebuia să și le reprezinte în condițiile unei atitudini normal diligente.

SECȚIUNEA 1

FACTORII CARACTERIZANȚI AI VINOVĂȚIEI

Conturarea vinovăției penale în oricare dintre formele sau modalitățile sale este rezultatul interacțiunii unor factori de conștiință, cum sunt factorul intelectual și factorul volitiv.

1. Factorul intelectual sau conștientul - presupune nu numai înțelegerea - prin

reprezentare și prevedere – a faptei comise sub raport fizic, uman și social, ci și asumarea conștientă a tuturor consecințelor ce decurg din aceasta în planul răspunderii penale.

2. Factorul volitiv (sau voința) - presupune capacitatea psihică a persoanei de a se autodetermina, de a-și stăpâni și dirija în mod liber actele de conduită.

SECȚIUNEA 2

FORME ȘI MODALITĂȚI ALE VINOVĂȚIEI

Datorită faptului că vinovăția este rezultatul interacțiunii dintre factorul volitiv și intelectual, cel de-al doilea putând prezenta grade de conștientizare diferite și vinovăția poate prezenta forme și modalități diferite.

Noul cod penal (2004) prevede în art. 20 că fapta penală se poate săvârși prin intermediul a trei forme de vinovăție: *intenția, culpa și intenția depășită*.

SECȚIUNEA 3

INTENȚIA ȘI MODALITĂȚILE SALE

I. Concept

În sens etimologic, intenția (intendere) este voința îndreptată către un anumit scop, adică o voință dirijată. Transpusă în dreptul penal, intenția criminală va fi deci voința îndreptată către o finalitate interzisă de legea penală (dol criminal).

II. Modalitățile intenției și scopul normativ

Potrivit dispoziției înscrisă în art.20, p.1 din noul C.pen., sunt consacrate două modalități normative ale intenției, prevăzându-se că fapta este săvârșită cu intenție nu numai atunci când infractorul prevede rezultatul faptei, urmărind producerea lui dar și atunci când prevăzând rezultatul doar îl acceptă.

Cele două modalități normative ale intenției corespund conceptelor de intenție directă și de intenție indirectă sau eventuală.

A. Intenția directă ca cea mai gravă formă de conștientizare a conduitei criminale și deci a dolului penal potrivit art. 20, p.1, lit. a, prezintă componente:

- prevederea rezultatului și
- urmărirea producerii sale.

B. Intenția indirectă sau eventuală presupune potrivit art. 20, al. 1, pct. 1, lit. b C.pen. prevederea rezultatului și acceptarea posibilității producerii lui, deși făptuitorul nu l-a urmărit.

C. Alte modalități ale intenției

Literatura juridică distinge astfel:

- intenția simplă de intenția calificată,
- Intenția spontană (de impeto) sau repentină (dolus repentinus) de intenția premeditată (dolus deliberatus),
- Intenția inițială de intenția supravinită (sau survenită),
- Intenția unică de intenția complexă,
- Intenția determinată de intenția nedeterminată și de cea eventuală,
- Dolul mai poate fi alternativ.

SECȚIUNEA 4

CULPA ȘI MODALITĂȚILE SALE

A. Concept. Sediul normativ. Modalități.

Potrivit dispoziției înscrise în art. 20, alin. 1, pct. 2, lit. a și b din noul C.pen. există culpă când făptuitorul:

- prevede rezultatul faptei sale, dar nu-l acceptă, socotind fără temei că el nu se

- va produce (art. 20, alin. 1, pct. 2, lit. a C.pen.)
- nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să-l prevadă (art. 20, alin. 1, pct. 2, lit. b C.pen.)

B. Culpa cu previziune sau ușurința criminală

Prima ipoteză de reglementare privește criteriile de identificare și diferențiere ale așa-zisei culpe cu prevedere sau temeritate, denumită și ușurință criminală și se caracterizează prin aceea că, deși făptuitorul a prevăzut rezultatul faptei sale, nu l-a urmărit și nici acceptat, socotind în mod ușuratic, neîntemeiat, că el nu se va produce.

Ceea ce particularizează și deosebește culpa cu previziune de intenție, nu este prevederea – comună în ambele situații – ci atitudinea față de rezultat și modalitatea reprezentării diferite a rezultatului în conștiința făptuitorului.

C. Culpa simplă sau neglijența (greșeala)

Cea de a doua ipoteza vizată de art. 20, al. 1, pct. 2, lit. b C.pen. se referă la culpa propriu-zisă, culpa simplă sau greșeala („la faute”), formă de vinovăție care există atunci când autorul faptei nu prevede rezultatul socialmente periculos, deși putea și trebuia să-l prevadă.

În epoca modernă devine extrem de importantă evaluarea în cadrul conceptului de culpă a cazurilor de culpă profesională.

D. Varii modalități de exprimare ale culpei în doctrina și practica judiciară: imprudență și nebăgarea de seamă sau nesocotința, între nepricepere și nedibăcie, indiferența sau nepăsarea, culpa in agendo și culpa in omitendo, între culpa directă și culpa indirectă.

În dreptul penal modern nu se acceptă gradarea culpei după modelul dreptului civil, în culpa lata, levis și levissima ce presupun, după caz, rezultate ilicite ușor de prevăzut sau dificil sau chiar greu de prevăzut (diligența deosebită), punctul de vedere dominant fiind acela al unității culpei, admitându-se răspunderea penală chiar pentru culpa cea mai ușoară.

SECȚIUNEA 5 INTENȚIA DEPĂȘITĂ SAU PRAETERINTENȚIA

Potrivit art. 20, pct. 4 din noul C.pen. „există intenție depășită când rezultatul mai grav produs printr-o acțiune sau inacțiune intenționată este din cauza culpei făptuitorului”.

În cazul acestei structuri, primum delictum este comis cu intenție, majus delictum – care implică un rezultat mai grav, este comis din culpă.

SECȚIUNEA 6 VINOVĂȚIA PENALĂ ÎN CAZUL PERSOANELOR JURIDICE

Noul Cod penal al României (2004) a instituit prin dispozițiile art. 45 și răspunderea penală a persoanelor juridice, răspundere penală care nu poate avea decât unicul temei al răspunderii penale prevăzute de art. 17 din același Cod, și anume săvârșirea unei infracțiuni. Cum infracțiunea nu poate exista conform art. 17 al. 1 decât în prezența vinovăției, în cazul persoanei juridice aceasta trebuie regăsită la nivelul persoanelor fizice care la nivelul unor acte de dispoziție sau reprezentare încalcă o dispoziție a legii penale în numele sau interesul ilicit al persoanei juridice.

SECȚIUNEA 7 VINOVĂȚIA – CA ELEMENT CONSTITUTIV AL INFRAȚIUNII

În timp ce, ca trăsătură esențială a infracțiunii, vinovăția poate exista în oricare din formele ei, ca latură subiectivă concretă a conținutului unei infracțiuni determinate ea nu

poate exista decât în forma anume prevăzută de lege, și anume a intenției, culpei sau intenției depășite.

Noul cod penal a preferat o soluție mai simplă, prevăzând în art. 20, pct. 3 că „fapta care constă fie într-o acțiune, fie într-o inacțiune, constituie infracțiune numai când este săvârșită cu intenție”, iar în art. 20, pct. 4 că „fapta comisă din culpă constituie infracțiune numai când în lege se prevede aceasta.”

SECȚIUNEA 8 ELEMENTELE SUPPLEMENTARE ALE VINOVĂȚIEI SUB FORMA INTENȚIEI (MOBILUL ȘI SCOPUL INFRAȚIUNII)

A. Mobilul ca element al laturii subiective

Mobilul sau motivul infracțiunii pune în evidență determinanții psihici, subiectivi care dau impulsul intern al trecerii la faptă, cum sunt resentimentele, pasiunile, dorințele, pornirile, tendințele etc. reprezentând cauzele interne ale conduitei antisociale.

În sistemul noului cod penal (2004) mobilul infracțiunii poate îndeplini mai multe funcții:

- funcția de a crea infracțiuni,
- funcția de a crea circumstanțe generale de agravare a pedepsei,
- funcția de a crea o circumstanță legală generală de atenuare
- funcția de a servi la individualizarea pedepsei.

B.Scopul ca element suplimentar al intenției

Scopul ca element al vinovăției pune în evidență finalitatea urmărită de infractor prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală (a acțiunii sau inacțiunii pe care o presupune aceasta).

Spre deosebire de mobil, care reflectă elementele de determinare conștientă a conduitei ilicite (cauzele interne ale acesteia), scopul care este și el caracteristic, în general, activității voluntare, reflectă rezultatul spre care acesta tinde.

Ca și mobilul, și scopul îndeplinește aceleași funcții, mai puțin pe cea de a crea circumstanțe agravante cu caracter general.

Bibliografie selectiva:

1. Merle et Vitu, *Traité de droit criminel*, nr.2, ed. P.818
2. Henry D. Bolsy și alții, *Reforme du Code Penal*, Université Catholique de Louvain, Département de Criminologie et de Droit Pénal, Ecole de Criminologie en Collection Document de travail, nr. 12/1,1982
3. V. Dongoroz, *Explicații teoretice ale noului Cod penal – I*, p. 343
4. Ion Dobrinescu, *Infrațiuni contra vieții persoanei*, București, 1987, p. 137, și Bogdan-
5. Andrei Sîrbulescu, *Reflecții cu privire la culpa profesională – II*, Revista de Drept Penal – anul II, nr. 3, iul.-sept., București, 1995, p. 56

CAPITOLUL 5 ELEMENTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNII SAU LATURA OBIECTIVĂ A CONȚINUTULUI INFRAȚIUNII

SECȚIUNEA 1 NOȚIUNE ȘI STRUCTURĂ

Elementul material sau latura obiectivă a conținutului infracțiunii se referă la

totalitatea cerințelor și condițiilor privitoare la existența faptei penale ca act extern de conduită ilicită ca exprimare obiectivă (fizică) a ilicitului penal.

Elementul material cuprinde în mod necesar trei elemente: un act de conduită interzis (ilicit); o urmare imediată, vătămătoare prin atingerea adusă ordinii de drept penal, deci o vătămare de drept penal; o legătură de determinare (cauzală) între faptă și urmarea respectivă.

În unele cazuri, când incriminările din partea specială a legii penale prevăd cerințe suplimentare pentru configurarea elementului material al infracțiunii, cum ar fi cele referitoare la mijloacele săvârșirii faptei, condițiile de loc, timp sau alte asemenea, acestea dobândesc și ele statutul de elemente constitutive de conținutul infracțiunii, fie la nivelul conținutului ei de bază, fie la nivelul conținutului ei calificat.

SECȚIUNEA 2

ACTUL DE CONDUITĂ INTERZIS ȘI PRINCIPALELE SALE MODALITĂȚI DE EXPRIMARE

1. Concept

Actul de conduită ilicit reprezintă principala componentă a elementului material al infracțiunii.

În tehnica legislativă penală, actul delictuos este relevat prin așa-numitul „verbum regens”, adică prin intermediul verbului sau expresiei verbale care desemnează actul de conduită interzis de norma penală, (de pildă, luarea unui bun, în cazul infracțiunii de furt;uciderea unei persoane, în cazul infracțiunii de omor etc.).

2. Infracțiuni comise și omise

a. Infracțiunile comise se săvârșesc, de regulă, prin încălcarea unei dispoziții prohibitive a legii penale; deci a unei norme care interzice săvârșirea actului de conduită, pe când infracțiunile omise, dimpotrivă, prin încălcarea unei dispoziții operative a legii penale, care obligă la facerea unei anumite activități.

Cu toate acestea, datorită complexității relațiilor sociale și ingeniozității infractorilor, nu întotdeauna cele două tipare, prestabilite prin natura dispoziției legale incriminatorii, concordă perfect și cu faptele penale concrete.

b. Relativ la infracțiunile omise, doctrina italiană a relevat, prin Massari², că omisiunea nu trebuie considerată ca o pură și simplă "non facere", ci ca o neexecutare a actului comandat de lege, astfel încât omisiunea se poate înfățișa foarte bine și printr-o facere în alt scop decât cel urmărit de lege.

A. Cerințe privind locul săvârșirii faptei penale

Locul săvârșirii infracțiunii prezintă semnificații diferite în teoria și practica dreptului penal.

În ambele ipoteze, fie că intervine ca element suplimentar al acțiunii sau inacțiunii care constituie conținutul de bază al infracțiunii, fie că intervine ca element de agravare, condiția de loc trebuie prevăzută în mod expres de lege, devenind un element constitutiv sau, după caz, agravant al infracțiunii.

B. Cerințele privind timpul săvârșirii infracțiunii

Sunt, însă, și în privința condiției de timp situații de acțiuni sau inacțiuni umane care fie că devin socialmente periculoase și atrag ridicarea lor la statutul juridic de infracțiuni tocmai datorită derulării lor în anumite condiții specifice de timp, fie impun agravarea răspunderii penale în situația unor infracțiuni pentru a căror existență nu se cer întrunite anumite condiții de timp.

C. Cerințele conținutului privind modul sau mijloacele de săvârșire a infracțiunii

Există însă și situații în care comiterea acțiunii care relevă elementul material al infracțiunii nu este suficientă pentru a atribui faptei respective gradul de pericol social abstract necesar pentru incriminarea și sancționarea penală a acelei fapte decât dacă

aceasta este comisă prin utilizarea unor mijloace de natură a-i imprima pericolul social necesar calificării sale ca infracțiune.

În cele mai multe cazuri, însă, legiuitorul a creat din cerința expresă privind mijloacele folosite de infractor elemente de agravare a infracțiunii.

D. Funcțiile cerințelor suplimentare atașate elementului material al infracțiunii:

- contribuie la constituirea infracțiunii, devenind elemente constitutive ale acesteia, la nivelul conținutului de bază.
- pot institui agravante sau atenuante obligatorii cu caracter general sau special
- reprezintă elemente de natură a servi la justa individualizare a răspunderii penale a făptuitorului și la sancționarea corectă a acestuia.

SECȚIUNEA 3

ATINGEREA ADUSĂ ORDINII DE DREPT PENAL (VĂTĂMAREA DE DREPT PENAL)

1. Concept și modalitate

În afara actului de conduită interzis, latura obiectivă mai conține în structura sa și un al doilea element obiectiv fără de care infracțiunea nu poate fi concepută, anume, o atingere adusă ordinii de drept, deci o vătămare de drept penal care mai este denumită urmare socialmente periculoasă sau urmare imediată.

Această a doua componentă a laturii obiective a infracțiunii se referă la aptitudinea faptei penale de a aduce atingere valorilor care constituie ordinea de drept penal, fie prin lezare lor directă (ca de pildă, în cazurile infracțiunilor contra vieții sau proprietății), fie prin punerea în pericol a unor relații destinate asigurării unor valori sociale (ca în cazul infracțiunilor privind circulația rutieră etc.).

2. Infracțiuni formale și materiale

Una dintre principalele consecințe ale distincției dintre cele două modalități sus-amintite de realizare a urmării imediate o constituie împărțirea care a fost acceptată în teoria dreptului penal și practica judiciară pe baza acestui criteriu între așa-zisele infracțiuni materiale și infracțiuni formale, de atitudine ori de pericol.

SECȚIUNEA 4

LEGĂTURA CAUZALĂ SAU LEGĂTURA DE DETERMINARE

1. Generalități

Spre deosebire de actul de conduită interzis și urmarea imediată de rezultat, care, prin însăși natura lor, capătă o formă de manifestare materială, legătura de determinare ce trebuie să existe între act și orice urmare imediată, deși se exprimă în plan obiectiv (și, din acest punct de vedere, aparține laturii obiective a infracțiunii), nu are și nu poate avea - ca relație - o existență materială distinctă și corporală.

Cu toate acestea, în cazul tuturor infracțiunilor pentru a căror existență legea prevede cerința producerii unor anume rezultate materiale, latura obiectivă include, printre elementele sale constitutive, și relația de determinare care trebuie să existe între actul de conduită interzis, pe de o parte, și urmarea imediată, specifică acelei infracțiuni, pe de altă parte.

Prin tradiție, legătura de determinare poartă în doctrina judiciară denumirea de "legătură de cauzalitate".

2. Teorii privitoare la raporturile de cauzalitate:

1). Teoriile clasice

Teoriile clasice s-au împărțit în două curente:

A. "teza monistă":

- teoria cauzei eficiente

- teoria cauzei preponderente
- teoria cauzei proxime
- teoria cauzei adecvate sau tipice

B."teza pluralistă" :

- teoria condiției „sine qua non”sau a echivalenței condițiilor cu cauzele.

2) Teorii moderne asupra cauzalității:

- teoria cauzalității necesare.
- teoria posibilității reale
- teoria condiției necesare
- teoria conform căreia problema legăturii cauzale nu poate fi rezolvată corect

decât ținându-se seama de specificul actului de conduită interzis, ca manifestare obiectiv-subiectivă, adică luându-se în considerare și procesele psihice ale autorului.

3. Orientări metodologice pentru stabilirea legăturii de cauzalitate
Examinarea atentă a problematicii cauzalității - atât de variat abordată de unii autori - conduce la câteva observații cu caracter general, care prezintă un mare interes în formularea unei concepții și metodologii clare în materie.

Bibliografie selectiva:

1. G. Stefani et G. Levasseur, *op. cit.*, p. 179
2. *Curs de drept penal al PRP - Partea Generală, București, 1963*
3. *Răspunderea în dreptul civil sovietic, 1956, pp. 251 și urm.*
4. *Principii de drept, București, 1958, pp. 543 și urm.*
5. *Reforme du Code Pénal, observation et commentaires des membres de la Faculté de Omit et de I.U.C.L, au sujet du "Raport sur les principales orientations de la réforme de la Commission de Revision du Cod Pénal", Université catholique de Louvain, Document de travail nr. 12/1982.*

CAPITOLUL 6 OBIECTUL INFRAȚIUNII

SECȚIUNEA 1 PRELIMINARII

Definindu-se, ca fiind valoarea socială care este lezată sau pusă în pericol de fapta penală, obiectul infracțiunii apare, în mod necesar, în cadrul organizării apărării sociale, și ca obiect al ocrotirii juridico-penale.

Art. 1 din C.pen., determină valorile ce constituie obiectul general al infracțiunii, indicând enumerativ pe unele dintre cele mai importante ce îl compun și definind ansamblul acestora prin expresia „ordine juridică”. „Legea penală apără, împotriva infracțiunilor, România, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea precum și întreaga ordine de drept”.

SECȚIUNEA 2 CATEGORII DE OBIECTE ALE INFRAȚIUNII

Datorită caracterului complex al valorilor care constituie ordinea de drept penal, al corelațiilor existente între diverse nivele de exprimare și cerințe de ocrotire penală a

acestora, doctrina distinge următoarele categorii sau feluri ale obiectului juridic subordonate obiectului juridic general: obiect juridic și obiect material; obiect juridic generic și obiect juridic specific (special); obiect juridic principal și obiect juridic secundar (adiacent).

1. Obiect juridic și obiect material

Prin obiect juridic al infracțiunii se înțelege obiectul propriu-zis al acestuia, adică valorile și relațiile sociale de protecție, vătămate sau amenințate prin săvârșirea infracțiunii.

Prin obiect material se înțelege entitatea materială (obiect, lucru, energie etc.) asupra căreia se îndreaptă, în imaterialitatea sa, conduita ilicită și prin intermediul căreia este lezată sau pusă în pericol însăși valoarea sau relația socială ocrotită de legea penală.

Nu au obiect material infracțiunile la care valoarea amenințată nu este încorporată într-o entitate materială.

2. Obiectul juridic generic și obiectul specific (special)

Prin obiect juridic generic sau comun se înțelege fascicolul de valori și relații sociale de protecție, comun pentru un grup de infracțiuni.

În antiteza, obiectul juridic propriu fiecărei infracțiuni poartă denumirea de obiect juridic propriu sau special.

3. Obiectul juridic principal și obiectul juridic secundar (adiacent)

Reprezintă noțiunea de utilitate predominant tehnică privind, mai ales, infracțiunile complexe, a căror urmare imediată sau rezultat, presupune lezarea a două sau mai multe obiecte: unul principal și altele secundare - corespunzătoare celor două sau mai multe acțiuni sau inacțiuni reunite în conținutul aceleiași infracțiuni.

SECȚIUNEA 3

CONDIȚIILE PRIVITOARE LA OBIECT ȘI CONȚINUTUL INFRAȚIUNII

Deși obiectul infracțiunii – fiind un factor preexistent - nu face parte din actul de conduită interzis deci din conținutul constitutiv al faptei penale (în unitatea sa obiectiv-subiectivă), atunci când legea penală instituie conținutul juridic al unor infracțiuni, trebuie să prevadă ca elemente constitutive ale acestui conținut (și deci, în sens larg, ca elemente constitutive ale infracțiunii) și acele cerințe referitoare la obiect, fără de a căror existență nu este posibilă săvârșirea și nici individualizarea unor acte.

Bibliografie selectivă:

1. *A se vedea C. Mitrache, op. cit., 1996; C. Bulai, Manual de Drept Penal, Partea Generală, Editura ALL, București, p. 195; Vasile Dobrinou, Ilie Pascu, Ioan Molnar, Ghe. Nistoreanu, Alexandru Boroi, Valerică Lazăr, Drept Penal – Partea Generală, Editura Europa Nova, București, 1997, p. 137; Alexandru Boroi și Ghe. Nistoreanu, Drept Penal General, Editura All Beck, București, 2004, p. 64.*

CAPITOLUL 7

CONDIȚIILE PRIVIND SUBIECȚII ȘI CONȚINUTUL JURIDIC AL INFRAȚIUNII

SECȚIUNEA 1

PRELIMINARII

Subiecții infracțiunii sunt acele persoane fizice sau juridice implicate în raportul juridic penal de conflict – fie în calitate de subiecții activi ai săvârșirii infracțiunii, fie în calitate de titulari ai valorilor juridice lezate prin săvârșirea acesteia.

SECȚIUNEA 2

SUBIECTUL ACTIV AL INFRAȚIUNII. CONDIȚII

1. Preliminarii

În sistemul actual al Codului penal subiectul activ al infracțiunii este persoana fizică sau juridică ce săvârșește în mod nemijlocit o infracțiune sau participă la săvârșirea acesteia în calitate de instigator sau complice.

2. Condițiile generale și speciale pentru existența subiectului activ al infracțiunii ca persoană fizică

Condițiile necesare pentru ca o persoană fizică să devină subiect activ al infracțiunii au fie un caracter general, definind condiția juridică a delincventului în raport cu oricare dintre infracțiunile ce le-ar putea săvârși, fie un caracter special, referindu-se la anumite cerințe particulare cerute în mod expres de diferite norme penale pentru dobândirea calității de subiect activ în cazul unor infracțiuni (infracțiuni cu subiect special).

I. Condiții generale pentru existența subiectului activ al infracțiunii ca persoană fizică

A. Condiția unei vârste minime

În acest sens, art.113 din noul Cod Penal prevede în mod expres regula că: „Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal”, iar, art.30 din noul Cod Penal prevede că: „Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită de un minor care la data comiterii acesteia nu îndeplinește condițiile legale pentru a răspunde penal”.

B. Condiția responsabilității (aptitudinea de a lucra cu vinovăție)

Cerința responsabilității constituie cea de-a doua condiție pe care trebuie să o îndeplinească orice persoană fizică pentru a deveni subiect activ al infracțiunii și reprezintă starea psihico-fizică normală – în planul înțelegerii și dirijării conștiente a faptelor – pe care trebuie să o dețină toate persoanele ce posedă capacitate juridică penală.

Responsabilitatea nu trebuie confundată cu răspunderea penală însăși.

Responsabilitatea nu trebuie confundată cu culpabilitatea și nici cu imputabilitatea.

C. Condiția libertății de voință și acțiune (imputabilitatea)

În cazul în care persoana fizică acționează sub imperiul unei constrângeri externe, căreia nu-i poate rezista, nu se poate considera că fapta comisă i-ar aparține din punct de vedere moral și nici că această faptă i-ar exprima personalitatea sau starea de antisociabilitate, pe care o presupune asumarea cu conștiința și voința liberă a comiterii unei infracțiuni.

II. Condiții speciale pentru existența subiectului activ al infracțiunii

Condițiile speciale pentru existența subiectului activ al infracțiunii sunt acelea care, adăugându-se celor generale, sunt necesare pentru ca o persoană fizică să poată săvârși infracțiuni pentru care legea cere în mod expres un subiect propriu special sau calificat, cum ar fi calitatea de cetățean român, în cazul infracțiunii de trădare, ori aceea de funcționar, în cazul infracțiunii de abuz în serviciu sau luare de mită (funcționar sau alt salariat asimilat funcționarului).

În dreptul procesual penal, calitatea specială a subiectului – cum este cea de militar – poate atrage chiar o competență de jurisdicție penală specială.

3. Categorii de subiecți activi ai infracțiunii

În raport cu vârsta și uneori cu reglementarea unor regimuri de represiune penală sensibil diferențiate, se face o primă clasificare a subiecților activi, în majori, minori și

tineri, - ultimul ocupând vârsta rezervată în criminologie post-adolescenței (18-22). În unele legislații și în Codul Penal elvețian apare și clasa copiilor între 7-13 ani.

În funcție de numărul lor subiecții infracțiunii pot fi subiecți activi unici sau subiecți activi plurali.

În funcție de o anumită calitate cerută pentru existența subiectului aceștia pot fi: subiecți calificați proprii ori circumstanțiați, pe când ceilalți sunt denumiți subiecți simpli sau necircumstanțiați.

4. Condițiile de existență ale subiectului activ al infracțiunii ca persoană juridică

Potrivit art. 45 din noul Cod penal care reglementează în legislația noastră răspunderea penală a persoanelor juridice, se prevede că pot dobândi această calitate oricare din persoanele juridice cu excepția „statului, a autorităților publice și a instituțiilor publice”.

SECȚIUNEA III SUBIECȚI PASIVI AI INFRAȚIUNII

1. Concept

În teoria dreptului penal, prin subiect pasiv al infracțiunii sau persoană vătămată se înțelege persoana fizică sau juridică care a suferit răul cauzat prin săvârșirea infracțiunii în calitate de titulară a valorii lezate.

2. Condițiile generale de existență a subiectului pasiv al infracțiunii

În principiu, orice persoană fizică sau juridică poate fi vătămată prin intermediul unei infracțiuni și poate dobândi calitatea de subiect pasiv al infracțiunii.

Trebuie deosebită însă calitatea de subiect pasiv al infracțiunii sau de persoană vătămată (calitatea procesuală a subiectului pasiv) de aceea de persoană dăunată (păgubită) prin infracțiune.

3. Condiții speciale de existență a subiectului pasiv al infracțiunii

Condițiile speciale de existență ale subiectului pasiv al infracțiunii sunt prevăzute întotdeauna expres de lege și se referă la acele situații care, prin specificul faptelor penale incriminate, presupun în mod necesar persoane vătămate cu o anumită calitate, deci, un subiect pasiv calificat.

4. Categoriile de subiecți pasivi ai infracțiunii

- subiectul pasiv special și imediat și subiectul pasiv general imediat
- subiectul pasiv principal și subiectul pasiv secundar sau adiacent
- subiectul pasiv simplu și subiectul pasiv calificat

TITLUL III EXECUTAREA INFRAȚIUNII

CAPITOLUL 1 CONSIDERAȚII GENERALE

SECȚIUNEA 1 PERIOADA INTERNĂ ȘI PERIOADA EXTERNA FAZELE SĂVÂRȘIRII INFRAȚIUNII FORMELE ȘI MODALITĂȚILE INFRAȚIUNII REZULTÂND DIN DESFĂȘURAREA EXECUTĂRII

În doctrină, problema periodizării săvârșirii infracțiunii într-o fază internă (psihică) – de formare a vinovăției și o alta subsecventă externă (obiectivă) – de săvârșire a faptei, se conturează, de regulă, în zona infracțiunilor intenționate, singurele apte de o desfășurare propriu-zisă a segmentului subiectiv, iar problema stadiilor desfășurării etapizate a activității infracționale în plan obiectiv se conturează numai în zona infracțiunilor intenționate comise, singurele apte de o desfășurare pe tot palierul de etape pe care le presupune un „iter criminis”(drum al crimei) și anume faza pregătirii, a tentativei, a consumării și uneori a celei postconsumative zisă și a epuizării.

Toate celelalte tipuri de infracțiuni, cum ar fi cele neintenționate sau intenționate omisive, fie că nu sunt susceptibile nici de o periodizare internă nici de una externă (cum sunt infracțiunile neintenționate), fie, deși sunt susceptibile de o periodizare internă, nu sunt apte de o desfășurare externă în sensul considerat (cum sunt infracțiunile intenționate omisive).

Pentru a reflecta diversitatea formelor de desfășurare posibilă a infracțiunii intenționate pe traseul lui “iter criminis”, știința dreptului penal folosește conceptele de perioade, faze, forme și modalități ale infracțiunii rezultând din executare pentru a deosebi, mai întâi, perioada internă de cea externă, iar ulterior, în planul executării propriu-zise, obiective, actele preparatorii de tentativă, ori infracțiunea consumată de faptul penal epuizat.

SECȚIUNEA 2

PERIOADELE ȘI FAZELE SĂVÂRȘIRII INFRAȚIUNII

- a) Perioada internă – în cazul infracțiunilor intenționate
- b) Uneori, perioada spirituală poate antrena și o fază de exteriorizare verbală sau scrisă a intenției criminale
- c) Sunt cunoscute ca faze externe ale desfășurării activității infracționale comise intenționate: faza actelor preparatorii (sau pregătitorii); faza actelor de executare; faza urmărilor.

SECȚIUNEA 3

FORMELE INFRAȚIUNII INTENȚIONALE COMISIVE REZULTATE DIN DESFĂȘURAREA EXECUTĂRII

În raport cu etapele pe care le poate realiza “iter criminis” se pot distinge următoarele forme ale infracțiunii:

- forma actelor preparatorii, cea a pregătirii mijloacelor și condițiilor săvârșirii faptei;
- forma tentativei, deci a încercării neizbutite;
- forma faptului consumat deci a realizării faptei;
- forma faptului penal epuizat, când infracțiunea își prelungește acțiunea în timp ori atrage, după terminarea sa, o amplificare ulterioară a rezultatului.

Știința dreptului penal clasifică infracțiunile din punct de vedere al etapelor de executare a laturii obiective în:

- infracțiuni tip - corespunzătoare formei tipice sau de bază;
- infracțiuni derivate - corespunzătoare formelor atipice sau derivate ale infracțiunii, cum sunt: actul pregătitor, tentativa, ori faptul penal epuizat.

Bibliografie selectiva:

I. George Antoniu, Tentativa, Editura Societății „Tempus”, București, 1995, p. 30

CAPITOLUL 2 ACTELE PREPARATORII

SECȚIUNEA 1 CONSIDERAȚII GENERALE. CONCEPT. CONDIȚII

Faza actelor preparatorii se realizează prin crearea condițiilor și apropierea mijloacelor necesare înlăptuirii infracționale.

Sfera sa de cuprindere va include atât elementele pregătirii morale, cât și a celei materiale, atât elemente vizând crearea de condiții, cât și de procurarea sau adaptarea de mijloace.

Actul preparator, spre deosebire de actul de executare, nu este și nici nu poate fi descris în conținutul normei de incriminare pe care urmărește să o realizeze autorul, în afară de cazul când actul de pregătire este incriminat fie ca infracțiune de sine stătătoare, fie este asimilat tentativei.

În sistemul nostru penal faza actelor de pregătire nu este de principiu incriminată și nici sancționată.

SECȚIUNEA 2 CADRUL INFRAȚIUNILOR SUSCEPTIBILE DE ACTE PREGĂTITOARE SI A PERSOANELOR CE LE POT SĂVĂRȘI

Actele preparatorii de natură morală sunt compatibile cu orice fel de infracțiune intenționată, pe când cele de natură materială numai cu acelea care prin specificul modului de operare și a actelor de executare, care constituie latura obiectivă a infracțiunii o permit.

SECȚIUNEA 3 INCRIMINAREA ACTELOR PREPARATORII

În teoria dreptului penal s-au formulat mai multe teze cu privire la incriminarea actelor preparatorii: teza incriminării nelimitate, teza incriminării limitate și teza neincriminării.

1. Teza incriminării nelimitate.
2. Teza incriminării limitate.
3. Teza neincriminării.

SECȚIUNEA 4 REGIMUL JURIDIC AL SISTEMULUI PENAL ROMÂN ÎN VIGOARE

1. Considerații generale

Regimul juridic al actelor preparatorii în concepția noului Cod penal român este al neincriminării de principiu a acestor acte, cu excepția unor cazuri cu totul limitate (sistem preluat de la Codul penal din 1937), când datorită pericolozității lor deosebite se sancționează, fie prin asimilarea la forma tentativei, fie prin asimilarea la forma unor infracțiuni consumate.

2. Situații speciale

Dacă persoana care efectuează actele de pregătire sancționate de lege ajunge și la consumarea infracțiunii scop, actele de pregătire, deși au semnificație penală proprie, nu pot fi reținute în concurs cu infracțiunea consumată, întreaga activitate desfășurată în acest mod (de

pregătire și executare) trebuind considerată ca unitate infracțională, prin absorbirea infracțiunii mijloc (actul de pregătire) în infracțiunea scop (actul de executare propriu-zis).

În ipoteza în care, actele de pregătire sunt comise de o altă persoană decât aceea care trece la îndeplinirea propriu-zisă a infracțiunii, aceasta va răspunde în calitate de complice de activitatea de executare pe care a înlesnit-o atunci când autorul săvârșește cel puțin o tentativă pedepsibilă, desistarea acestuia nefiindu-i profitabilă.

În ipoteza în care, actele preparatorii sunt săvârșite de o altă persoană și ele întrunesc conținutul unei infracțiuni distincte, executantul lor va fi sancționat atât pentru săvârșirea acelei infracțiuni (indiferent dacă aceasta este asimilată la forma tentativei sau a infracțiunii consumate), cât și pentru complicitate la infracțiunea mai gravă la pregătirea căreia a ajutat.

Bibliografie selectiva:

1. George Antoniu, *Tentativa*, București, 1995, p. 53
2. M.V. - Cihicvadze, M.E. Pușkin și K. Kuznejova (M. Zolyneak, op. cit, p. 124).
3. A.N. Trainin, *Principiile fundamentale ale dreptului penal sovietic*, în „Statul și dreptul sovietic”nr. 10/1947
4. Nicoleta Iliescu, *Incriminarea și sancționarea actelor preparatorii*, în „Studii juridice”, București, 1965, p. 85
5. Manzini, *Tratato di diritto penale italiano*, voi. II, Torino, 1926, p. 720; Fr. von Liszt, *Trăite de droit penal allemand*, voi. I, p. 46, III, Paris 1911, p. 300; P. Bouzat et J. Pinatel, op.cit, p. 291, și alții.

CAPITOLUL 3

TENTATIVA (SAU INFRACTIUNEA NEIZBUTITĂ ORI EȘUATĂ)

SECȚIUNEA 1

NOȚIUNE. SEDIUL MATERIEI. CADRU NORMATIV.

În evoluția progresivă a procesului infracțional, tentativa se încadrează între faza actelor de pregătire și faza consumării, reprezentând acel segment al activității infracționale care corespunde sensului generic de „încercare nereușită” a săvârșirii infracțiunii, întrucât, deși are ca punct de plecare începutul executării infracțiunii (treapta inferioară a tentativei), punctul său terminus este fie întreruperea executării, fie neproducerea rezultatului ilicit (treapta superioară a tentativei).

Noul Cod penal roman (2004) definește tentativa prin dispoziția înscrisă în art.34 alin. 1, astfel: „Tentativa constă în punerea în executare a intenției de a săvârși infracțiunea, executare care a fost întreruptă sau nu și-a produs rezultatul”.

Art.34 alin. 2 prevede că: „Există tentativă și în cazul în care consumarea infracțiunii nu a fost posibilă datorită insuficienței sau defectuoșității mijloacelor folosite ori datorită împrejurării că, în timpul când s-au săvârșit actele de executare, obiectul lipsea de la locul unde făptuitorul credea că se află”.

Prin dispoziția înscrisă în art.34 alin. 3 din Codul Penal, se consacră principiul imposibilității constituirii tentativei în situația când, datorită modului cum a fost concepută executarea, consumarea infracțiunii este destinată în mod absolut eșecului.

SECȚIUNEA 2

CONDIȚIILE DE EXISTENȚĂ ALE TENTATIVEI CA INFRACTIUNE ATIPICĂ

Ca orice formă a infracțiunii, și tentativa trebuie să întrunească cerințele de bază ale infracțiunii ce caracterizează trăsăturile esențiale ale acesteia, în sensul că:

- trebuie să fie prevăzută de legea penală;
- trebuie să se exprime printr-o punere în executare eşuată a unei anumite infracţiuni;
- trebuie să fie comisă cu vinovăţie.

1. Cât priveşte cerinţa prevederii în legea penală, tentativa poate fi reţinută ca infracţiune atipică numai în acele legislaţii şi numai în măsura în care acestea o incriminează şi sancţionează.

Legislaţia noastră consacră, prin dispoziţia înscrisă în art.35 din Codul penal, principiul că „tentativa la crimă se pedepseşte întotdeauna, iar tentativa la delict numai când legea prevede aceasta.

2. Cât priveşte cerinţa vinovăţiei, din cuprinsul formulării art. 34 din noul Cod Penal, în sensul că tentativa constă în punerea în executare a „intenţiei de a săvârşi o infracţiune”, rezultă, că, aceasta nu se poate realiza decât cu intenţie, indiferent de modalitatea acesteia.

3. Cât priveşte cerinţa elementului material aceasta are în vedere mai multe particularitati.

SECŢIUNEA 3

STRUCTURA TENTATIVEI. MODALITĂŢI. LIMITE DE INCIDENTĂ.

Studierea elementului material în cazul tentativei presupune, luarea în considerare a problematicei şi particularităţilor ce privesc începutul de executare, modalităţile de bază rezultând din specificitatea eşuării faptei şi cauzele ce o determină, câmpul de incidenţă, în diversele sale modalităţi, precum şi tipurile de infracţiuni la care tentativa nu e posibilă din punct de vedere obiectiv.

1. Începutul de executare (sau treapta inferioară a tentativei)

Problema începutului de executare este specifică tuturor modalităţilor de existenţă a tentativei, determinând, sub aspect material, unicul criteriu de distincţie între faza actelor de pregătire, pe de o parte, şi trecerea la executarea infracţiunii, pe de altă parte. Astfel, s-au formulat mai multe teorii:

I. Teoriile subiective

II. Teoriile obiective

III. Teoriile formale

IV. Teoriile mixte

2. Modalităţi normative ale tentativei

A. După criteriul gradului de realizare a executării - potrivit art. 34 al.1 din noul Cod penal - modalităţile normative ale tentativei sunt următoarele:

a. Tentativa întreruptă, neterminată sau imperfectă ce se realizează în situaţia în care executarea faptei a fost întreruptă, deci împiedicată să se desfăşoare până la capăt, constituindu-se doar dintr-un început de executare (cu toată problematica, acestuia) şi un fragment sau o parte a executării.

b. Tentativa fără efect, perfectă sau terminată se realizează într-o modalitate normativă ce se caracterizează prin realizarea integrală de către făptuitor a acţiunii prevăzute de lege, dar fără ca rezultatul să se fi produs, indiferent din ce cauză.

B. După natura cauzelor care determină eşuarea consumării - potrivit art.34 alin. 2 din Codul penal - modalităţile normative ale tentativei sunt următoarele:

a. Tentativa proprie există atunci când, sub raportul condiţiilor avute în vedere de infractor, cât şi al mijloacelor folosite, activitatea de executare realizată este aptă, proprie desfăşurării tuturor actelor de executare, cât şi atingerii rezultatului urmărit de acesta.

b. Tentativa improprie se caracterizează, în opoziție cu tentativa proprie, prin caracterul impropriu al mijloacelor folosite, precum și prin lipsa obiectului material al infracțiunii de la locul unde făptuitorul credea că se află.

c. Tentativa relativ improprie se caracterizează prin aceea că, deși mijloacele folosite de infractor au un caracter impropriu, în cazul concret examinat, ele sunt totuși apte, prin natura lor, să producă rezultatul în alte condiții mai favorabile.

d. Tentativa absolut improprie se caracterizează prin imposibilitatea absolută a producerii rezultatului urmărit, imposibilitate care este datorată, conform art. 34 alin. 3 din Codul penal, „modului cum a fost concepută executarea”.

- Tentativa absolut improprie nu trebuie confundată cu infracțiunea putativă, care există atunci când, deși persoana ce săvârșește o faptă o consideră infracțiune, în realitate, aceasta nu este considerată ca atare, nefiind incriminată, cum ar fi în prezent la noi homosexualitatea.

3. Limitele de incidență ale tentativei sub raportul elementului material

Așa cum a rezultat din prezentarea și examinarea conceptului și a condițiilor sale materiale de existență, tentativa nu e posibilă la toate infracțiunile, iar în cazul altora, nu e posibilă în toate modalitățile.

SECȚIUNEA 4 INCRIMINAREA TENTATIVEI ÎN SISTEMUL NOULUI COD PENAL ROMÂN (2004)

Noul Cod penal român a adoptat o soluție similară cu cea din majoritatea legislațiilor occidentale care împart infracțiunile în crime și delicta. Astfel, în ceea ce privește tentativa la crimă, potrivit art.35 aceasta se pedepsește întotdeauna, deci s-a introdus teza incriminării nelimitate, pe când în ce privește tentativa la delicta potrivit art.35 aceasta se pedepsește numai când legea prevede acest lucru, deci s-a instituit teza incriminării limitate, evident la anumite delicta mai grave.

SECȚIUNEA 5 SANȚIONAREA TENTATIVEI

1. Concept

Și cu privire la sancționarea tentativei pedepsibile s-au formulat mai multe sisteme. Cunoscuta în funcție de criteriile propuse, sistemele de bază sunt, în esență, sistemul parificării și sistemul diversificării.

2. Sistemul noului Cod penal (2004)

Noul Cod penal (2004) a instituit prin dispozițiile art.35 al.2, în cazul persoanei fizice principiul diversificării, în sensul că indiferent dacă este vorba de crime sau delicta pedeapsa tentativei este „pedeapsa imediat inferioară categoriei de pedeapsă prevăzută de lege pentru infracțiunea consumată, dacă legea nu prevede altfel”.

Cât privește persoana juridică noul cod prevede prin art.35 al.3 că „tentativa se sancționează cu o amendă cuprinsă între minimul special și maximul special al amenzii prevăzute de lege pentru infracțiunea consumată, reduse la jumătate, dacă legea nu prevede altfel” (ceea ce se poate întâmpla în mod excepțional pentru unele infracțiuni mai grave). „La această pedeapsă se poate adăuga una sau mai multe din pedepsele complementare, cu excepția dizolvării persoanei juridice”. Cu alte cuvinte se prevede principiul înjumătățirii pedepsei principale a amenzii, cu posibile excepții.

SECȚIUNEA 6

CAUZELE DE NEPEDEPSIRE A TENTATIVEI, ÎN CE PRIVEȘTE PERSOANA AUTORULUI

În ce privește autorul, Codul Penal român instituie două cauze legale, obligatorii și generale de nepedepsire a tentativei, prima sub denumirea de **desistare** pentru ipoteza tentative întrerupte (sau imperfecte), secunda sub denumirea de **împiedicare a producerii rezultatului** pentru ipoteza tentativei fără efect sau perfecte. Astfel, potrivit art.36 al.1 „nu se pedepsește făptuitorul care s-a desistat ori a împiedicat mai înainte de descoperirea faptei producerea rezultatului” sau potrivit art.36 al.2 „dacă actele îndeplinite până în momentul desistării sau împiedicării producerii rezultatului constituie o altă infracțiune, se aplică pedeapsa pentru acea infracțiune”.

1. Desistarea

I. Noțiune. Preluând soluția consacrată în Codul penal anterior, legiuitorul din 2004 introduce, prin dispoziția înscrisă în art.36 al.1, desistarea ca o cauză generală de nepedepsire cu vocația de aplicare exclusivă prin modalitatea tentativei întrerupte și în beneficiul exclusiv al autorului.

II. Condiții:

A. Desistarea trebuie să constea într-o întrerupere, încetare sau curmare a executării începute care să se producă mai înainte ca aceasta să se fi terminat.

B. Desistarea trebuie să fie voluntară

C. Desistarea trebuie să se producă mai înainte de descoperirea faptei

III. Efectele desistării. În sistemul dispozițiilor înscrise în art.36 din Codul Penal, desistarea își produce efectele de cauză legală de nepedepsire numai cu privire la autor, în cazul faptelor comise în participație - coautorat, instigare sau complicitate - desistarea autorului nu va atrage nici un fel de consecințe de impunitate față de colaboratori.

2. Împiedicarea producerii rezultatului

I. Concept. În sistemul Codului nostru penal, împiedicarea producerii rezultatului este reglementată prin aceeași dispoziție care consacră și desistarea, și anume art 36 alin. 1 din Codul penal.

În sensul dispozițiilor mai sus arătate, prin împiedicarea producerii rezultatului vom înțelege acea cauză generală de nepedepsire care intervine în cazul tentativei perfecte, constând în atitudinea făptuitorului de a împiedica producerea rezultatului de bunăvoie și mai înainte ca fapta să fi fost descoperită.

II. Condițiile împiedicării producerii rezultatului.

A. Intervenirea unei activități de împiedicare efectivă a producerii rezultatului, după epuizarea executării și mai înainte de producerea acestuia.

B. o manifestare de voință liberă a făptuitorului, o renunțare evidentă și definitivă la scopul ilicit urmărit

C. împiedicarea producerii rezultatului trebuie să aibă loc mai înainte ca fapta să fie descoperită.

III. Efectele împiedicării producerii rezultatului

În sensul art. 36 alin. 1 din Codul penal, împiedicarea producerii rezultatului (ca și desistarea), antrenând efectul nepedepsirii tentativei săvârșite, consecințele impunității prevăzute se vor răsfrânge numai asupra autorului.

Ca și în cazul desistării, și în cazul împiedicării producerii rezultatului, art.36 alin. 2 din Codul penal conține o dispoziție firească, în sensul că, dacă actele efectuate până în momentul împiedicării consumării constituie, prin ele însele, o infracțiune, se va aplica pedeapsa pentru acea infracțiune.

Bibliografie selectiva:

1. *Tentativa, Editura Societății „Tempus”, București, 1995, p. 88*
2. *Traite theoretique et pratique du droit penal francais, Paris, Tom I, pp. 475-476*
3. *Tentativa, București, 1995, pp. 80-87*
4. *T.S., dec. pen. 663/1966, C. D. 1966, p. 320*
5. *TS., s.p.d. 1215/1977, V. Papadopol, S. Daneș, Repertoriu de practică judiciară în materie penală pe anii 1981-1'985, 1988, p. 375*
6. *T.S., s p d. 2340/1980, RRD nr 7/1970, p. 64*
7. *T.S., s.p.d. 1086/1981, RRD nr. 8/1981, p. 65*
8. *Judecătoria Sectorului IV, București, s. p. 101 din 1978, Repertoriu, 1981-1985, V Papadopol și alții, p. 171*
9. *T.S.,spd. 1080/1978, RRD nr. 11/1978, p. 67*
10. *Desistarea voluntară, în Revista de Drept Penal - anul II, nr. 3, iulie-sept., 1995, p. 18*

CAPITOLUL 4

INFRAȚIUNEA CONSUMATĂ (FAPT PENAL CONSUMAT)

SECȚIUNEA 1

NOȚIUNE. CARACTERIZARE

În desfășurarea acțiunii criminale, iter criminis atinge ultima etapă o dată cu lezarea valorii ocrotite de lege, etapă denumită a consumării infracțiunii sau a faptului penal consumat, care este și forma perfectă sau tipică a infracțiunii.

SECȚIUNEA 2

MOMENTUL CONSUMĂRII ȘI DETERMINAREA SA

De principiu, momentul consumării se realizează prin îndeplinirea tuturor cerințelor de incriminare ale infracțiunii date, el coincidând și cu momentul săvârșirii acesteia. Momentul consumării prezintă particularități distinctive funcție de anumite structuri ale elementului material al infracțiunii.

1. în cazul distincției dintre infracțiunile de rezultat și cele de atitudine
2. în materia infracțiunilor de inacțiune sau omisive
3. în cazul infracțiunilor de execuție promptă
4. În cazul infracțiunilor complexe
5. În cazul infracțiunilor de durată
6. În cazul infracțiunilor continuate
7. În cazul infracțiunii de obicei
8. În cazul infracțiunii de acțiuni sau inacțiuni repetate

SECȚIUNEA 3

IMPORTANȚA DETERMINĂRII MOMENTULUI CONSUMĂRII

Determinarea momentului consumării prezintă un interes deosebit mai ales sub aspectul fixării datei săvârșirii infracțiunii, în funcție de care intervine aplicarea unor instituții ale dreptului penal, cum ar fi aplicarea legii penale în timp, calcularea termenului de prescripție, incidența recidivei, incidența unor legi de amnistie sau grațiere etc.

CAPITOLUL 5

FAZA EPUIZĂRII ȘI INFRAȚIUNEA FAPT PENAL EPUIZAT

SECȚIUNEA 1

NOȚIUNE. MODALITĂȚI

1. Faza faptului epuizat constă fie în activitatea de continuare a infracțiunii, fie în amplificarea rezultatului peste pragul sau limita necesară consumării dincolo de momentul

consumării. Ea are ca punct de plecare momentul consumării, iar ca punct de sfârșit, momentul epuizării faptei penale, reprezentând o formă derivată, mai mult ca perfectă, atipică a infracțiunii.

2.Faza epuizării poate interveni în două modalități: a prelungirii acțiunii dincolo de pragul consumării și a amplificării rezultatului după consumare.

A. Din punctul de vedere al posibilității prelungirii acțiunii infracționale în timp și dincolo de momentul consumării, faptul penal epuizat se poate realiza, mai ales, în cazul infracțiunilor continue, continuate, de obicei sau de acțiuni sau în acțiuni repetate.

B. Din punctul de vedere al amplificării urmării materiale dincolo de momentul consumării infracțiunii, doctrina menționează așa-zisele infracțiuni progresive.

SECȚIUNEA 2

CONSECINȚELE JURIDICE ALE CONSUMĂRII ȘI EPUIZĂRII INFRAȚIUNII

Distincția dintre cele două modalități de bază ale epuizării prezintă interes și sub aspectul particularizării unor consecințe juridice pe care le implică - de la o modalitate la alta - momentul consumării în raport cu momentul epuizării.

În ce privește momentul consumativ, este de necontestat că acesta fixează atât parametrii încadrării juridice a faptei și pe cei ai individualizării răspunderii penale și ai pedepsei, cât și data săvârșirii infracțiunii, cu toate implicațiile pe care aceasta le antrenează în planul incidenței unor instituții ale dreptului penal, cum sunt cele referitoare la aplicarea legii penale în timp și spațiu, la prescripția răspunderii penale, la intervenția unor acte de clemență (amnistie sau grațiere) etc.

Cât privește momentul epuizării, el atrage, după caz, fie deplasarea asupra sa a unora dintre consecințele juridice pe care le presupune consumarea, fie antrenarea unor consecințe juridice specifice, diferențierea operând în funcție de modalitatea epuizării.

Bibliografie selectiva:

1. C. Bulai, *op. cit*, voi. I, p. 179 (1992); C. Mitrache, *Drept penal - Partea Generală*. Univ.București, 1983. pp. 112-113
2. Ștefan Matescu, *Infracțiunea progresivă, Momentul consumării în „Studii de drept românesc”, serie nouă, nr. 3-4, iulie-dec. 1991, Editura Academiei Române p. 190*
3. *Culegere de decizii ale T.S.*, 1987, p. 12
4. *Infracțiunea progresivă, în „Studii de Drept Românesc”, serie nouă nr 3-4 iulie-dec. 1991, p.195-204.*

TITLUL IV

MODALITĂȚI ALE INFRAȚIUNII, REZULTÂND DIN DIVERSITATEA FORMELOR DE MANIFESTARE. CATEGORIILE DE INFRAȚIUNI (UNITATEA ÎN DIVERSITATE)

CAPITOLUL 1 MODALITĂȚILE SĂVÂRȘIRII INFRAȚIUNII (MODALITĂȚILE DE STRUCTURA, NORMATIVE ȘI FAPTICE)

Generalități

Deși ca entitate juridică, infracțiunea este unitară, aceasta prezintă forme, structuri și modalități extrem de variate de exprimare. Acestea pot fi:

- modalitățile de structură instituțională sau tipologică;
- modalitățile normative;
- modalitățile faptice, fiecare dintre acestea abordând diversitatea unității infracțiunii din alt unghi.

SECȚIUNEA 1 MODALITĂȚILE DE STRUCTURĂ INSTITUȚIONALĂ SAU TIPOLOGICĂ

În sensul modalităților de structură tipologică ne referim la toate formele de exprimare și consacrare ale infracțiunii, cum ar fi, pe de o parte, noua clasificare a infracțiunilor în crime și delikte, clasificarea în infracțiuni comise de persoana fizică și distinct cele comise de persoana juridică, clasificarea infracțiunii în forme ale unității naturale sau legale, cum ar fi infracțiunea simplă, infracțiunea continuată, infracțiunea complexă, de obicei etc. și, în sfârșit, clasificarea în infracțiuni tipice și atipice, rezultate din executare sau pluralitatea de infracțiuni.

SECȚIUNEA 2 MODALITĂȚI NORMATIVE

În vederea incriminării actelor de conduită ilicită în tipare sau potrivit unor modele normative de natură a acoperi varietatea și complexitatea situațiilor posibile atât în diversificarea manifestării infracțiunii în general – ca instituție penală de bază – cât și în cazuistica fiecărui conținut strict specializat al unei anume infracțiuni, legiuitorul folosește diferite modalități normative de reflectare a acestora, fie în planul reglementării unor reguli sau instituții din partea generală (valabile pentru toate speciile de infracțiuni la care se referă), fie în planul reglementării conținuturilor unor infracțiuni.

SECȚIUNEA 3 MODALITĂȚI FAPTICE

Spre deosebire de modalitățile normative cu relevanță atât în planul tehnicii legislative cât și în al regimului juridico-penal al unora sau mai multor infracțiuni și care vizează modele sau tipare de cele mai multe ori formal prefigurate (cu excepția modalităților neconsacrate în sfera dreptului pozitiv, dar recunoscute în doctrină), modalitățile faptice, reprezentând expresii particularizate ale variantelor normative, nu prezintă decât un interes pur judiciar, cazuistic, conținutul lor concret individual servind doar la recunoașterea și identificarea condițiilor de incriminare prevăzute în modalitatea normativă, deci la corecta încadrare juridică a faptei, cât și la justa individualizare a răspunderii penale a făptuitorului.

CAPITOLUL 2 CATEGORIILE DE INFRAȚIUNI REZULTÂND DIN MODALITĂȚILE DE STRUCTURA A INFRAȚIUNII

SECȚIUNEA 1 GENERALITĂȚI

Infrațiunea se constituie ca o entitate juridico-penală distinctă, corespunzând totalității elementelor de ordin subiectiv și obiectiv care alcătuiesc conținutul juridic al infracțiunii.

Entitatea nu poate exista însă în afara unității sale constitutive, indiferent de diversitatea împrejurărilor sau a aspectelor de ordin concret individual pe care le îmbracă.

În același timp unitatea infracțiunii se manifestă prin intermediul unor structuri infracționale extrem de diversificate, infrațiunea ca instituție penală regăsindu-se întotdeauna prin trăsăturile ei esențiale în această diversitate.

SECȚIUNEA 2 MODALITĂȚILE UNITĂȚII INFRAȚIUNII

Unitatea infracțiunii poate fi *naturală* sau *legală*, după cum fapta penală reprezintă o entitate subiectiv-obiectivă naturală sau este rezultatul unei creații a legii penale. Fiecare din cele

două modalități ale unității infracționale se exprimă prin intermediul unor forme de structuri specifice și diverse.

Unitatea legală există numai ca o creație a legii penale și se caracterizează prin reunirea în conținutul și structura uneia și aceleiași infracțiuni a două sau mai multe acțiuni sau inacțiuni ori acte care uneori pot constitui, fiecare în parte, infracțiuni de sine stătătoare, dar săvârșite împreună își pierd individualitatea proprie devenind părți strict corelate ale conținutului și structurii unei unități infracționale independente, constituite prin voința legii.

CAPITOLUL 3

FORMELE ENTITĂȚII (UNITĂȚII) NATURALE A INFRAȚIUNII

SECȚIUNEA 1

INFRAȚIUNEA SIMPLĂ

Infraționea simplă este structura cea mai frecvent întâlnită în legislația penală și constă într-o singură acțiune sau inacțiune realizată fie printr-un act unic fie prin mai multe acte reluate într-o succesivitate funcțională imediată asupra aceluiași obiect ocrotit de legea penală și care nu necesită prin însăși natura ei o prelungire a elementului material în timp.

SECȚIUNEA 2

INFRAȚIUNEA CONTINUĂ

a). Concept

În situația în care infracțiunea se caracterizează prin săvârșirea elementului său material, printr-o acțiune sau inacțiune care se prelungeste în timp, prin însăși natura ei și ca o cerință indispensabilă a consumării acelei infracțiuni, ne aflăm în prezența infracțiunii continue.

b). Modalități

Cum pe parcursul realizării elementului material de durată al acestei infracțiuni pot apare și momente firești de întrerupere, de pauză, dictate de specificul activităților desfășurate, știința dreptului penal face distincție între infracțiunile continue permanente - care nu suferă nici un fel de întrerupere, și infracțiunile continue succesive - care permit astfel de întreruperi.

c). Efecte

Infraționea continuă fiind, prin însăși natura ei, o activitate penală care necesită o anume desfășurare în timp, principalele probleme care le indică sunt cele referitoare la formele pe care le poate îmbrăca în cazul desfășurării pe etapele posibile ale lui iter criminis.

SECȚIUNEA 3

INFRAȚIUNEA DEVIATĂ

Există infracțiune deviată în două ipoteze: *prima*, denumită și *aberatio ictus* - când acțiunea sau inacțiunea realizată de făptuitor deviază independent de voința acestuia, asupra altui obiect sau altei persoane decât cea vizată și *a doua*, denumită *error in objecto* sau, după caz, *error in personam* când tot din greșeala făptuitorului - care confundă lucrurile - acțiunea sau

inacțiunea ilicită aduce atingere altui obiect material sau altei persoane vătămate decât cea vizată de infractor.

Ambele variante se întemeiază pe eroarea făptuitorului una implicând eroarea asupra acțiunii, cealaltă eroarea asupra obiectului sau persoanei vătămate.

CAPITOLUL 4

FORMELE UNITĂȚII LEGALE DE INFRAȚIUNE

SECȚIUNEA 1

INFRAȚIUNEA CONTINUATĂ (SAU SUCCESIVĂ)

I. Noțiune și caracterizare

Codul penal din 1969 definește, prin dispozițiile art. 41 alin. 2, infracțiunea continuată astfel „Infracțiunea este continuată când o persoană săvârșește la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții, acțiuni sau inacțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni”. Noul Cod penal (2004) are aceeași definiție în art.55 al.2.

II. Condițiile de existență ale infracțiunii continuate

- A. O pluralitate de acțiuni sau inacțiuni săvârșite la intervale diferite de timp
- B. Acțiunile sau inacțiunile să prezinte fiecare în parte conținutul aceleiași infracțiuni
- C. Acțiunile sau inacțiunile să fie săvârșite în baza aceleiași hotărâri infracționale
- D. Acțiunile sau inacțiunile să fie săvârșite de aceeași persoană

III. Data săvârșirii infracțiunii continuate

Datorită dificultăților de aplicare ce s-ar putea ivi în cazul lipsei unei reglementări legale, Codul penal a prevăzut prin dispoziția înscrisă în art. 138 alin. 3, că infracțiunea continuată se consideră săvârșită la data comiterii ultimei acțiuni sau inacțiuni ce o constituie.

IV. Locul săvârșirii infracțiunii continuate

Infracțiunea continuată se consideră săvârșită pe teritoriul țării noastre atunci când numai unul din actele componente ori toate actele ce o compun ori numai rezultatul ei s-a produs pe teritoriul țării noastre. Tot criteriul ubicuității se aplică conform art. 30 alin. ultim din Codul de procedură penală și pentru stabilirea competenței teritoriale a organelor judiciare române.

V. Cadrul infracțiunii continuate

În general, orice infracțiune poate fi săvârșită în condițiile art. 55 al.2 din noul Codul penal, cu excepția acelor care prin însăși specificul comportamentului antisocial pe care-l reflectă nu se pot fracționa în timp.

SECȚIUNEA 2

INFRAȚIUNEA COMPLEXĂ

I. Noțiune. Caracterizare

Codul penal român din 1969 a consacrat o definiție legală prin dispoziția înscrisă în art. 41 alin. 3, potrivit căreia: „infracțiunea este complexă când în conținutul său intră ca element sau ca circumstanță agravantă o acțiune sau inacțiune care constituie ea însăși o faptă prevăzută de

legea penală”, definiție reluată și în noul Cod penal în art.55 al.3 cu modificarea expresiei de „circumstanță agravantă” ca „element circumstanțial agravant”, care este mai exactă.

Infracțiunea complexă învederează o structură aparte. De principiu, legătura pe care se întemeiază constituirea rezultată din reunirea altor infracțiuni complexe rezultă fie dintr-o relație de tipul mijloc-scop existentă între faptele reunite, fie de tipul premisă-consecință (consecvențional), existentă între o anume infracțiune și urmările sale posibile.

II. Formele de infracțiuni complexe

A. Infracțiunea complexă ca infracțiune tip este creată prin includerea sau reunirea în conținutul său, la nivelul variantei de bază, ca element constitutiv, a unei acțiuni sau inacțiuni ce constituie prin ea însăși o faptă prevăzută de legea penală.

B. Infracțiunea complexă ca variantă agravantă se caracterizează prin aceea că reunește în conținutul său agravat (varianta calificată a infracțiunii), o faptă care este prevăzută și ca infracțiune de sine stătătoare, dar care săvârșită în condițiile de agravare a infracțiunii de bază își pierde autonomia proprie, constituindu-se ca agravantă legală a acesteia.

III. Modalități

În forma sa tip, și anume a infracțiunii complexe propriu-zise, infracțiunea complexă se poate realiza în două modalități: prin reunirea în conținutul de bază al infracțiunii complexe a conținuturilor a două infracțiuni distincte, care prin efectul și în condițiile reunirii își pierd autonomia, sau prin absorbirea unei infracțiuni de către alta.

În ceea ce privește infracțiunea complexă cu variantă agravantă și ea prezintă două modalități.

IV. Alte particularități și implicații

Infracțiunea complexă presupunând reunirea în cadrul uneia și aceleiași unități infracționale a conținuturilor a două sau mai multe infracțiuni, va prezenta și aspecte particulare de structură rezultate întocmai din faptul reunirii a mai multor conținuturi și în temeiul a mai multor feluri de relație.

V. Efectele juridice ale infracțiunii complexe

De regulă, infracțiunea complexă nu necesită o prelungire în timp, nici a acțiunilor sau inacțiunilor reunite și nici a consecințelor acestora, iar infracțiunile reunite nu produc efecte separate.

Ca atare, infracțiunile reunite nu pot cădea separat sub incidența unor eventuale acte de clemență, ca amnistia sau grațierea.

Infracțiunea complexă se consideră, de asemenea, consumată, numai prin realizarea integrală a elementelor materiale ce o compun, atât la nivelul infracțiunii de bază, cât și a celei de conținut calificat și al producerii rezultatului prevăzut de lege.

VI. Sancționarea infracțiunii complexe nu atrage vreo agravare specială (facultativă sau obligatorie) a pedepsei

Ținând însă seama de caracterul complex al acestei infracțiuni, legiuitorul a inclus art. 43 din Codul penal (1969), respectiv art.56 din noul Cod, dispoziția potrivit căreia dacă după condamnarea definitivă a făptuitorului pentru o infracțiune complexă, acesta este judecat și pentru alte acțiuni sau inacțiuni, care intră în conținutul constitutiv al aceleiași infracțiuni, se stabilește o nouă pedeapsă, la aplicarea căreia judecătorul va ține seama de infracțiunea săvârșită în întregul ei și care nu poate fi mai ușoară decât cea pronunțată anterior (respectându-se astfel puterea lucrului judecat al primei hotărâri atât în ceea ce privește faptele inițiale reținute, cât și pedeapsa aplicată anterior).

SECȚIUNEA 3

INFRAȚIUNEA DE OBICEI

I. Noțiune. Caracterizare

Codul penal român nu definește infracțiunea de obicei și în genere, nu conține prevederi cu caracter general care să se refere la această modalitate infracțională. Cu toate acestea, partea specială a legii penale române consacră această modalitate de structură, în cazul câtorva infracțiuni care prin specificul construcției lor juridice reprezintă o aplicație și o expresie a acestei modalități.

În criminologie și în știința dreptului penal, conceptul de infracțiune de obicei sau de obișnuință reprezintă acel tip de structură al comportamentului infracțional care se realizează prin reiterarea faptei incriminate de un număr de ori, suficient de mare pentru ca din conținutul acestor repetări să rezulte caracterul de obicei, de obișnuință sau de îndeletnicire a întregii activități ilicite.

II. Structura

Infracțiunea de obicei este, deci, o infracțiune unică, creată de legiuitor dintr-o pluralitate de fapte de același fel, ce corespund prin trăsăturile lor faptei incriminate, dar care nu pot constitui infracțiune decât dacă se săvârșesc într-o succesiune de acte repetate de așa natură încât să denote obișnuința făptuitorului.

III. Efecte

În ce privește momentul consumării, acesta va coincide cu acela al săvârșirii numărului necesar de acte sau acțiuni care va denota existența obiceiului.

În cazul în care infracțiunea de obicei se va săvârși și dincolo de momentul consumării ei toate actele săvârșite prin amplificarea acțiunii se vor integra în conținutul aceleiași infracțiuni, astfel încât stabilirea datei ce interesează curgerea termenului de prescripție a incriminării, aplicarea legii penale în timp, intervenirea amnistiei sau grațierii etc. se va face în funcție de momentul terminării ultimei acțiuni.

IV. Sancționarea infracțiunii de obicei

Infracțiunea de obicei se pedepsește la fel ca și infracțiunea simplă, legiuitorul român neprevăzând nici o agravantă legală pentru săvârșirea ei (ca în ipoteza infracțiunii continuate).

Cu toate acestea, în raport cu întinderea și conținutul concret al activității de obicei desfășurate și, mai ales, în raport de partea de activitate realizată de infractor peste momentul necesar consumării ei, apreciind atât gravitatea reală a faptei, cât și gradul de perseverență a făptuitorului, instanța de judecată va trebui să asigure aplicarea unei sancțiuni, care să reflecte o individualizare cât mai corectă și nuanțată a răspunderii penale.

SECȚIUNEA 4

INFRAȚIUNEA DIN ACȚIUNI SAU INACȚIUNI REPETATE

I. Noțiune

Infracțiunea din acțiuni sau inacțiuni repetate este acea formă a unității legale care se caracterizează prin săvârșirea unui număr nedeterminat de acțiuni sau inacțiuni, repetate în baza aceleiași conduite subiective și aducând atingerea aceleiași valori, dar în condițiile antrenării unor urmări imediate specifice. Codul penal actual nu definește conceptul de infracțiune din acțiuni sau inacțiuni repetate și nici nu conține incriminări de această natură în partea sa specială.

II. Structura

Prin specificul lor, infracțiunile de acțiuni sau inacțiuni repetate nu determină numărul de repetări necesare pentru existența infracțiunii. Acest număr apare însă ca suficient din momentul apariției unor urmări imediate anume prevăzute de lege pagube materiale, tulburări ale bunului mers al unității etc.

III. Efecte

Infracțiunea de acțiuni sau inacțiuni repetate, fiind o creație a legii, pe structura unui număr de acțiuni sau inacțiuni de același fel prin a căror săvârșire se produc urmări imediate specifice, consumarea infracțiunii se va realiza numai în momentul întrunirii tuturor condițiilor prevăzute de lege pentru existența acesteia deci inclusiv a producerii rezultatului.

În funcție de producerea rezultatului, care poate fi amplificat uneori și peste momentul consumativ, se va stabili și data săvârșirii faptei penale în întregul ei, ca punct de plecare al aplicării legii penale în timp, al incidenței prescripției sau a amnistiei ori grațierii etc.

IV. Sancțiune

Infracțiunea din acțiuni sau inacțiuni repetate este sancționată în mod obișnuit, ca și o infracțiune simplă, amplificarea peste anumite limite a urmării specifice putând atrage însă variante calificate.

În cazul descoperirii unor noi acte componente ale aceleiași infracțiuni colective în cursul judecății se procedează la extinderea acțiunii penale, la judecarea infracțiunii în întregul ei, fie la restituirea cauzei la procuror în vederea completării urmăririi penale.

Bibliografie selectiva:

1. T.S., *Dec. de îndrumare nr. 1/1963, C. D. 1963, p. 52.*
2. V. Papadopol, *Aspecte ale raporturilor dintre infracțiunea continuată și formele de participare, Justiția nouă" nr. S/1964*
3. Petrovici, *Discuții în legătură cu cerința repetabilității acțiunii de complicitate la infracțiunea continuă și de obicei, „Dreptul" nr. 10-11/1991, p. 65-69*
4. M C. Ardeleani (I), V. Dobrinou (If), *Unele aspecte ale infracțiunii de luare de mită în formă continuată nr: 12/1981, pp. 41 și urm.*
5. Donn Ciuncan, *Infracțiunea de luare de mită în formă continuată, „Dreptul" nr. 4-5/91, pp.70-73*
6. G Antoniu, *Considerații asupra unor instituții de drept penal; desistarea voluntară, articipare, infracțiune continuată și confiscarea specială, în RRD nr. 11/1968, p.105*
7. T.S. , s.p.d. 214 din 1971, RRD nr. 1/1972, p. 15S, TM București, D 2583/1973, RRD '11/1970, p. 63
8. M. Hemmert, *Infracțiunea continuată cu privire specială la infracțiunile în paguba avututului obștesc, s.p. 8/1963, p. 67*
9. Mihai Petrovici I, Corneliu Turianu II - *Discuții despre natura juridică și structura infracțiunii prevăzute de art 178- alin. 3 din Codul Penal, în „Dreptul" nr. 4-5/1991, pp. 55 și urm.*
- 10.G. Antoniu, *Unele reflexii cu privire la tentativă în cazul infracțiunii complexe, RRD nr.10/1983, și Doru Pavel.*
11. TS , s.p.d. 206/1985, RRD nr. 5/1986, p. 85, TS s.p.d. 741/1980, RRD nr. 12/1986, p.63
- 12.Papadopol, Doru Pavel, *Formele unității infracționale în dreptul penal român, Casa de Editură și Presă „Șansa", București, 1992, p. 276*

TITLUL V

**SAVARSIREA INFRAȚIUNII DE CĂTRE MAI MULTE PERSOANE
(PLURALITATEA DE INFRACTORI)**

**CAPITOLUL 1
PRELIMINARII**

**SECȚIUNEA I
NOȚIUNEA ȘI CARACTERIZAREA PLURALITĂȚII DE INFRACTORI**

Prin pluralitatea de infractori, știința dreptului penal desemnează situația în care aceeași infracțiune este săvârșită prin conjugarea eforturilor a două sau mai multe persoane (concursum plurium ad idem delictum).

Deși pluralitatea de infractori presupune cooperarea a două sau chiar mai multe persoane la săvârșirea aceleiași fapte, ea rămâne unitară, fapta penală urmând să primească aceeași încadrare juridică, cu diferențierile ce se impun pentru fiecare din participanți după modalitatea de participare.

**SECȚIUNEA 2
FORMELE PLURALITĂȚII DE INFRACTORI**

Știința dreptului penal consacră trei forme ale pluralității de infractori: pluralitatea naturală, pluralitatea constituită și pluralitatea ocazională (sau participația).

1. *Pluralitatea naturală* sau pluralitatea necesară reprezintă acea formă a pluralității de infractori care este determinată, în mod necesar de însăși natura faptei prevăzută de legea penală în sensul că aceasta nu poate fi realizată, în mod natural, decât prin colaborarea a două sau mai multe persoane.
2. *Pluralitatea constituită*, este reprezentată de acele forme ale pluralității care există în cazul anumitor infracțiuni care nu pot fi săvârșite de o singură persoană.
 - a) Grupul infracțional organizat
 - b) Asocierea în vederea comiterii de infracțiuni
3. *Pluralitatea ocazională (participația penală)*

**CAPITOLUL 2
PARTICIPAȚIA PENALĂ (SAU PLURALITATEA OCAZIONALĂ)**

**SECȚIUNEA 1
SEDIUL NORMATIV AL PARTICIPAȚIEI, DEFINIȚIE, CONCEPȚII DOMINANTE
ASUPRA PARTICIPAȚIEI**

a. În legislația noastră, participația își are sediul reglementării în partea generală a noului Cod penal, în Titlul II, privitor la “infrațiune”, rezervându-i-se un întreg capitol(V), de la art.37 și până la art.44 inclusiv. In acest cadru sunt definite categoriile de participanți (art.37-40), regimul sancționar al acestora (art.41-42) și felurile participației (prin includerea, în dispozițiile art.44, a participației improprie, inovație a Codului penal din 1969).

b. In sensul art.37 din noul Cod penal “*participanți sunt persoanele care contribuie la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală în calitate de autori, instigatori sau complici.*” Conform dispozițiilor sus menționate, *pluralitatea ocazională poate fi definită ca fiind acea formă a pluralității de făptuitori care se realizează prin cooperarea la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală a unui număr de persoane mai mare decât cel cerut de lege , dintre care cel puțin una a acționat cu intenție*, fiind enunțate și modalitățile de cooperare avute în vedere: autoratul, instigarea și complicitatea.

c. In materia participației penale s-au afirmat două concepții fundamentale diferite, prima – denumită a “ *complicității delict distinct*” și cea de a doua - denumită a „*unității infrațiunii*”, ultima consacrată și în legislația noastră.

SECȚIUNEA 2

CONDIȚIILE PARTICIPAȚIEI PENALE

Pentru existența participației în sensul art.37 și următorii din Codul penal se cer întrunite mai multe condiții:

1. Săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală

Condiția săvârșirii unei fapte prevăzute de legea penală se referă la activitatea autorului, adică a persoanei care realizează executarea elementului material al infrațiunii, fie în forma unei tentative pedepsibile, fie în forma unei infrațiuni consumate (simplă sau calificată), reflectînd cerința ca orice act de participație să se raporteze la o activitate penală de bază, reprezentată prin fapta autorului.

Sub raportul acestei condiții, participanții nu pot exista, în sensul legii penale , independent de autor.

2. Cooperarea mai multor persoane decât numărul de infractori cerut de lege la săvârșirea infrațiunii

Potrivit legii, cooperarea se poate realiza în una dintre următoarele modalități:

- determinarea altor persoane la săvârșirea unor fapte prevăzute de legea penală urmate de executare, denumită instigare;

- ajutorarea sau înlesnirea în orice moment la comiterea faptei, denumită complicitate ;

- conlucrarea nemijlocită la săvârșirea faptei autorului , denumită coautorat.

Participația este posibilă, de principiu, sub toate formele și la toate infrațiunile, putînd fi constituită din contribuții identice (omogene) , ca în cazul coautoratului, sau diferite (ori eterogene), ca în cazul instigării și complicității.

3. Felurile participației penale

Participația penală se poate configura în mai multe modalități:

- După natura sau felul contribuției: participația simplă sau omogenă și participația complexă ori eterogenă

- După felul în care contribuția participanților se integrează procesului infracțional: participația materială si participația morală

- După felul constituirii voinței criminale a participanților: participația preordonată și participația spontană
- După momentul în care intervine contribuția la săvârșirea infracțiunii față de începutul de executare: participația anterioară și cea concomitentă
- După criteriul omogenității sau neomogenității atitudinii psihice a participanților: participația proprie și cea improprie.

Bibliografie selectiva:

1. *V.Papadopol, Delimitarea actelor de coautorat de cele de complicitate, Just.Nouă nr.7 , 1963,p.73*
2. *M.Zolyneak, Concepția unității de infracțiune în materia participației și implicațiile ei în cazul succesiunii în timp a legii penale, R.R.D nr.10,1971,p.80*
3. *L.Dincu, Participația penală indeterminabilă, R.R.D. nr,7,1988,p.29*
4. *M.Zolyneac, Aspecte ale coautoratului și complicității în literatură și practica judiciară penală, Dreptul nr.1,1990,p.89*
5. *Iancu Tănăsescu și alții, Drept penal general , Ed. All Beck, Buc. 2002,p. 316*
6. *C.Bulai, Manual de drept penal, Ed. All ,Timișoara ,1997, p.431*

CAPITOLUL 3

PARTICIPAȚIA PENALĂ PROPRIU-ZISĂ (PERFECTĂ SAU PROPRIE)

SECȚIUNEA 1

NOȚIUNE. SEDIUL NORMATIV. MODALITĂȚI

Participația penală propriu-zisă, perfectă sau proprie, se caracterizează prin aceea că toți participanții indiferent de calitatea lor de instigatori , autori ori complici acționează cu intenție, deci cu aceeași formă de vinovăție. Aceasta va opera întotdeauna ca rezultat al unei cooperări ce pune în evidență voința criminală și scopul comun pentru toți făptuitorii

Principalele modalități de cooperare în cadrul participației proprii sunt potrivit art.37 din Codul penal autoratul, coautoratul, instigarea și complicitatea :

- *Autoratul*, presupune potrivit art. 38 din noul Cod penal executarea nemijlocită a elementului material al faptei prevăzute de legea penală ;
- *Coautoratul* - cooperarea mai multor autori la executarea infracțiunii,
- *Instigarea* - determinarea unor persoane la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală,
- *Complicitatea* - înlesnirea sau ajutorarea săvârșirii faptei prevăzute de legea penală.

SECȚIUNEA 2

AUTORATUL

I. Definiție. Sediul normativ. Caracterizare

Noul Cod penal nu definește noțiunea de autorat, aceasta urmînd a fi dedusă din formularea art.38, care determină în schimb calitatea de autor astfel : “ autor este persoana care săvîrșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală”.

Din examinarea acestui text în lumina dispozițiilor înscrise în art. 158 din noul Cod penal potrivit căruia prin săvîrșirea infracțiunii se înțelege săvîrșirea oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau ca tentativă, precum și participarea la comiterea acestora ca autor, instigator sau complice, rezultă că autoratul constituie acea formă tipică de manifestare a infracțiunii pe care o realizează persoana care săvîrșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de lege, indiferent dacă aceasta rămîne în faza tentativei sau trece în fază de infracțiune consumată și a faptului penal epuizat.

II . Condiții de existență a autoratului:

1. Sub raportul elementului material, deci al condiției de a se exprima prin intermediul unei fapte penale de pericol social, autoratul presupune o activitate de săvîrșire nemijlocită a faptei prevăzute de legea penală.

2. Sub raportul elementului moral

Definind calitatea de autor, art. 38 din Codul penal nu condiționează existența acesteia de săvîrșirea faptei prevăzută de legea penală cu vreo formă de vinovăție penală.

Din examinarea formulării legii și avînd în vedere modalitățile de participare ce pot însoți autoratul, și anume instigarea și complicitatea – care se săvîrșesc numai cu intenție- rezultă că autorul poate săvîrși :

- a. infracțiuni de intenție – cum ar fi omorul , tîlhăria, incestul,etc.
- b. infracțiuni din culpă – cum ar fi neglijența în serviciu, uciderea din culpă , etc.
- c. infracțiuni de praeterintenție (intenție depășită) – cum ar fi lovirile cauzatoare de moarte, tîlhăria calificată prin vătămarea victimei, etc.
- d. fapte prevăzute de legea penală săvîrșite fără vinovăție- ca faptele săvîrșite de minori sub vîrsta de 14 ani, de iresponsabili sau de persoanele inocente.

3. Sub raportul formal

În concepția legislațiilor moderne, autoratul reprezintă modalitatea tipică de săvîrșire a infracțiunii indiferent dacă este privită sub raportul participației penale sau a fazelor posibile de desfășurare a executării infracțiunii .

În acest sens, art.37 din noul Cod penal enumerînd participanții ,menționează în primul rînd autorii, iar art.158 din Codul penal definind sintagma de săvîrșire a unei infracțiuni precizează că prin ea se înțelege mai întîi săvîrșirea faptei penale, ca tentativă sau ca infracțiune consumată, de către autor.

SECȚIUNEA 3 COAUTORATUL

1.Definiție

Codul penal nu definește noțiunea de coautorat, limitîndu-se prin art. 38 să definească pe autor ca fiind” o persoană care săvîrșește nemijlocit fapta prevăzută de legea penală”

Pornind de la definiția autorului, coautoratul poate fi definit ca acea formă a participației în care două sau mai multe persoane contribuie nemijlocit – prin acțiuni simultane sau succesive- la săvîrșirea unei fapte prevăzută de legea penală, în baza unei voințe comune.

2.Condițiile coautoratului.

A. În ceea ce privește elementul formal al infracțiunii, coautoratul presupune cooperarea a două sau mai multe persoane la săvârșirea nemijlocită, împreună, a unor fapte prevăzute de legea penală, fiecare în parte avînd calitatea de autor.

În acest sens art.38 din noul Cod penal prevede că dacă mai multe persoane săvîrșesc nemijlocit, împreună, o faptă prevăzută de legea penala, fiecare dintre ele va fi pedepsita ca autor.

B. Cît privește elementul material al infracțiunii coautoratul presupune o cooperare materială de natura esenței situată nemijlocit la nivelul executării elementului material al infracțiunii.

Fac parte din categoria actelor de executare și se înscriu în sfera conceptului de “săvîrșire nemijlocită a infracțiunii” mai multe categorii distincte de activități infracționale

C. Voința comună de a coopera a coautorilor la săvîrșirea uneia și aceleiași infracțiuni intenționate reprezintă cea de a treia și ultima dintre condițiile coautoraului. Ea poate fi urmare a unei înțelegeri anterioare sau concomitentă cu executarea.

3. Compatibilitatea coautorului cu anumite structuri de infracțiuni
- a. în cazul infracțiunilor savarsite din culpa
- b. în cazul unor infracțiuni săvîrșite cu praeterintenție (intenție depășită)
- c. în cazul infracțiunilor proprii
- d. în cazul infracțiunilor cu autor unic
- e. în cazul infracțiunilor omisive

SECȚIUNEA 4

INSTIGAREA

1. Definiția și caracterizarea instigării

Noul Cod penal roman definește instigatorul, prin dispoziția înscrisă în art. 39, ca fiind “persoana care, cu intenție, determină pe o altă persoană să săvîrșească o faptă prevăzută de legea penală”. Pe baza formulării legale menționate, instigarea poate fi definită ca acea formă a participăției care constă în activitatea unei persoane de a determina, cu intenție , pe o alta, să săvîrșească o faptă prevăzută de legea penală.

Instigarea va avea întotdeauna caracterul unui comportament criminal, eminentamente intențional, anterior comiterii faptei penale instigate, conferind instigatorului și denumirea de “autor moral”.

2. Condițiile de existență ale instigării

Instigarea fiind forma atipică a infracțiunii, exprimată printr-o modalitate a participării penale , existența ei va depinde de prezența mai multor condiții generale.

I. Instigarea presupune existența a cel puțin două persoane și anume: una care desfășoară activitatea de determinare, numită instigator, și alta asupra căreia se efectuează această activitate numită instigat.

II. Sub raportul elementului material, instigarea presupune o activitate de determinare psihică din partea instigatorului , care se poate realiza prin intermediul unor variate mijloace de persuasiune, de la promisiuni pînă la simple amenințări. Știința dreptului penal consideră că activitatea de determinare este pe deplin realizată în prezența a două condiții:

- realizarea unei activități de determinare psihică a unei alte persoane la săvîrșirea unei fapte prevăzute de legea penală
- instigarea să fie urmată de executare

- III. Sub raportul elementului moral , instigarea se săvârșește întotdeauna numai cu intenție
- IV. Sub raportul elementului formal, instigarea presupune îndeplinirea condiției ca activitatea de determinare să se refere la săvârșirea de către instigat a unei fapte prevăzute de legea penală, fie în calitate de autor, fie în calitate de instigator (instigare la instigare), fie în calitate de complice (instigare la complicitate). In cazul infracțiunilor cu subiect calificat, instigarea trebuie să se răsfrângă numai asupra unui autor ce deține această calitate, la fel și în cazul instigării la săvârșirea unei infracțiuni cu subiect unic sau propriu.

SECȚIUNEA 5 COMPLICITATEA

1. Noțiune. Caracterizare. Sediul Normativ

Complicitatea constă în fapta persoanei care, cu intenție, înlesnește sau ajută, în orice mod, la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală. In acest sens complicitatea este definită indirect prin intermediul statuării calității complicelui, prin art.40 din noul Cod penal, potrivit căruia persoana care “cu intenție, înlesnește sau ajută în orice mod la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală. Este de asemenea, complice , persoana care promite înainte sau în timpul săvârșirii faptei că va tăinui bunurile provenite din aceasta sau că va favoriza pe făptuitor, chiar dacă după săvârșirea faptei promisiunea nu este îndeplinită”.

2. Condițiile de existență ale complicității ca formă a infracțiunii.

I. Sub raportul elementului formal al infracțiunii, complicitatea presupune o contribuție secundară la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală.

II. Sub raportul elementului material al infracțiunii, reprezentînd o participare secundară , complicitatea poate să consistă doar în acte cu caracter contributiv, secundar, accesoriu și subordonat actelor de executare,

III. Sub raportul elementului subiectiv sau moral, complicitatea trebuie să aibă , întotdeauna, caracterul unei activități intenționale.

3. Modalitățile sau formele complicității

Complicitatea este susceptibilă de o mare varietate de forme sau modalitati:

- complicitatea prin înlesnire sau ajutorarea, în orice mod, la săvârșirea faptei
- complicitatea prin promisiunea tăinuirii sau favorizării, înainte sau în timpul săvârșirii infracțiunii , chiar dacă, după săvârșirea faptei promisiunea nu a fost ținută
- complicitatea materială și complicitatea morală
- complicitatea anterioară și complicitatea concomitentă

4. Alte modalități ale complicității:

a.complicitatea nemijlocită și complicitatea mijlocita

b.complicitatea comisivă (prin acțiune) și complicitatea omisivă (prin inacțiune)

Bibliografie selectiva:

1. *M.Basarab, Dreptul Penal, Partea Specială ,1983, p.103; C: Mitrache,*
2. *T. Vasiliu și alți , op..cit. p.60 , T.S.;p.s. . nr. 71,1979, în C.D din 1979,p.324.*
3. *Dongoroz și alții, Explicații teoretice ale noului Cod Penal, Partea generală, Vol.I, 1969, Ed. Academiei RSR p.179*
4. *V.Papadopol și C.Bulai , practica judiciară în materie penală, vol.I, p.94; T.S.dec. de plen nr.3-5 , feb. 1959, Leg.Pop, nr.5 1959, p.80*

5. *Tribunalul Suprem, Col. Pen. Dec. nr.33 , 1960, CD. 1960,p.196*
6. *Tribunalul Suprem, Col. Pen.nr.123, 1968;RRD,nr.3 1969,p.157*
7. *Tribunalul Suprem, dec. pen. Nr.4 , 1980,RRD. Nr.8,1980, p.63*
8. *C.Bulai, op.cit., vol.I,p.199; M.Zolyneac, Aspecte ale coautoratului și complicității în literatura și practica judiciară penală, Dreptul nr.1-2 ,1990, p. 59*
9. *Tribunalul Județean Argeș,Dec.pen.nr. 256,1972,RRD, nr.7, 1973;G. Antoniu și C.Bulai , Practică judiciară penală, vol.I , Partea Generală, Ed . Academiei RSR. 1988, p.85*
10. *M. Basarab, Participațiunea la infracțiunile cu subiect special, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Cluj, 1965, p.143*

CAPITOLUL 4

PARTICIPAȚIA IMPROPRIE (IMPERFECTĂ)

SECȚIUNEA I

NOȚIUNE

Participația improprie există în cazul cooperării a două sau mai multe persoane la săvârșirea aceleiași infracțiuni, dar cu forme de vinovăție diferite, sau uneori chiar fără vinovăție pentru unul sau unii dintre participanți. Ea a fost introdusă în legislația noastră prin Codul penal din 1969.

SECȚIUNEA 2

MODALITĂȚI . SEDIUL NORMATIV

Codul penal incriminează două modalități de exprimare a participației improprii:

A. Modalitatea intenție –culpă este reglementată prin dispoziția înscrisă în art. 44 al.1 din Codul penal, potrivit căreia constituie participație improprie- într-o primă variantă normativă- “determinarea, înlesnirea sau ajutorarea , în orice mod, cu intenție la săvârșirea din culpă de către o persoană a unei fapte prevăzută de legea penală”.

B. Modalitatea intenție – lipsă de vinovăție este prevăzută de art.44 al.2 din Codul penal și constă în “ determinarea, înlesnirea sau ajutorarea în orice mod la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală de către o persoană care comite fapta fără vinovăție”

Bibliografie selectiva:

1. *C.Bulai , op.cit. ,vol. I , ediția 1997,p.191; C.Mitrache, op.cit.,p.245, ; V.Dobrinou și alții, op.cit. p.378.*
2. *P. Dungan, Participația improprie, Concept și modalități de realizare, Rev . de Drept penal, anul VII, nr.3, 2000, p.106-107.*

CAPITOLUL V SANȚIONAREA PARTICIPANȚILOR

SECȚIUNEA I SISTEME DE SANȚIONARE A PARTICIPANȚILOR

Cu privire la sancționarea participației proprii, atât în știința dreptului penal, cât și în dreptul penal pozitiv, sunt cunoscute două sisteme de sancționare: al parificării pedepselor și al diversificării lor. Codul nostru penal consacră ambele sisteme dar diferit după cum este cazul de participație proprie sau improprie.

SECȚIUNEA 2 COMUNICAREA CIRCUMSTANȚELOR REALE ȘI PERSONALE ÎNTRE PARTICIPANȚI.

În sensul legii penale circumstanțele care privesc stări, calități, împrejurări exterioare conținutului constitutiv al infracțiunii au, după caz, un caracter real – dacă se referă la faptă, sau personal – dacă se referă la făptuitor, putând fi în același timp fie de agravare, fie de atenuare a răspunderii penale, comunicarea caracterului lor de agravare sau atenuare între participanții la săvârșirea aceleiași infracțiuni operează în mod diferit.

a. Circumstanțele personale au în vedere stări, situații, calități ce rezidă în persoana fiecărui participant, putându-se referi fie la poziția psihică specifică acestuia în timpul săvârșirii infracțiunii, fie la elementele ce caracterizează persoana și personalitatea sa.

b. Circumstanțele reale sunt acele situații sau împrejurări care se referă la condițiile, modul de săvârșire a faptei și consecințele prevăzute de legea penală, cum ar fi timpul, locul, mijloacele de săvârșire sau urmările survenite.

SECȚIUNEA 3 ÎMPIEDICAREA CONSUMĂRII FAPTEI – CAUZĂ DE NEPEDEPSIRE A PARTICIPANȚILOR SECUNDARI

În materia participației penale – cu incidență de aplicare atât în cazul participației proprii, cât și a celei improprie – legiuitorul român a instituit și o cauză generală legală de nepedepsire.

În acest sens, art.43 din Codul penal prevede că: ”participantul nu se pedepsește dacă în cursul executării, dar înainte de descoperirea faptei, împiedică săvârșirea acesteia.

Dacă faptele săvârșite pînă în momentul împiedicării constituie o altă faptă prevăzută de legea penală, participantului i se aplică pedeapsa pentru această faptă”.

Efectele juridice ale cauzei de nepedepsire prevăzute de art.43 din Codul penal se caracterizează prin aceea că fapta de instigare sau complicitate săvârșită anterior nu se mai pedepsește.

Constituind o circumstanță legală personală, împiedicarea săvârșirii faptei nu-și răsfrînge efectele, însă, de nepedepsire, nici în favoarea autorului care nu s-a desistat și nici asupra celorlalți participanți, care fie s-au complăcut în stare de pasivitate, fie chiar de sprijinire în continuare a executării.

TITLUL VI PLURALITATEA DE INFRAȚIUNI

CAPITOLUL 1 GENERALITĂȚI

SECȚIUNEA 1 NOȚIUNE . CARACTERIZARE. SEDIUL MATERIEI.

Spre deosebire de pluralitatea de infractori ,care se referă la situația când la săvârșirea uneia și aceleiași infracțiuni iau parte mai multe persoane, pluralitatea de infracțiuni, se referă la situația când aceeași persoană săvârșește două sau mai multe infracțiuni .

Agravarea răspunderii penale care derivă din pluralitatea de infracțiuni, avînd temeii în pericolizitatea sporită a persoanei care săvârșește, cu aceeași ocazie sau în ocazii diferite, două sau mai multe infracțiuni, are un caracter pur personal (in personam).

Față de sistemul practicat de cele mai multe legislații occidentale de a reglementa instituția pluralității de infracțiuni în cadrul dispozițiilor legale privind pedeapsa, legiuitorul nostru a preferat consacra ea în materia infracțiunii, considerand că mai înainte de a le raporta la consecințele de natură sancționatorie ca stări de agravare a răspunderii penale, fomele pluralității de infracțiuni trebuiesc corelate cu instituția infracțiunii în care își au sorginta.

Pe cale de consecință, atît formele pluralității de infracțiuni cît și consecințele lor sancționatorii au fost reglementate, în mod unitar, în capitolul 7 din Titlul II al părții generale, rezervat exclusiv instituției fundamentale a infracțiunii

SECȚIUNEA 2 FORMELE PLURALITĂȚII DE INFRAȚIUNI.

Formele pluralității de infracțiuni sunt: concursul de infracțiuni, recidiva și pluralitatea intermediară. Noul Cod penal consacră toate cele trei forme menționate prevăzînd și sisteme distincte de sancționare pentru fiecare , din aceste zone în parte, într-un ansamblu de dispoziții înscrise în partea generală, Titlul II , capitolul 7, (art.46-54 inclusiv).

CAPITOLUL 2 CONCURSUL DE INFRAȚIUNI

SECȚIUNEA 1 NOȚIUNE.CARACTERIZARE . CONDIȚII

1. Potrivit teoriei dreptului penal, preluată și consacrată în Codul penal în vigoare, concursul de infracțiuni reprezintă acea formă pluralității de infracțiuni ce se caracterizează prin săvîșirea de către una și aceeași persoană a două sau mai multe infracțiuni distincte, mai înainte de a fi fost condamnată definitiv pentru vreuna dintre ele. Ca natură juridică, concursul de infracțiuni reprezintă o stare sau o cauză legală, generală, personală și facultativă de agravare a pedepsei.

2. Din cuprinsul definiției enunțate rezultă că, de principiu, concursul de infracțiuni este subordonat îndeplinirii următoarelor condiții :

- a. Săvârșirea a două sau mai multe infracțiuni
- b. Infracțiunile să fie săvârșite de una și aceeași persoană
- c. Infracțiunile să fi fost săvârșite înainte de condamnarea definitivă a făptuitorului pentru vreuna dintre ele
- d. Infracțiunile săvârșite – sau cel puțin două dintre ele - să poată fi supuse judecății, atrăgând răspunderea penală

SECȚIUNEA 2

FORMELE CONCURSULUI DE INFRAȚIUNI ȘI SANȚIONAREA ACESTUIA.

În sistemul legislației noastre, concursul de infracțiuni este reglementat în două forme diferite, în raport cu modul în care sunt săvârșite infracțiunile concurente, și anume, concursul real (sau material) și concursul ideal (sau formal). Aceste forme sunt prevăzute de art.47 din Codul penal în aliniate distincte.

I. Concursul real de infracțiuni.

a.Noțiune. Sediul materiei

Concursul real de infracțiuni este definit, prin dispoziția înscrisă în art.47 lit.a din noul Cod penal, astfel: „Există concurs real de infracțiuni când două sau mai multe infracțiuni au fost săvârșite de aceeași persoană, prin două sau mai multe acțiuni sau inacțiuni, înainte de a fi definitiv condamnată pentru vreuna dintre ele”.

b.Condițiile specifice de existență ale concursului real

- existența a cel puțin două acțiuni sau inacțiuni distincte
- acestea să întrunească, fiecare în parte, conținutul unor infracțiuni, de asemenea, distincte

c. Modalitățile concursului real:

- concurs simplu
- concurs caracterizat sau de conexitate (concursul de conexitate etiologică - pentru săvârșirea - și de conexitate consecvențională - pentru ascunderea - altei infracțiuni)
- concurs omogen sau eterogen

II. Concursul ideal sau formal de infracțiuni.

a. Noțiune . Sediul materiei.

Concursul ideal sau formal de infracțiuni este definit prin dispoziția înscrisă în art. 47 pct.2 din noul Cod penal, ca fiind cea formă a concursului care există atunci „când o acțiune sau inacțiune, săvârșită de aceeași persoană, datorită împrejurărilor în care a avut loc și urmărilor pe care le-a produs, întrunește elementele mai multor infracțiuni”.

b. Caracterizare. Condiții.

Condiția de bază a existenței concursului ideal se constituie pe relația: o singură acțiune sau inacțiune – o pluralitate de vătămări penale, ceea ce presupune, în mod necesar, o pluralitate de dispoziții penale incriminatorii încălcate.

c. Modalitățile concursului ideal de infracțiuni.

Concursul ideal se poate realiza, într-o primă modalitate, ca rezultat al influenței împrejurărilor în care se săvârșește acțiunea sau inacțiunea, indiferent de natura urmărilor, iar într-o a doua modalitate, ca rezultat al urmărilor produse, indiferent de natura împrejurărilor.

III. Sancționarea concursului de infracțiuni în cazul persoanei fizice

1.Generalități

Teoria dreptului penal și diverse legislații străine au consacrat mai multe modele și sisteme de sancționare a concursului de infracțiuni, fundamentale fiind trei: sistemul cumulului aritmetic sau al totalizării pedepselor; sistemul absorbției sau al contopirii pedepselor în cea mai gravă și sistemul cumulului juridic sau al absorbției în pedeapsa cea mai gravă cu posibilitatea aplicării unui spor .

2. Sisteme de sancționare

Noul Cod penal prevede sisteme de sancționare diferite pentru concursul ideal față de cel real.

Sancționarea concursului ideal este prevăzută de art. 47 pct. 3 C.pen.

Sancționarea concursului real este prevăzută de art.48 C.pen.

IV. Sancționarea concursului de infracțiuni în cazul persoanelor juridice.

Potrivit prevederilor art. 54 din noul Cod penal , în caz de concurs de infracțiuni săvârșit de persoana juridică se aplică amenda pînă la maximul ei special prevăzut în art. 80 al.2 sau 3 din Codul penal pentru infracțiunea cea mai gravă, care poate fi majorat cu o pătrime.

Prin proiectul de modificare din 9.VI.2005 a Codului penal din 1969 - încă în vigoare la acea dată, s-a preconizat introducerea art. 40 ind.1 cu reglementarea: „ În caz de concurs de infracțiuni săvârșite de persoana juridică se stabilește pedeapsa amenzii pentru fiecare în parte și se aplică pedeapsa cea mai mare , care poate fi sporită pînă la maximul special prevăzut de art.71 al.2 sau 3 și dacă acest maxim nu este indestulător se poate adăuga un spor pînă la o treime din acel maxim”, situație ce probabil va fi preluată de noul Cod penal la data intrării sale efective în vigoare.

Bibliografie selectiva:

- 1. George Antoniu, Reflectînd asupra pluralității de infracțiuni, Rev. de Drept Penal, anul VI, n.4 ,București, 1999, p.15*
- 2. Exemple de practică judiciară selectate după G.Antoniu, C.Bulai, Practica judiciară penală vol.I p.116-139*
- 3. Tribunalul Suprem, s.p.d. 456 , 1971,C,D. p.231 ;s.p.d.972 , 1973, R.I.p.108*
- 4. Tribunal Suprem, s.p.d.3895, 1980,R.I. p.110*
- 5. V.Rămureanu și alții, Codul Penal comentat și adnotat, Partea Generală, Ed. Științifică, București,1972,p.542,547*

CAPITOLUL 3

RECIDIVA

SECȚIUNEA I

NOȚIUNE. CARACTERIZARE.

Potrivit Codului nostru penal, recidiva este consacrată ca o cauză sau o stare legală și personală de agravare facultativă a pedepsei, presupunând reiterarea comportamentului infracțional intenționat de o anumită gravitate, după o condamnare definitivă indiferent dacă pedeapsa anterioară a fost sau nu executată. Ea are un caracter general și temporar, fiind alcătuită din doi termeni : primul termen fiind reprezentat de condamnarea anterioară iar în al doilea termen de noua infracțiune, ambii termeni fiind configurați prin întrunirea anumitor condiții obligatorii, strict și expres prevăzute de lege.

Doctrinar și legislativ, s-au preconizat mai multe accepțiuni ale recidivei: generală ori specială, permanentă sau temporară , postcondamnatrice sau postexecutorie, poate avea un caracter național (recidiva teritorială) internațional (recidiva internațională) , mare sau mica

SECȚIUNEA 2

MODALITAȚI NORMATIVE ALE RECIDIVEI

Potrivit sistemului adoptat de codul penal în vigoare (2004)

1. Recidiva postcondamnatrice (art.50 lit. a și b)

I. Noțiune. Structură. Sediul normativ.

Potrivit dispoziției înscrise în art.50 din Codul penal, recidiva postcondamnatrice reprezintă acea modalitate care se naște atunci când după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare la o pedeapsă privativă de libertate cuprinsă între un an și 5 ani(art.50 (1) lit. a)sau mai mare de 5 ani (art.50 (1) lit. b), cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune cu intenție, înainte de începerea executării, în timpul executării acesteia sau în stare de evadare, iar pedeapsa prevăzută de lege pentru a doua infracțiune este închisoarea mai mare de un an .

II. Condițiile recidivei postcondamnatrice.

A. Condiții cu privire la primul termen (condamnare anterioară)

B. Condiții cu privire la al doilea termen (noua infracțiune săvârșită)

2. Recidiva postexecutorie (art.50 p.1 lit.c și d Cod penal).

I. Noțiune. Structură. Sediul normativ.

Potrivit art.50 p.1 lit. c și d din Codul penal, recidiva postexecutorie reprezintă acea modalitate care se naște prin repetarea comportamentului infracțional după executarea pedepsei sau stingerea sa prin grațiere ori prescripție .

În acest sens, art.50 Cod penal prevede că există recidivă postexecutorie „când după executarea unei pedepse cu închisoarea – fie între 1 an și 5 ani-potrivit variantei prevăzute de lit. c, fie mai mare de 5 ani – potrivit variantei prevăzute de lit. d – după grațierea totală sau a restului de pedeapsă, ori după împlinirea termenului de prescripție a executării unei asemenea pedepse, cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune cu intenție pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de un an”.

II. Condițiile recidivei postexecutorie.

A. Condiții cu privire la primul termen (condamnare anterioară)

B. Condiții cu privire la al doilea termen (noua infracțiune săvârșită)

SECȚIUNEA 3

CONDAMNĂRILE CARE NU ATRAG RECIDIVA

Potrivit art.53 din noul Cod penal nu pot atrage starea de recidivă hotărârile de condamnare anterioare chiar dacă conțin pedepse privative de libertate mai mari de 1 an în următoarele cazuri:

1. Condamnările privind infracțiunile săvârșite în timpul minorității (art.53 lit. a)
2. Condamnările privind infracțiunile săvârșite din culpa (art.53 lit.b)
3. Condamnările privind infracțiunile amnistiate (art.53 lit. c)
4. Condamnările privind fapte ce nu mai sunt prevăzute ca infracțiuni (abolitio criminis) (art.53 lit. d)
5. Condamnările pentru care a intervenit reabilitarea (art.53 alin.2 C.pen.)
6. Condamnările în privința cărora s-a împlinit termenul de reabilitare (alin.53 alin2 C.pen.).

Condamnările menționate au fost și ele asimilate unei cauze care împiedică constituirea recidivei, întrucât s-a considerat că după trecerea termenului de reabilitare nu se mai poate vorbi de perseverență infracțională caracteristică recidivei, consacrandu-se astfel și în legislația noastră, statutul de recidivă temporară.

SECȚIUNEA 4

SANȚIONAREA RECIDIVEI ÎN CAZUL PERSOANEI FIZICE

Potrivit art.51 p.1 din noul Cod penal în cazul recidivei după condamnare, prevăzută de art.50 lit. a (când condamnarea anterioară este între 1 și 5 ani) se aplică regulile concursului de infracțiuni.

Potrivit art.51 p.2 în cazul variantei prevăzută de art.50 lit. b (pedeapsa anterioară mai mare de 5 ani), pedepsele se cumulează, fără a putea depăși maximul general al pedepsei imediat superioare.

În cazul recidivei după executare prevăzută de art. 51 al.1 lit. c și d se aplică o pedeapsă care poate fi sporită la 10 ani, în cadrul limitelor pedepsei imediat superioare. Cumularea este obligatorie iar sporul facultativ.

Dacă însă, pedeapsa anterioară a fost executată în parte, contopirea se face între pedeapsa ce a mai rămas de executat și pedeapsa aplicată pentru infracțiunea săvârșită ulterior.

SECȚIUNEA 5

RECIDIVA ÎN CAZUL PERSOANEI JURIDICE

Potrivit proiectului guvernului României de modificare a Codului penal 1969 din 9.VI.2005, s-a preconizat instituirea și sancționarea recidivei și în cazul persoanei juridice, astfel:

1. Structură. Sediul normativ.

Potrivit art.40² din Codul penal anterior există o asemenea recidivă și în cazul persoanei juridice în următoarele împrejurări:

- a) când după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare pentru o infracțiune intențională, persoana juridică săvârșește din nou o infracțiune de intenție, iar amenda pentru infracțiunea anterioară nu a fost executată;

- b) când după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare pentru o infracțiune intențională, persoana juridică săvârșește din nou o infracțiune cu intenție, iar amenda pentru infracțiunea anterioară a fost executată sau contestată execuția.

2. Sancționare

În primul caz - de recidivă postcondamnatrice - cele două amenzi se contopesc, putându-se aplica un spor până la jumătatea maximului special, iar în al doilea caz - de recidivă postexecutorie - se aplică pedeapsa amenzii până la jumătatea maximului ei, iar dacă este nesatisfăcător se poate adăuga un spor până la jumătate din maximul special.

Potrivit art.40³ dacă amenda a fost executată în parte, contopirea se face între ce a mai rămas de executat și amenda aplicată pentru infracțiunea săvârșită ulterior. Evident că reglementările sus menționate vor fi preluate și în noul Cod penal respectând sistematica normativă a acestuia.

Bibliografie selectiva:

1. Mircea Micu, *Notă la dec.pen.1576/1967 a T.J. Banat-RRD nr.7/1968, p.165-166*
2. G.Mateuș, *Propunerea(lege ferenda)privind instituirea recidivei la minori, în "Revista Dreptul" nr. 8/1995, p.55-58 și mai recent Vasile Pavel, Noi argumente pentru instituirea recidivei la minori, „Revista Dreptul” nr.4/1996, p.56,60.*

CAPITOLUL 4

PLURALITATEA INTERMEDIARĂ

SECȚIUNEA 1

NOȚIUNE. SEDIUL NORMATIV. NATURA JURIDICĂ.

Potrivit art.52 din noul Cod penal, când după condamnarea definitivă cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune înainte de începerea executării pedepsei, în timpul executării acesteia sau în stare de evadare, și nu sunt întrunite condițiile prevăzute de lege pentru starea de recidivă, pedeapsa se aplică potrivit regulilor pentru concursul de infracțiuni.

Ca structura, pluralitatea intermediară poate interveni în mai multe variante – simple sau combinate.

SECȚIUNEA 2

SANȚIONAREA PLURALITĂȚII INTERMEDIARE

Potrivit regimului instituit de art.52 din Codul penal, sancționarea pluralității intermediare se realizează potrivit regulilor stabilite pentru sancționarea concursului de infracțiuni.

TITLUL VII CAUZELE JUSTIFICATIVE

Doctrina dreptului penal consideră că în sistemul represiunii penale moderne se pot lua în considerație anumite cauze legale, cu caracter general și obligatoriu de împiedicare a constituirii infracțiunii chiar în cazul unor fapte prevăzute de legea penală.

Sunt avute în vedere funcție de temeiul instituirii și efectele pe care acestea le produc două categorii de cauze: primele sub denumirea de cauze justificative, reglementate de noul Cod penal în partea generală, titlul II capitolul II și secunde sub denumirea de cauze care înlătură caracterul penal reglementate în același titlu, cap. III.

În sistemul Codului penal român actual (2004) sunt considerate astfel de cauze justificative: legitimă apărare, starea de necesitate, ordinul legii, comanda autorității legitime, și consimțământul victimei.

Toate aceste cauze își produc efectele in rem, și ca atare beneficiază tuturor participanților. Pe de altă parte, sunt considerate cauze care înlătură caracterul penal: constrângerea fizică, constrângerea morală, cazul fortuit, minoritatea făptuitorului, iresponsabilitatea, beția completă accidentală, eroarea de fapt, toate cu efecte restrânse, in personam, afară de cazul fortuit, care produce efecte in rem (deci în beneficiul tuturor participanților).

CAPITOLUL I LEGITIMA APARARE (ARTICOLUL 22 DIN CODUL PENAL)

SECȚIUNEA I

1. Noțiune. Caracterizare. Sediul normativ

Legitima apărare constă în acțiunea de apărare pe care o realizează o persoană prin intermediul unei fapte prevăzute de legea penală pentru a anihila un act de agresiune îndreptat împotriva sa, a altuia sau împotriva unui interes public și care pune în pericol grav persoana, drepturile celui atacat ori interesul general.

În sistemul nostru penal, legitima apărare beneficiază - funcție de anumite condiții - fie de regimul unei cauze justificative (art.22 din Codul penal), fie de regimul unei circumstanțe de atenuare obligatorie a pedepsei (art.88 lit.b)

În calitate de cauză care împiedică constituirea infracțiunii, legitima apărare apare sub trei modalități normative, prima - vizată de art.22 alin2 din Codul penal, în forma modalității sale de bază, axată pe ideea unei proporționalități între atac și apărare, a doua - vizată de art.22 alin.3 din Codul penal, sub forma unei apărări legitime prezumate și a treia prevăzută de art.22 alin.4 în forma unei modalități speciale, axată pe ideea asimilării excesului de apărare.

2. Structura.

Indiferent de modalitatea normativă în care este consacrată, legitima apărare prezintă o structură configurată pe două acțiuni cu caracter și sens opus: atacul și apărarea, caracteristicile acestora variind de la o modalitate normativă la alta.

SECȚIUNEA 2

LEGITIMA APĂRARE PROPORȚIONALĂ

Sediul normativ. Caracterizare.

Legitima apărare în forma sa clasică și cea mai comună este reglementată de art.22 alin.2 din Codul penal potrivit căruia „Este în stare de legitimă apărare, acela care săvârșește fapta pentru a înlătura un atac material, direct, imediat și injust, îndreptat împotriva sa, a altuia sau împotriva unui interes general și care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul general.”

Din examinarea dispozițiilor legale susmenționate, rezultă că acestea conțin o determinare riguroasă a condițiilor variantei denumită și legitimă apărare proporțională .

I. Atacul și condițiile sale.

Prin atac în accepțiunea art.22 alin.2, se înțelege o faptă umană conștientă cu caracter agresiv, care pune în pericol nemijlocit anumite valori protejate expres de legea penală.

Atacul trebuie să întrunească, cumulativ, mai multe condiții:

- a) Atacul trebuie să fie material
- b) Atacul trebuie să fie direct
- c) Atacul să fie imediat
- d) Atacul trebuie să fie injust
- e) Atacul trebuie să fie îndreptat împotriva persoanei care se apără, sau împotriva altei persoane, a drepturilor acestora sau a interesului general.
- f) Atacul trebuie să pună în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat sau ale altuia ori interesul general.

II. Apărarea și condițiile sale.

Legitima apărare implică ideea de reacțiune contra unor agresiuni injuste și în vederea înlăturării pericolului îndreptat împotriva unor valori ocrotite de legea penală.

Potrivit art.44 alin 2 din Codul penal pentru a fi legitimă apărare trebuie îndeplinite mai multe condiții:

- a) apărarea trebuie să îndeplinească, în primul rând, condiția de a se materializa printr-o faptă prevăzută de legea penală, care poate fi de orice natură dar să aibă aptitudinea de a anihila atacul
- b) fapta în apărare trebuie să fie necesară pentru înlăturarea agresiunii
- c) apărarea să fie concomitentă cu atacul
- d) Apărarea să fie proporțională cu atacul

SECȚIUNEA 3

LEGITIMA APĂRARE PREZUMATĂ

Potrivit art.22(3) Cod penal, este reglementată varianta legitimei apărări prezumate în sensul că “Se prezumă că este în legitimă apărare și acela care săvârșește fapta pentru a respinge pătrunderea fără drept a unei persoane prin violență, viclenie, efracție sau prin alte asemenea mijloace într-o locuință încăpere, dependință sau loc împrejmuit ținând de aceasta ”.

Deși instituită pe structura obișnuită a legitimei apărării care presupune, o strânsă interrelație și intercondiționare între atac și apărare, ambele componente menționate prezintă în

cazul legitimei apărări prezumate importante particularități distinctive atât în ce privește atacul cât și în ce privește apărarea⁽¹⁵⁾.

Potrivit doctrinei și practicii judiciare din Franța, țară de inspirație a acestei reglementări, prezumția avută în vedere de această variantă a legitimei apărări este una relativă, putând fi răsturnată prin proba contrarie.

SECȚIUNEA 4

EXCESUL JUSTIFICAT DE APĂRARE

Potrivit art.22 alin 2 din noul Cod penal „este de asemenea, în legitimă apărare și acela care, din cauza tulburării sau temerii, a depășit limitele unei apărări proporționale cu gravitatea pericolului și cu împrejurările în care s-a produs atacul.”

Constatarea excesului de apărare din cauza temerii (ca stare emoțională) sau a tulburării psihice (ca stare de dereglare a reacțiilor comportamentale) a persoanei atacate, va atrage, cum este firesc, împiedicarea formării caracterului penal al faptei, potrivit art.22 alin. 4 Codul penal.

SECȚIUNEA 5

EFECTE. CONEXITĂȚI. SITUAȚIA DESPĂGUBIRILOR CIVILE

1. Efectele legitimei apărări. Conexități.

Având caracterul unei cauze justificative - cu efecte in rem – legitima apărare își va produce efecte și asupra participanților.

Legitima apărare poate intra în relații de conexitate concomitentă sau succesivă cu acele cauze care împiedică constituirea infracțiunii, fiind instituite pe temeuri ce-i sunt compatibile .

2. Situația despăgubirilor civile

Potrivit art.346 din Codul de procedură penală, instanța poate obliga pe făptuitor la repararea pagubei cauzate prin fapta sa chiar în cazul reținerii ca temei a încetării procesului penal a vreuneia din cauzele ce împiedică constituirea infracțiunii, potrivit principiilor stabilite de legea civilă, printre altele și pe temeiul culpei.

Bibliografie selectiva:

1. V. Ionescu, *Legitima apărare și starea de necesitate*, București, Editura Științifică, 1972, p.75 și Dorin Clocotici, *Unele Probleme privind legitima apărare*, în RRD nr.3/1978, p.36.
2. T.S. Col. pen. dec.3040/1967, RRD nr.4/1989, p.173.
3. T.S. s.p.d. 747 din 1981, RRd nr. 12/ 1981. RRd nr.12 /1981, 108.
4. Ilie Pascu „*Legitima apărare în noua reglementare*” R.D.P. anul XI, 2003. p.30

CAPITOLUL 2

STAREA DE NECESITATE

SECȚIUNEA 1

1. Noțiune. Caracterizare. Temeiuri. Sediul normativ

Spre deosebire de legitima apărare, când persoana pusă în pericol alege calea riposte active încercând să anihileze pericolul prin exercitarea unui contraatac legitim împotriva persoanei agresorului însuși, în cazul stării de necesitate persoana nu reacționează împotriva sursei de pericol pe care nici nu o poate anihila, ci este determinată să se salveze pe sine sau pe altul, bunurile sale ori ale altuia sau interesul general prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală sacrificând valori sau bunuri aparținând altor persoane.

Potrivit art.23 din noul Cod penal „Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită de o persoană pentru a salva de la pericol iminent și care nu poate fi înlăturat astfel viața, integritatea corporală și sănătatea sa, a altuia sau un bun important al său ori al altuia sau un interes general”. Pentru ca fapta unei persoane să se încadreze însă în limitele unei stări de necesitate reale este necesar ca în momentul săvârșirii ei persoana „să nu-și fi dat seama că pricinuieste urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat” (art.23 alin. final).

SECȚIUNEA 2

CONDIȚIILE STĂRII DE NECESITATE

1. Existența unui pericol iminent
2. Pericolul să amenințe valorile prevăzute expres de lege
3. Acțiunea de salvare să aibă un caracter indispensabil pentru evitarea pericolului

SECȚIUNEA 3

LIMITELE STĂRII DE NECESITATE

În cazul în care printr-o astfel de acțiune s-ar ajunge la sacrificarea unor valori mai importante decât cele relevate, deci la producerea unor urmări vădit mai grave, decât cele care s-ar fi produs, dacă nu s-ar fi intervenit, agentul va beneficia de justificare numai dacă nu și-a dat seama că pricinuieste asemenea urmări.

În acest sens, art.23 alin.2 prevede că „se află în stare de necesitate și acela care în momentul săvârșirii faptei nu și-a dat seama că pricinuieste urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat”.

SECȚIUNEA 4

EFACTELE STĂRII DE NECESITATE. CONEXITĂȚI. SITUAȚIA DESPĂGUBIRILOR CIVILE

Ca și în cazul legitimei apărări, potrivit art.22 al.2 C.p. efectele stării de necesitate se extind în beneficiul tuturor participanților, cauza producând efecte **in rem**.

Starea de necesitate poate veni în concurs cu legitima apărare, cu stări vizate de ordinul legii și comanda autorității legitime sau cu eroarea de fapt

În ipoteza stării de necesitate, jurisprudența a admis posibilitatea de principiu a obligării făptuitorului la despăgubiri civile față de persoana prejudiciată prin acțiunea de salvare, întemeiată pe ideea că nimănui nu-i este îngăduit sub raportul regulilor de drept civil să sacrifice bunul altuia - chiar de valoare inferioară - pentru a-și salva propriul bun. În consecință, terțul

inocent prejudiciat printr-o acțiune de salvare va dobândi dreptul de a obține întotdeauna o justă și completă reparație a pagubei ce i s-a produs.

Bibliografie selectiva:

1. *T.S. s.p.d. 673/1976, comentată favorabil de George Antoniu și Constantin Bulai, în practica judiciară penală, vol.1, Editura Academiei, București, 1988, p.220*

**CAPITOLUL 3
ORDINUL LEGII**

SECȚIUNEA 1

1. Concept. Caracterizare. Sediul normativ.

Reintrodus în noul Cod penal, după ce fusese eliminat din legislația penală românească prin punerea în vigoare a Codului penal din 1968, ordinul legii este reglementat în art. 24 Cod penal astfel: „Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală dacă săvârșirea ei a fost impusă sau autorizată de lege”.

În cazul executării unei asemenea dispoziții legale nu se poate vorbi de principiu, nici de pericol social, nici de vinovăție, lipsind oricum două dintre cele trei trăsături esențiale ale infracțiunii. În același timp fiind săvârșită din ordinul legii (cum ar fi executarea pedepsei cu moartea în legislațiile care cunosc această pedeapsă), nu este nici anti-juridică ci, dimpotrivă, impusă sau prevăzută de lege.

**SECȚIUNEA 2
CONDIȚIILE DE INCIDENȚĂ ALE ORDINULUI LEGII**

- a. Să se săvârșească o faptă prevăzută de legea penală
- b. Fapta respectivă să fie impusă sau autorizată de lege
- c. Prevederea legală să abiliteze în mod expres anumite persoane sau reprezentanți ai ordinii publice cu executarea ordinului pe care îl conține.
- d. Executarea să fi avut loc în limitele și condițiile prevăzute de lege.

**SECȚIUNEA 3
EFECTE. CAZURI DE CONEXITATE. SITUAȚIA DESPĂGUBIRILOR CIVILE**

Efectele ordinului legii se răsfrâng asupra participanților ca și în cazul celorlalte cauze justificative fiind ”in rem” conform art.21, alin.2 din noul Cod penal.

În ipoteza în care, dispoziția legii trebuie executată în condițiile impuse de un superior, executantul trebuie să asigure și respectarea cerințelor impuse de instituția comenzii autorității legitime, între cele două cauze justificative trebuind să existe o corelație legală.

Ordinul legii poate intra în concurs de conexitate cu starea de necesitate și mai ales cu comanda autorității legitime, de asemenea, cu consimțământul victimei sau cu eroarea de fapt.

Cât privește situația despăgubirilor civile cuvenite persoanelor păgubite prin executarea unor acțiuni de incidență a ordinului legii, acestea vor trebui acoperite de către stat în toate cazurile în care intervenția legii nu se datorează culpei persoanelor păgubite

Bibliografie selectiva:

1. *Alexandru Boroii, Gheorghe Nistoreanu, „Drept Penal – Partea Generală” Ed. 4, Editura All Beck, București, 2005, p. 129*
2. *George Antoniu, Cauzele justificative în proiectul noului Cod Penal, Revista de Drept Penal, anul XI nr. 2, București, 2004, p.11.*

**CAPITOLUL 4
COMANDA AUTORITĂȚII LEGITIME**

SECȚIUNEA 1

Concept. Caracterizare. Sediul normativ

Cauza justificativă a „comenzii autorității legitime” denumită și „ordinul superiorului” a fost reintrodusă în legislația penală românească prin noul Cod penal după o absență notabilă (a fost eliminată prin Codul penal anterior, pus în vigoare în anul 1969).

Potrivit art.24 alin.2 din noul Cod penal a fost formulată astfel:

„Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită pentru îndeplinirea unui ordin dat de către autoritatea legitimă în forma prevăzută de lege, dacă aceasta nu este în mod vădit ilegal”.

**SECȚIUNEA 2
CONDIȚIILE DE EXISTENȚĂ.**

1. Să se săvârșească o faptă prevăzută de legea penală de către o persoană în subordinea autorității legitime.
2. Fapta să fie săvârșită în baza unui ordin dat de autoritatea de comandă legitimă, în forma prevăzută de lege.
3. Ordinul să nu fie în mod vădit ilegal

**SECȚIUNEA 3
EFECTE. CONEXITATE. STUDIUL DESPĂGUBIRILOR CIVILE.**

Potrivit art.21 alin.2 din noul Cod penal și cauza legală denumită „comanda autorității legitime” își produce efecte asupra tuturor participanților.

Comanda autorității legitime poate intra în cazuri de concurs de suprapunere cu toate celelalte cauze justificative, cu care este compatibilă, ca structură și finalitate. Cât privește cauzele care înlătură caracterul penal, considerăm că este posibilă, mai ales, coincidența cu eroarea.

Cât privește situația despăgubirilor civile, credem că acestea vor fi întotdeauna datorate fie de reprezentanții autorității publice, fie de executanții ordinului superiorului, dacă fie la

nivelul emiterii comenzii, fie la cel al executării sale, se vor stabili elemente de culpă generatoare de prejudicii în sarcina acestor persoane.

Bibliografie selectiva:

1. *George Antoniu, Cauzele justificative în proiectul noului Cod penal, Revista de Drept Penal, anul XI nr. 2, București, 2004, p.11-12.*
2. *Vintilă Dongoroz, Dreptul Penal, Editura Tirajul, București, 1939, p.463-464*
3. *Viorel Siserman, „Ordinul legii și al autorității legitime”, Revista de Drept Penal, Anul XI nr.2, 2004, p.95-98.*
4. *George Diaconescu, Genocidul, Editura Militară, București, 1990, p. 22-23.*

CAPITOLUL 5 CONSIMȚĂMÂNTUL VICTIMEI

SECȚIUNEA 1

Noțiune. Sediul normativ. Caracterizare

Consimțământul victimei a fost introdus pentru prima dată în legislația noastră prin noul Cod penal, el regăsindu-se și în codul penal italian, dar cu o reglementare ușor diferită.

Astfel, potrivit art.25 alin.1 din noul Cod penal „nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită cu consimțământul victimei, dacă aceasta putea să dispună în mod legal de valoarea socială lezată sau pusă în pericol”.

Potrivit art.25 alin.2 se prevede o limitare a incidenței acestei cauze, în sensul că ea nu este aplicabilă „în cazul infracțiunilor contra integrității corporale sau a sănătății, dacă fapta la care s-a consimțit contravine legii sau bunurilor moravuri”.

SECȚIUNEA 2 CONDIȚII DE EXISTENȚĂ

- a) Consimțământul poate fi dat numai de persoana vătămată.
- b) Consimțământul trebuie să fie exprimat în mod valabil
- c) Persoana vătămată să poată dispune de valoarea respectivă.
- d) Fapta la care s-a consimțit să fie prevăzută de legea penală, cu excepția celor care vizează infracțiunile contra vieții și a integrității sau sănătății persoanei, dacă fapta la care s-a consimțit nu contravine legii sau bunurilor moravuri.

SECȚIUNEA 3 EFECTE. CONEXITATE. DESPĂGUBIRI CIVILE

Și consimțământul victimei, ca și toate celelalte cauze justificative, produce efecte „in rem” care beneficiază tuturor participanților conform art.24 al.2 Cod penal.

Conexitatea cu alte cauze justificative este posibilă în măsura în care nu există față de acestea unele incompatibilități de structură, cum ar fi, de pildă, în cazul legitimei apărări.

Consimțământul victimei poate intra, însă, în concurs cu eroarea de fapt.

Situația despăgubirilor civile. În măsura în care persoana vătămată a consimțit în afara unor vicii de consimțământ la săvârșirea de către un terț a unor fapte prevăzute de lege, prin care i s-au adus prejudicii, nu va putea cere, de principiu, nici sancționarea acestuia, nici obligarea la repararea eventualelor pagube.

Bibliografie selectiva:

1. *Lucian Stănescu, „Consimțământul victimei traficului de persoane. Efecte”, Revista de Drept Penal, anul XI, nr.3, 2004, pag. 130.*
2. *Alexandru Boroi și Gheorghe Nistoreanu, „Drept penal, partea generală”, Ed. 4, Ed All Beck, 2005, pag 130-133.*

TITLUL VIII CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CARACTERUL PENAL

CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE

În sistemul noului Cod penal, Capitolul III din titlul II al părții generale a Codului penal a fost consacrat reglementării cauzelor care înlătură caracterul penal, art. 26 alin. 1 prevăzând că: „Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală comisă în condițiile vreuneia din cauzele prevăzute de lege care înlătură caracterul penal”.

În art. 26 p.2 se mai precizează că „Efectul cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei nu se extinde asupra participanților, cu excepția cazului fortuit”.

Sunt reglementate apoi următoarele cauze: constrângerea fizică (art. 27), constrângerea morală (art. 28), cazul fortuit (art.29), minoritatea făptuitorilor (art.30), iresponsabilitatea (art. 31), beția fortuită (art. 32) și eroarea de fapt (art. 33 C.pen.)

CAPITOLUL I CONSTRÂNGEREA FIZICĂ (art. 27 din Codul penal)

SECȚIUNEA 1

Noțiune. Caracterizare. Sediul normativ.

Constrângerea fizică există atunci când o persoană este determinată, de o energie străină cu caracter irezistibil, să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală.

Potrivit art.27 din noul Cod penal „Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită din cauza unei constrângeri fizice căreia făptuitorul nu i-a putut rezista”.

SECȚIUNEA 2

CONDIȚIILE CONSTRÂNGERII FIZICE.

- I. Făptuitorul să fie supus unei constrângeri fizice venite de la o energie străină.
- II Constrângerea să fie irezistibilă
- III Fapta săvârșită sub imperiul constrângerii să fie prevăzută de legea penală.

SECȚIUNEA 3

EFECTELE CONSTRÂNGERII FIZICE. CONEXITATE. STRUCTURĂ DESPĂGUBIRI CIVILE.

Constrângerea fizică produce efecte numai față de persoanele care au fost efectiv constrânse de energia străină să săvârșească o fapta prevăzută de legea penală – adică în personam.

Dacă, însă, alături de persoana supusă constrângerii a acționat și o altă persoană dar în mod liber, deliberat sau din culpă, aceasta din urmă va răspunde potrivit dispozițiilor legale încălcate și formei sale de vinovăție. Agentul constrângerii va răspunde pentru fapta săvârșită de cel constrâns și sub aspect penal și sub aspect civil, în calitate de autor.

Constrângerea fizică poate intra în concurs cu constrângerea morală, cu legitima apărare sau cu starea de necesitate, cu eroarea.

Bibliografie selectiva :

1. Gh. Daringa, *Comentarii la Codul Penal adnotat*, p. 349
2. T.S., *Cod Penal, decretul nr. 2259/1996, R.R.D. nr. 4/1967*, p.166

CAPITOLUL 2

CONSTRÂNGEREA MORALĂ

SECȚIUNEA 1

Noțiune. Caracterizare. Sediul normativ.

Constrângerea morală există atunci când făptuitorul este determinat pe cale psihică să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală, libertatea sa de voință și acțiune fiind complet anihilată de amenințarea la care este supus, fiind expus, el sau altul, la un pericol grav și care nu putea fi înlăturat altfel.

Întrucât în cazul faptelor săvârșite sub constrângere morală lipsește libertatea de voință și acțiune ca cerință generală de existență a subiectului activ al infracțiunii, legiuitorul penal a instituit și în cazul lor o cauză de împiedicare a constituirii infracțiunii, prevăzând în art. 28 ca: „nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită din cauza unei constrângeri morale, exercitată prin amenințare cu un pericol grav pentru persoana făptuitorului ori a alteia și care nu putea fi înlăturat în alt mod”.

SECȚIUNEA 2

CONDIȚIILE CONSTRÂNGERII MORALE

- I. Făptuitorul să fie supus unei constrângeri printr-o amenințare de către altă persoană.
- II. Cel amenințat să fie expus unui pericol grav
- III. Pericolul să nu poată fi înlăturat decât prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală

SECȚIUNEA 3

EFECTELE CONSTRÂNGERII MORALE. CONEXITATE. STRUCTURA RĂSPUNDERII CIVILE.

Constrângerea morală va produce efecte de înlăturare a caracterului penal în personam deci numai cu privire la persoanele care au acționat efectiv sub imperiul constrângerii. Dacă, însă, alături de cel constrâns va acționa și un alt participant care se va afla în afara constrângerii, acesta din urmă va răspunde penal.

Constrângerea morală poate intra în concurs cu constrângerea fizică, cu eroarea, culegitima apărare sau cu starea de necesitate.

În cazul săvârșirii unei fapte sub efectul constrângerii morale, obligația acoperirii unui eventual prejudiciu va cădea în sarcina agentului agresor.

Persoana supusă constrângerii morale va putea fi obligată și ea la despăgubiri civile, dau numai în măsura și dacă a lucrat din eroare din propria sa culpa.

Bibliografie selectiva:

I.T.S., s.p.d. nr. 2052/1976, în V. Papadopol, M. Popovici, Repertoriul alfabetic al practicii judiciare în materie penală pe anii 1976 – 1989, Editura științifică, București, 1982, p.88.

CAPITOLUL 3

CAZUL FORTUIT

SECȚIUNEA 1

Notiune. Caracterizare.

Cazul fortuit pune în valoare o cauză de împiedicare a constituirii infracțiunii din lipsa absolută de vinovăție a făptuitorului în cazul intervenirii unor împrejurări imprevizibile erga omnes, producând efecte in rem, ca și cauzele justificative.

Spre deosebire de multe alte legislații care nu dau o reglementare expresă cazului fortuit, Codul nostru penal o prevede în art.29 potrivit căruia: „ nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, al cărei rezultat este consecința unei împrejurări care nu putea fi prevăzută ”.

SECȚIUNEA 2

CONDIȚIILE CAZULUI FORTUIT

- I. Rezultatul faptei să fie și consecința intervenției unei împrejurări accidentate și neașteptate.
- II. Făptuitorul să fie în imposibilitatea obiectivă de a prevedea intervenția împrejurării care a determinat rezultatul.
- III. Fapta săvârșită să fie prevăzută de legea penală.

SECȚIUNEA 3

EFECTE. CONEXITĂȚI. SITUAȚIA DESPĂGUBIRILOR CIVILE.

Potrivit art.26 din noul Cod penal, efectele cazului fortuit se extind și asupra participanților, datorită imprevizibilității erga omnes pe care o presupune.

Chiar dacă cazul fortuit presupune o imposibilitate obiectivă de formare a vinovăției, el poate intra în concurs de succesiune (dar niciodată de suprapunere) cu acele cauze de împiedicare a constituirii infracțiunii care se întemeiază pe eliminarea culpabilității (deci tot a vinovăției, dar din motive subiective).

Acționând în condițiile unei imposibilități de a prevedea rezultatul păgubitor, deci în afara posibilității formării vreunei forme de vinovăție penală, făptuitorul care a acționat în situația cazului fortuit nu va putea fi obligat la despăgubiri civile pentru prejudiciul cauzat unui terț, în această materie funcționând principiul că orice patrimoniu este supus unui risc generat într-o cauză de forță majoră.

CAPITOLUL 4

IRESPONSABILITATEA

SECȚIUNEA 1

Noțiune. Caracterizare. SEDIU NORMATIV.

În sensul legii penale, iresponsabilitatea are înțelesul unei stări de incapacitate psihică ce se poate manifesta în cazul acelor persoane care fie nu-și pot da seama de sensul faptelor pe care le săvârșesc și de semnificația consecințelor acestora, fie nu-și pot determina și dirija (autoconduce) în mod normal acțiunile sau inacțiunile.

Potrivit art.31 din noul Cod penal, iresponsabilitatea este reglementată astfel: „Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală dacă făptuitorul în momentul săvârșirii faptei, fie din cauza alienației mintale, fie din alte cauze, nu putea să-și dea seama de acțiunile sau inacțiunile sale, ori nu putea fi stăpân pe ele”.

SECȚIUNEA 2

CONDIȚIILE DE EXISTENȚĂ ALE IRESPONSABILITĂȚII

1.Făptuitorul să nu-și poată da seama de acțiunile sau inacțiunile sale, ori că nu le poate stăpâni din cauza unei incapacități psihice. Lipsa capacității psihice poate privi atât facultățile intelectuale, cât și facultățile volitive.

2.Starea de incapacitate psihică să fi existat în momentul săvârșirii faptei

3.Starea de incapacitate psihică să fie datorată alienației mintale sau alte cauze(somn hipnotic, somnambulism)

4. Fapta săvârșită în stare de iresponsabilitate să fie prevăzută de legea penală.

SECȚIUNEA 3

EFECTELE IRESPONSABILITĂȚII. CONEXITĂȚI. SITUAȚIA RĂSPUNDERII CIVILE.

Incapacitatea psihică din cauza iresponsabilității împiedică formarea caracterului penal al faptei comise și exclude, pe cale de consecință, posibilitatea tragerii făptuitorului la răspundere penală, care în lipsa responsabilității nu poate deveni subiect al infracțiunii.

Starea de iresponsabilitate fiind însă o cauză de neimputabilitate cu caracter strict personal, nu poate produce nici un fel de efecte cu privire la eventualii participanți la fapta (instigatori, complici).

Iresponsabilitatea, presupunând absența discernământului critic, nu poate intra în concurs de suprapunere cu niciuna dintre cauzele de împiedicare a constituirii infracțiunii care presupun fapte săvârșite cu discernământ (dar, evident, în condiții de neimputabilitate sau neculpabile).

Problema răspunderii civile se poate pune atât față de persoana făptuitorului, cât și a persoanelor care îl aveau în pază sau supraveghere pe iresponsabil.

Bibliografie selectiva:

1. T.J. Arad, d.p. 381/1969, RRD nr.12, 1969, p.181
2. *In practica judiciară au fost considerați iresponsabili făptuitorii suferind de mai multe boli, maladii mentale grave: schizofrenie (T.S., s.p. 1813/1983, C.D., p.203 (orice boală care anulează discernământul (T.S., s.p.d. 985/1982, RRD nr.3/1983) schizofrenia paranoică (T.S., s.p.d.10/1980 nr.8/1980) oligofrenia de gradul I (T.S., s.p.d. 1246/1977, C.D. 1977) sau debilitatea mintală și oligofrenia ori tulburările psihice de tip maniacal ce exclud discernământul (T.S., s.p.d. 155/1981, p.64)).*

CAPITOLUL 5

BEȚIA FORTUITĂ

SECȚIUNEA 1

Notiune. Caracterizare. Sediul normativ.

Întemeindu-se pe lipsa imputabilității, art.32 alin.1 din noul Cod penal instituie în cazul beției accidentale complete o cauză legală de împiedicarea a constituirii infracțiunii prevăzând că: „nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, dacă făptuitorul, în momentul săvârșirii sale se găsea, datorită unor împrejurări independente de voința sa, în stare de beție completă produsă de alcool sau de alte substanțe”.

Nu în același mod este reglementată starea de beție voluntară. În acest sens, art.32, alin. 2. prevede textul că : „starea de beție voluntară completă produsă de alcool sau alte substanțe nu înlătură caracterul penal al faptei. Ea poate constitui, după caz o circumstanță atenuantă sau agravantă”.

Pe de altă parte beția preordinată chiar cu caracter incomplet este considerată, de cele mai multe ori, în practica judiciară, ca o circumstanță de agravare a răspunderii penale.

SECȚIUNEA 2

CONDIȚIILE STĂRII DE BEȚIE PREVĂZUTE AL ART.32 ALIN.1 COD PENAL.

- Făptuitorul să fie aflat în momentul săvârșirii faptei în stare de beție din cauza alcoolului sau a altor substanțe ebreiante
- Starea de beție să fie accidentală (fortuită)
- Starea de beție accidentală să fie completă.
- Făptuitorul să fi săvârșit o faptă prevăzută de legea penală

SECȚIUNEA 3

EFECTELE STĂRII DE BEȚIE FORTUITĂ. CONEXITĂȚI. SITUAȚIA RĂSPUNDERII CIVILE.

Starea de beție având un caracter strict personal va produce în caz de participare efecte de împiedicare a constituirii caracterului penal numai cu privire la persoana care acționat sub imperiul ei.

Starea de beție accidentală incompletă va constitui din principiu, o circumstanță judiciară de agravare.

Din principiu săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală în stare de beție fortuită nu va atrage nici răspundere penală și nici răspundere civilă.

În ipoteza, în care, starea de beție fortuită a fost cauzată printr-o constrângere fizică sau morală venită de la o altă persoană, aceasta din urmă va răspunde atât penal cât și civil pentru fapta săvârșită de cel indus prin constrângere în starea respectivă.

CAPITOLUL 6

MINORITATEA FĂPTUITORULUI

SECȚIUNEA 1

Noțiune. Sediul normativ.

Potrivit art.30 din noul Cod penal: ” Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită de un minor care la data comiterii acesteia nu îndeplinește condițiile legale pentru a răspunde penal ”.

Minoritatea penală a fost instituită drept cauză care înlătură caracterul penal nu din lipsa vinovăției (care nici măcar nu se pune în discuție) ci din cauza inaptitudinii minorului sub 14 ani de a lucra cu vinovăția, fiind prin excelență o cauză de neimputabilitate.

SECȚIUNEA 2

CONDIȚIILE DE INCIDENTĂ DIN NOUL COD PENAL.

- I. Minorul să îndeplinească condițiile legale pentru a răspunde penal.
- II. Minorul să se afle sub vârsta de 14 ani în momentul săvârșirii infracțiunii.
- III. Minorul să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală.

SECȚIUNEA 3

Efecte. Conexități. Răspunderea civilă.

Minoritatea sub 14 ani este o cauză cu caracter personal, ea nu-și răsfrânge efectele asupra eventualilor participanți care au cooperat la săvârșirea faptei cu intenție (instigatori, cu autori sau complici care au lucrat cu intenție).

În toate cazurile de concurs ce s-ar putea ivi cu alte cauze, cum ar fi de pildă beția fortuită, iresponsabilitatea sub constrângerea fizică, minoritatea, eliminând subiectul activ al infracțiunii, va acționa cu prevalență și în mod suficient.

Minoritatea sub 14 ani nu înlătură răspunderea civilă a persoanelor care la data săvârșirii faptei avea sub supraveghere și în îngrijire pe minori (părinți, tutori, supraveghetori, etc.) în măsura în care s-ar dovedi că din culpă lor (in vigilendo) s-a săvârșit fapta.

CAPITOLUL 7 EROAREA DE FAPT

SECȚIUNEA 1

Concept. Caracterizare. Sediul normativ

Indiferent de modalitatea în care intervine, eroarea își are temeiul în înlăturarea nemijlocită a vinovăției ca trăsătură esențială și element constitutiv al infracțiunii. Evident că eroarea nu trebuie confundată cu îndoiala sau cu neglijența.

Dispozițiile art. 33 din noul Cod penal, prevăd următoarele: „nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală când făptuitorul, în momentul săvârșirii acesteia, nu cunoaște existența unei stări, situații sau împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei” – iar cele ale art.32 alin.2 că: „Nu constituie o circumstanță agravantă împrejurarea pe care făptuitorul nu cunoaște în momentul infracțiunii. Dispozițiile alin.1 și 2 se aplică și faptelor săvârșite din culpă pe care legea penală le pedepsește, numai dacă necunoașterea stării, situației sau împrejurările respective nu este ea însăși rezultatul culpei ”.

SECȚIUNEA 2

EROAREA DE FAPT ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR INTENȚIONATE ART.33 ALIN. 1. DIN CODUL PENAL

1. Făptuitorul să nu fi cunoscut în momentul săvârșirii faptei existente unei stări, situații sau împrejurări de care să depindă caracterul penal al faptei.
2. Eroarea de fapt să se fi manifestat în momentul săvârșirii faptei.
3. Fapta săvârșită să fie prevăzută de legea penală

SECȚIUNEA 3

EROAREA ASUPRA CIRCUMSTANȚELOR DE AGRAVARE ÎN CAZUL INFRAȚIUNII INTENTIONATE (ART.33 ALIN.2)

Potrivit art.33 alin.2 din Codul penal nu constituie o circumstanță agravantă împrejurarea pe care infractorul nu a cunoscut-o în momentul săvârșirii infracțiunii.

Cum dispoziția art.33 alin.2 din Codul penal, nu face nici o distincție între diversele circumstanțe de agravare, rezultă că eroarea poate interveni în cazul tuturor circumstanțelor de agravare, legale sau judiciare, generale sau speciale, obligatorii sau facultative.

SECȚIUNEA 4

EROAREA ÎN MATERIA INFRAȚIUNILOR SĂVÂRȘITE DIN CULPĂ (ART.33 ALIN.3 DIN CODUL PENAL)

Art.33 alin.3 din Codul penal prevede ca dispozițiile art.1 și 2 ale aceluiași articol - care reglementează incidența erorii în materia infracțiunilor de intenție și a circumstanțelor de agravare ale acestora – se aplică și faptelor săvârșite din culpa, numai dacă necunoașterea stării, situației sau împrejurării respective nu este ea însăși rezultatul culpei făptuitorului.

Ca atare, cazurile de eroare vincibilă nu înlătură caracterul penal al faptelor săvârșite din culpă.

Există însă și cazuri în care făptuitorul nu a avut posibilitatea reală de a evita eroarea în care s-a aflat beneficiind de prevederile art.33 al.3 din noul Cod penal, eroarea fiind invincibilă.

SECȚIUNEA 5

EFACTE. CONEXITĂȚI. STRUCTURILE DESPĂGUBIRII CIVILE.

În caz, de eroare comună a tuturor participanților ori de erori concurente numai a unor din participanți, situația penală a acestora va fi examinată și rezolvată în raport cu criteriile generale privind determinarea întinderii și stabilirea efectelor erorii pentru fiecare caz de participare în parte.

Eroarea reprezintă cauza de împiedicare a constituirii infracțiunii cu cea mai mare aptitudine sau compatibilitate de a intra în concurs cu celelalte cauze de același fel, cum ar fi legitima apărare, starea de necesitate, constrângerea fizică sau morala.

Provenind de cele mai multe ori dintr-o cauză imputabilă făptuitorului – eroarea de fapt nu înlătură răspunderea civilă.

Eroarea invincibilă va înlătura însă caracterul penal, operând în defavoarea persoanei păgubite conform teoriei riscului.

În cazul erorii provocate de o altă persoană – aceasta din urmă va răspunde atât din punct de vedere penal, cât și civil când inducerea în eroare s-a făcut cu intenție, și numai civil când inducerea în eroare s-a făcut din culpă.

În situația când inducerea în eroare provine chiar de la persoana lezată, făptuitorul nu va răspunde civil pentru paguba cauzată, întrucât inducerea în eroare îmbracă aspectul unei autolezări.

Bibliografie selectiva:

1. T.S, a.p. dec. 6285/1970, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1969-1975*, V. Papadopol și Mihai Popovici, p.153
2. George Antoniu, *Eroare de fapt*, „*Revista de Drept Penal*” anul II (1995) nr.1, p.12.
3. George Antoniu, *Vinovăția Penală*, București, 1995, p.313.

PARTEA a II a

RĂSPUNDEREA PENALĂ
ȘI
SANCTIUNILE DE DREPT PENAL

CAPITOLUL 1

RĂSPUNDEREA PENALĂ CA INSTITUȚIE FUNDAMENTALĂ A DREPTULUI PENAL

SECȚIUNEA 1

GENERALITĂȚI PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ

1. Noțiune și caracterizare

Ca orice formă de răspundere juridică și răspunderea penală este în sensul cel mai strict al cuvântului: obligația unei persoane fizice sau juridice de a răspunde de consecințele actelor sale ilicite.

Răspunderea penală este acea formă a răspunderii juridice ce se naște prin săvârșirea unei infracțiuni și care constă în obligația făptuitorului de a se supune procesului penal și de a suporta consecințele cu caracter sancționator prevăzute de legea penală.

2. Temeiul instituirii răspunderii penale

Potrivit legislației noastre penale, și anume a art.17 al.2 din Codul Penal, infracțiunea constituie unica bază pe care se poate naște răspunderea penală, reprezentând temeiul ei unic și exclusiv.

3. Realizarea răspunderii penale

De principiu, ordinea de drept penal se realizează prin respectarea din teamă, prudență sau din convingere a dispozițiilor sale, de către majoritatea destinatarilor legii penale.

Pentru cei care nu-și conformează conduita dispozițiilor normelor penale, săvârșind fapte interzise de acestea, ordinea de drept trebuie asigurată și realizată prin intermediul tragerii la răspunderea penală, prin intermediul declanșării împotriva făptuitorilor a unor acțiuni penale publice sau private, în cadrul procesului penal.

4. Subiecții răspunderii penale

Statul este considerat ca subiect activ general al tragerii la răspundere penală iar persoana vătămată ca un subiect activ accidental.

În ce privește subiectul pasiv al răspunderii penale, acesta este întotdeauna infractorul, adică persoana fizică sau juridică chemată la răspundere penală.

5. Conținutul răspunderii penale

Înțelegând prin răspundere penală obligația infractorului de a se supune tragerii la această formă de răspundere, ceea ce implică atât procedurile de stabilire a răspunderii penale, cât și acelea de executare a pedepsei, este de la sine înțeles că noțiunea de conținut a răspunderii penale va viza, în principal, aceste obligații.

6. Obiectul răspunderii penale

Obiectul răspunderii penale îl va constitui stabilirea și aplicarea sancțiunilor de drept penal.

7. Răspunderea penală ca instituție fundamentală a dreptului penal

Răspunderea penală este o instituție juridică fundamentală care alături și împreună cu celelalte două instituții fundamentale și anume infracțiunea și sancțiunea, reprezintă și constituie componentele de bază ale întregului sistem de drept penal.

8. Cadrul reglementărilor (sediul normativ al materiei)

Astfel în afara prevederilor din art.17 al.2 prin care noul Cod penal român instituie principiul unicității temeiului răspunderii penale, dispoziții privind răspunderea penală se mai întâlnesc în art.45 și care privesc răspunderea penală, instituită pentru persoana juridică, în art.87 care reglementează criteriile de individualizare ale pedepsei referindu-se expres și la „împrejurările care agravează sau atenuază răspunderea penală”; în cazul art.113 privind minoritatea unde sunt stabilite limitele și „consecințele” răspunderii penale ale minorilor și în cazul titlului VI al părții generale care reglementează „Cauzele care înlătură răspunderea penală”.

SECȚIUNEA 2 PRINCIPIILE RĂSPUNDERII PENALE

1. Noțiunea și cadrul principiilor răspunderii penale

În materia răspunderii penale își exercită acțiunea și influența, în primul rând, principiile fundamentale ale întregului sistem de drept penal, și anume: principiul legalității, principiul egalității și principiul umanismului legii penale.

În al doilea rând, dar la nivelul structurării intime și a particularizării răspunderii penale își exercită acțiunea câteva reguli cu caracter de principii instituționale.

2. Principiile instituționale ale răspunderii penale

- A. Principiul coercitivității răspunderii penale
- B. Principiul unicității temeiului răspunderii penale în săvârșirea unei infracțiuni
- C. Principiul autonomiei și irepetabilității răspunderii penale
- D. Principiul obligativității răspunderii penale
- E. Principiul prescriptibilității răspunderii penale
- F. Principiul individualizării răspunderii penale

Bibliografie selectiva:

1. Oancea, *Drept Penal, Partea generală, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 419.*
- Mitrache, *Drept Penal Român, Partea generală, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, București, 1994, p. 239.*
2. M. Zolineak, *Drept penal, Partea generală, Editura „Chemarea”, Iași, 1993, volumul III, pp. 792-793.*
- C. Bulai, *Drept Penal Român, Partea generală, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, București, 1992, Voi. II, p. 34.*
- R.M. Stănoiu, D. Griga, T. Dian, *Drept Penal, Partea generală, Editura Hiperion XXI, București, 1992, p. 166.*

3. O. Loghin, *Raportul Juridic Penal și Răspunderea Penală*, *Analele Științifice ale Universității Al. I. Cuza din Iași (Serie nouă), secțiunea III, Tomul XXIV, 1978, pp. 70-73.*

CAPITOLUL 2 ÎNLĂTURAREA RĂSPUNDERII PENALE

SECȚIUNEA 1

CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ

A. Noțiune

Prin cauze care înlătură răspunderea penală se înțeleg acele stări, situații sau împrejurări posterioare săvârșirii infracțiunii, reglementate expres de lege, în prezența cărora se stinge dreptul statului de a mai trage la răspundere penală pe infractor, obligația acestuia din urmă de a se mai supune răspunderii penale și pedepsei pentru infracțiunea săvârșirii fiind înlăturată.

B. Cadrul instituțional și sediul normativ

Cauze care înlătură răspunderea penală sunt prevăzute în Titlul VI al părții generale, intitulat „Cauzele care înlătură răspunderea penală” fiind următoarele: amnistia (art.137), prescripția (art. 138-142), lipsa plângerii prealabile (art. 143 alin.1), retragerea plângerii prealabile (art. 131 alin. 2,3,4) și împăcarea părților (art. 144 C.P.).

Aceste cauze au un caracter legal, obligatoriu și general.

SECȚIUNEA 2 AMNISTIA

1. Noțiunea, caracterizarea și felurile amnistiei

A. Noțiune și sediul normativ

În sistemul legislației actuale - după intrarea în vigoare a noii Constituții a României din 1991 - amnistia este actul de clemență emanat de la Parlamentul țării (art. 23 lit g), prin care este înlăturată răspunderea penală pentru infracțiunile la care se referă, săvârșite până la data apariției legii de amnistie.

Potrivit art.137 din Codul penal - care reprezintă și cadrul juridic normativ de bază al amnistiei - aceasta este definită astfel:

„Amnistia înlătură răspunderea penală pentru fapta săvârșită.

Dacă intervine după condamnare, ea înlătură și executarea pedepsei pronunțate, precum și celelalte consecințe ale condamnării. Amenda încasată anterior amnistiei nu se restituie.

Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță, măsurilor educative și asupra drepturilor persoanei vătămate”.

B. Caracterizare

Fiind o cauză legală care înlătură exclusiv răspunderea penală, amnistia nu afectează caracterul infracțional al faptei penale vizate, ci numai consecințele săvârșirii infracțiunii împiedicând tragerea făptuitorului la răspundere penală și aplicarea pedepsei.

C. Felurile amnistiei

Sunt în funcție de întinderea efectelor sale, a condițiilor de acordare și după stadiul în care se află acțiunea penală.

a) După aria de cuprindere: amnistia generală și specială

b) După condițiile de acordare: amnistia necondiționată (pură și simplă) și condiționată.

c) După stadiul instrumentării judiciare: amnistia antecondamnatorie sau proprie și postcondamnatorie sau improprie.

2. Obiectul amnistiei

Amnistia are ca obiect infracțiunile sau o anumită categorie de infracțiuni săvârșite până la data apariției ei.

Determinarea infracțiunilor ce formează obiectul amnistiei se face prin legea de acordare și se poate realiza prin mai multe procedee:

3. Efectele amnistiei

a) Efectele amnistiei antecondamnatorii sau proprii

Înlăturând deîndată răspunderea penală pentru infracțiunea săvârșită, amnistia intervenită înainte de pronunțarea unei hotărâri de condamnare atrage fie împiedicarea punerii în mișcare a acțiunii penale, dacă aceasta nu s-a pornit, fie împiedicarea exercitării acesteia, prin încetarea procesului penal, dacă acțiunea penală a fost pusă în mișcare (art. 10 alin. 1 lit a C.p.p.).

b) Efectele amnistiei postcondamnatorii

Dacă intervine după condamnare, având de asemenea efectul înlăturării răspunderii penale pentru infracțiunea săvârșită, amnistia va impune în mod imediat și obligatoriu înlăturarea efectelor condamnării.

c) Limitele amnistiei

Spre deosebire de alte cauze care o dată cu răspunderea penală înlătură și răspunderea civilă, amnistia nu are nici un efect extinctiv asupra drepturilor persoanei vătămate, situație prevăzută expres de art.137 Cod Penal.

Amnistia nu are efect nici asupra măsurilor de siguranță sau a celor educative (art.137 C.P.) decât în cazurile de excepție prevăzute expres în legile de amnistie ce pot interveni.

În sfârșit, amnistia nu înlătură nici alte consecințe extrapenale ale infracțiunii săvârșite, cum ar fi răspunderea disciplinară a făptuitorului sau anumite interdicții sau decăderi din drepturi ale acestuia, prevăzute în legi speciale.

SECȚIUNEA 3

PRESCRIȚIA RĂSPUNDERII PENALE

1. Noțiune și caracterizare

A. Noțiune și sediul normativ

a) Prescripția răspunderii penale constă în stingerea raportului juridic penal de conflict născut prin săvârșirea unei infracțiuni, ca urmare a nerealizării lui într-un interval de timp, considerat util și oportun sub raportul îndeplinirii scopului legii penale.

b) Sediul normativ al prescripției răspunderii penale este conturat de reglementările cuprinse în art. 138, 139, 140, 141 din Codul penal, care prevăd în mod succesiv natura juridică și efectele prescripției, termenele de prescripție, întreruperea prescripției, suspendarea cursului prescripției și termenele de prescripție pentru minori.

2. Termenele de prescripție ale răspunderii penale

A. Durata termenelor de prescripție

Intervalul de timp de la data săvârșirii infracțiunii și până în momentul stingerii raportului juridic penal de conflict prin prescripție se numește **termen de prescripție**. Având în vedere nivelele diferite de gravitate ale diferitelor infracțiuni și intervalul de timp pe care îl presupune „uitarea” societății trebuie diferențiat în mod corespunzător.

B. Calcularea termenelor de prescripție

Potrivit art.139 al.3 din noul Cod penal, termenele arătate in prezentul articol se socotesc de la data săvârșirii infracțiunii.

Începerea curgerii termenului de prescripție este legată de data săvârșirii infracțiunii.

La rândul ei, data săvârșirii infracțiunii diferă după structura fiecărui tip de infracțiune:

- a) În cazul infracțiunii simple
- b) În cazul infracțiunii continue
- c) În cazul infracțiunilor continuate
- d) În cazul infracțiunilor progresive, de rezultat
- e) În cazul infracțiunilor de obicei
- f) În cazul infracțiunilor aflate în concurs real
- g) În caz de participație

Pentru determinarea celui de al doilea moment, și anume al limitei de timp până când poate fi invocată prescripția răspunderii penale, aceasta nu poate fi decât acela al momentului rămânerii definitive a hotărârii penale.

3. Întreruperea prescripției penale

a) Noțiune

Pentru a conduce la înlăturarea răspunderii penale, termenul de prescripție prevăzut de lege trebuie să curgă nestingherit. Codul penal prevede însă și două situații de accident al cursului prescripției răspunderii penale și anume întreruperea și suspendarea care pot întârzia din motive justificate împlinirea normală a termenelor de prescripție.

b) Condițiile și cazurile de întrerupere a curgerii termenului de prescripție

Potrivit art.140, cursul termenelor de prescripție prevăzute de art. 139 se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act care, potrivit legii, trebuie comunicat învinuitului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal.

c) Efectul întreruperii termenului de prescripție a răspunderii penale

Potrivit art. 140 alin. 2, după fiecare întrerupere începe să curgă un nou termen de prescripție.

Pentru a nu oferi întreruperii prescripției o valoare excesivă, art.140 al.3 conține următoarea reglementare: „Prescripția înlătură răspunderea penală oricâte întreruperi ar interveni, dacă termenul de prescripție prevăzut de art.139 este depășit cu încă jumătate”.

4. Suspendarea prescripției răspunderii penale

Art.141 al.1 din Codul penal conține următoarea reglementare:

„Cursul termenului de prescripție prevăzut în art.139 este suspendat pe timpul cât o dispoziție legală sau o împrejurare de neprevăzut ori de neînălăturat împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal. Prescripția își reia cursul din ziua în care a încetat cauza de suspendare”.

a) **Condițiile de suspendare a prescripției răspunderii penale**

Cât privește condițiile în care poate interveni suspendarea acesteia rezultă explicit sau pe cale de interpretare din contextul reglementării primelor două aliniate ale art. 141C.pen.

b) **Cazurile de suspendare a prescripției răspunderii penale**

- pe timpul cât o dispoziție legală dispune suspendarea procesului penal;
- pe timpul cât o împrejurare de neprevăzut ori de neînălăturare împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal.

c) **Efectele suspendării prescripției răspunderii penale**

Art. 141 alin. 2 prevede expres că „Prescripția își reia cursul din ziua în care a încetat cauza de suspendare”.

SECȚIUNEA 4

LIPSA PLÂNGERII PREALABILE

1. Considerații introductive

În legislația noastră actuală, din rațiuni de politică penală, s-au admis excepții relativ limitate de la oficialitatea acțiunii penale, considerându-se că în aceste cazuri, prin lăsarea dreptului declanșării și exercitării acțiunii la latitudinea persoanei vătămate, s-ar realiza o ocrotire mai bună a valorilor sociale implicate.

2. Noțiune, natură juridică, caracterizare, sediul materiei

Datorită împrejurării că plângerea prealabilă se constituie, în același timp, ca o instituție a dreptului penal, cu reglementări de natură a-i conferi acest statut, în Codul penal, partea generală, dar și ca o condiție specială de exercitare a acțiunii penale, cu reglementări de natură a-i împlini acest statut, în Codul de procedură penală, în doctrină s-a cristalizat opinia că este o categorie juridică complexă, cu caracter mixt.

Art.143 din noul Cod penal prevede că „în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile de către persoana vătămată, lipsa acestei plângeri înlătură răspunderea penală”.

3. Condițiile introducerii plângerii prealabile

Pentru constatarea prezenței sau lipsei plângerii prealabile, cu dubla sa calitate de condiție de pedesibilitate și de condiție de procedibilitate, este necesar să fie îndeplinite cerințe privind:

- a) condiționarea legii de o asemenea plângere, pentru exercitarea acțiunii;
- b) persoanele îndrituite a o introduce;
- c) conținutul și condițiile esențiale pe care trebuie să le îndeplinească;
- d) organul judiciar căruia trebuie să i se adreseze;
- e) termenul în care trebuie introdusă.

4. Efectele lipsei plângerii prealabile

Lipsa plângerii prealabile atrage înlăturarea răspunderii cu efecte „in rem” atrăgând exonerarea de răspundere penală pentru toți participanții la infracțiune.

Lipsa plângerii prealabile nu împiedică persoana vătămată să-și realizeze pretențiile civile prin exercitarea unei acțiuni civile separate, în fața instanței civile, răspunderea civilă pentru faptele păgubitoare care constituie infracțiuni fiind supusă prescripției de drept civil.

5. Cazurile de conexitate sau indivizibilitate între infracțiuni

Potrivit art. 35 C.p.p., în caz de indivizibilitate sau conexitate, în cazul în care competența în raport cu diferiți făptuitori ori diferite fapte aparține, potrivit legii, mai multor instanțe de grad egal, competența de a judeca toate faptele și pe toți făptuitorii revine instanței mai întâi sesizate, iar când competența după natura faptei sau după calitatea persoanelor aparține unor instanțe de grad diferit, competența de a judeca cauzele reunite, revine instanței superioare în grad.

SECȚIUNEA 5 RETRAGEREA PLÂNGERII PREALABILE

1. Noțiune, natură juridică, sediul normativ al materiei

Pe rațiuni de simetrie și logică juridică, instituind din lipsa plângerii prealabile o cauză de înlăturare a răspunderii penale, legiuitorul a procedat în mod similar și pentru ipoteza retragerii plângerii prealabile, valabil introduse.

În mod distinct art. 197 alin. 2 prevede că: „retragerea plângerii prealabile, de asemenea, înlătură răspunderea penală”.

2. Condițiile de valabilitate ale retragerii plângerii prealabile

Retragerea plângerii prealabile este subordonată întrunirii cumulative a mai multor condiții, referitoare la:

- a) persoana îndrituită a retrage plângerea,
- b) termenul înlăuntrul căruia se poate face,
- c) conținutul și caracterul acesteia,
- d) organul judiciar în fața căruia trebuie să se producă.

3. Efectele retragerii plângerii prealabile

În sistemul legislației noastre penale și procesual penale, atunci când retragerea plângerii penale are loc în condițiile prevăzute de lege, se produce atât stingerea dreptului statului de a trage la răspundere penală pe făptuitor, cât și a dreptului persoanei vătămate de a mai introduce o nouă plângere prealabilă pentru aceeași faptă, fiind definitiv înlăturată atât răspunderea penală, cât și răspunderea civilă generată de aceasta.

Efectele retragerii plângerii prealabile asupra răspunderii penale au un caracter „in rem”, iar nu „in personam”.

SECȚIUNEA 6 ÎMPĂCAREA PĂRȚILOR

1. Noțiune caracterizare, sediul normativ

Într-un sens generic și raportat la procesul judiciar în întregul său, împăcarea părților este caracterizată ca un act de dispoziție, o convenție sinalagmatică, necondiționată, comutativă, irevocabilă, ce poate interveni în orice fază procesuală, între două sau mai multe părți, în mod personal, supusă verificării și confirmării instanței, o convenție judiciară cu efecte extinctive și peremptorii, prin care se stinge o acțiune civilă sau se înlătură răspunderea penală, cu consecința încetării procesului penal.

Sediul normativ al împăcării părților îl constituie art.144 din Codul penal, care în trei alineate succesive determină statutul juridic al acesteia (natura juridică, caractere, efecte, limite), astfel:

- alin. 1 „împăcarea părților în cazurile prevăzute de lege înlătură răspunderea penală și stinge și acțiunea civilă”

- alin. 2 „împăcarea părților este personală și produce efecte numai dacă intervine până la rămânerea definitivă a hotărârii”.

- alin. 3. „pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, împăcarea se face numai cu reprezentanții lor legali. Cei cu capacitate de exercițiu restrânsă se pot împăca cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege. împăcarea părților produce efecte și în cazul în care acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu”.

2. Condițiile împăcării părților

Pentru a produce efectul de înlăturare a răspunderii penale și civile, cu care este creditată, împăcarea părților trebuie realizată cu respectarea și îndeplinirea cumulativă a mai multor condiții privind:

-cazurile de infracțiuni la care este posibilă;

-persoanele între care poate interveni;

-condițiile de conținut pe care trebuie să le îndeplinească și

- intervalul de timp în care poate interveni, cu efecte exonerative de răspundere.

3. Efectele judiciare ale împăcării părților

Împăcarea părților fiind o cauză de exonerare a răspunderii penale instituită de ideea oportunității stingerii unor conflicte penale prin concilierea părților implicate, nu poate avea decât efecte cu caracter strict personal, in personam.

Intervenția împăcării părților înlătură (potrivit art. 132 alin. 1 din Codul penal) răspunderea penală și stinge acțiunea civilă alăturată procesului penal.

În sfârșit, ca efect al lichidării, prin conciliere, a conflictului penal, împăcarea părților devine irevocabilă.

Bibliografie selectiva:

1. Iancu Mândru, *Amnistia și grațierea*, ALL Educațional, București, p. 21
2. V. Dongoroz și alții, *Explicații teoretice ale codului penal român, voi. II*, p. 363
3. Narcis Giurgiu, *Cauzele de nulitate în procesul penal*, Editura Științifică București, 1974, p. 230 și urm.
4. C. Mitrache, *Cu privire la lipsa plângerii prealabile*, Examen teoretic al practicii judiciare în „*Studii și cercetări juridice*”, 1988, p. 84
5. Narcis Giurgiu și Spiridon Proca, *În legătură cu efectele lipsei nejustificate a părții vătămate la două termene consecutive de judecată*, L.P. nr. 1/1962, pp. 59-62
6. Ștefan Oaneș, *Lipsa plângerii prealabile și împăcarea părților*, în *Codul Penal, comentat și*

adnotat, Partea Generală, de T Vasiliu și alții, Editura Științifică, București, 1972, p. 660
7. C. Mitrache, Împăcarea părților-cauză de înlăturare a răspunderii penale, în S.C.J., nr. p. 247
8.T. Blumenfeld, Împăcarea părților în procesul judiciar,, RRD nr. 8 din 1982, pp. 15-20

TITLUL II SANCTIUNILE DE DREPT PENAL

CAPITOLUL 1 GENERALITATI

SECTIUNEA 1 NOTIUNE, CARACTERISTICI, FELURI DE SANCTIUNI

1. Notiune

Sanctiunea de drept penal reprezintă una dintre instituțiile fundamentale ale dreptului penal vizând cea mai mobilă latură a întregii reglementări penale, de modul organizării și adaptării sale la cerințele de prevenire și combatere a criminalității depinzând în cea mai mare măsură de eficiența legii penale și asigurarea ordinii de drept penal.

2. Caracteresle sancțiunilor de drept penal

Sanctiunile de drept penal se deosebesc de celelalte sancțiuni juridice prin câteva trăsături caracteristice.

Astfel, spre deosebire de sancțiunea de drept civil, care are caracter preponderent reparator, funcția sa de bază fiind aceea de a asigura o justă și completă reparație (restitutio ad integrum), sancțiunea de drept penal este dominată de caracterul său coercitiv – aflectiv, determinarea sa concret individuală presupunând luarea în considerație, în mod necesar, a unor criterii retributive, derivând din gravitatea faptei, și criterii personale, derivând din starea reală de antisociabilitate a infractorului.

În doctrina autohtonă mai recentă, se menționează: caracterul legal, caracterul retributiv-represiv (aflectiv), caracterul preventiv (prevenție generală și individuală), caracterul necesar și inevitabil.

Cât privește celelalte sancțiuni de drept penal, cum ar fi măsurile educative, măsurile de siguranță sau măsurile de ocrotire, acestea deși substanțial deosebite ca valoare sancționatorie, modalitate de aplicare și finalitate, punând în evidență un caracter coercitiv și infamant mai redus, nu-și pierd în esență natura de sancțiuni penale.

3. Felurile sancțiunilor de drept penal

A. Legislația noastră consacră, în prezent, trei categorii de sancțiuni de drept penal: pedepsele, măsurile de siguranță și măsurile educative.

a). **Pedepsele** sunt considerate de principiu sancțiuni penale, celelalte – sancțiuni de drept penal.

b). **Măsurile educative.** Sunt sancțiuni de drept penal care se pot lua tot în temeiul stabilirii unor răspunderi penale concrete împotriva minorilor care au săvârșit infracțiuni.

c). **Măsurile de siguranță.** Sunt sancțiuni de drept penal care se iau împotriva persoanelor care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală sau infracțiuni pentru a înlătura și preantampina o anumită stare de pericol și a preveni savârșirea de noi fapte prevăzute de legea penală.

B. Sancțiunile extrapenale .

Sancțiunile extrapenale prevăzute de legislația actuală pentru soluționarea unor conflicte de drept penal au un caracter administrativ și se pot lua în situația sancționării unor fapte ce nu prezintă grad de pericol social concret necesar pentru existența infracțiunii.

SECȚIUNEA 2

SANCTIUNILE DE DREPT PENAL IN LEGISLAȚIA PENALĂ ACTUALĂ

1. Cadrul sancțiunilor și sediul lor normativ

Codul penal, partea generală, conține norme prin care este consacrat sistemul sancțiunilor de drept penal pe ansamblu, cât și statutul juridic al fiecărei categorii de sancțiuni, reglementându-se conținutul și limitele lor generale, condițiile de aplicare sau de luare (la măsurile educative), modalitățile de executare și consecințele juridice ale acestora.

a). Pedepsele

Dispozițiile privitoare la pedepse sunt prevăzute în titlul III, în articolele 57 și până la 112 inclusiv. Titlul respectiv este grupat pe 6 capitole distincte, corespunzător principalelor aspecte care reclamă definirea statutului general al instituției fundamentale a pedepsei.

b). Măsurile educative

Sunt prevăzute în titlul IV al părții generale, intitulat „Minoritatea”- art.121-127 din Codul penal.

c). Măsurile de siguranță

Sunt prevăzute în titlul V al părții generale intitulat „Măsurile de siguranță”.

2. Principiile sancțiunilor de drept penal

În sfera sancțiunilor de drept penal acționează în mod necesar atât principiile fundamentale ale dreptului penal ca cel al legalității, egalității, umanismului și personalității, asupra cărora am staruit în partea introductivă a cursului, cât și în mod specific trei principii insitucionale:

a. Principiul individualizării sancțiunilor de drept penal.

b. Principiul revocabilității sancțiunilor de drept penal.

c. Principiul irepetabilității sancționării pentru aceeași faptă

CAPITOLUL 2

PEDEAPSA (SANCTIUNEA PENALĂ)

ASPECTE GENERALE

1. Pedeapsa și scopul ei.

Potrivit definiției înscrise în art.57 din Codul penal român actual, ”Pedepsa este o măsură de constrângere aplicată în scopul reeducării condamnatului și a prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni”. În același timp potrivit art.57 al.2 „executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească persoana condamnatului”.

2. Scopul pedepsei

În literatura juridică autohtonă se face distincție între scopul imediat al pedepsei și scopul mediat al acesteia, relevându-se că prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni nu se rezumă numai la împiedicarea condamnatului de a repeta alte încălcări ale legii penale, dimensiune ce vizează așa numita „prevenție specială”, dar și atenționarea celorlalți destinatari ai legii penale de a nu comite astfel de încălcări, dimensiune ce vizează așa numita „prevenție generală”.

3. Funcțiile pedepsei

- a). Funcția formativ – educativă.
- b). Funcția de intimidare.
- c). Funcția coercitiv-afectivă
- d). Funcția de ispășire sau retributivă.
- e). Funcția de eliminare.
- f). Funcția de reeducare sau îndreptare
- g). Funcția de exemplaritate.

4. Felurile pedepsei

A. După rolul și importanța atribuită diferitelor pedepse în sfera represivă se disting :

- a) pedepsele principale;
- b) pedepsele complementare;
- c) pedepsele accesorii.

B. După obiectul asupra căruia își răsfrâng acțiunea, distingem:

- a) Pedeapsa cu moartea sau așa zisa pedeapsă capitală;
- b) Pedepsele corporale (tortură, ciuntire, bătaie)
- c) Pedepse privative de libertate.
- d) Pedepse privative sau restrictive de drepturi
- e) Pedepsele morale
- f) Pedepsele pecuniare

C. După gradul lor de determinare, pedepsele pot fi clasificate în două categorii: pedepse determinate absolut și pedepse relativ determinate.

D. În raport cu numărul posibil de pedepse principale înscrise în aceeași normă de drept penal se disting pedepsele unice și pedepsele multiple sau plurale, pedepse principale cumulative și pedepse principale alternative.

CAPITOLUL 3

PEDEPSELE PRINCIPALE ÎN NOUL COD PENAL ROMÂN PENTRU PERSOANELE FIZICE

SECȚIUNEA 1

FELURILE PEDEPSELOR PRINCIPALE

1. Noțiune. Având în vedere împărțirea infracțiunilor în crime și delictе, noul Cod penal a instituit prin art.58 două categorii distincte de pedepse principale, primele pentru crime, secunde pentru delictе.

2. Felurile pedepselor principale aplicabile persoanei fizice. Potrivit art. 58 din noul Cod penal român, în ordine ierarhică a gravității lor pedepsele sunt:

- pentru *crime*:
 - detentiunea pe viața
 - detentiunea severă, între 15 și 30 de ani
- pentru *delictе*:
 - inchisoarea strictă între un an și 15 ani
 - inchisoarea între 15 zile și un an
- amenda sub forma zilelor amenda, între 5 și 360 de zile, fiecare zi fiind socotită între 100.000 și 1.000.000 lei
- munca în folosul comunității, între 100 și 500 de ore

SECȚIUNEA 2

REGIMUL GENERAL DE EXECUTARE A PEDEPSELOR PRINCIPALE APLICATE PERSOANEI FIZICE

A. Regimul de executare a pedepselor privative de libertate

1. Regulile generale ale executării pedepselor principale privative de libertate.

Potrivit art.60 al.1 din noul cod penal executarea pedepselor se bazează pe un sistem progresiv, condamnații putând trece dintr-un sistem în altul în condițiile prevăzute de legea pentru executarea pedepselor (Legea nr.275\2006).

Regimurile de executare a pedepselor privative de libertate sunt prevăzute în art.60 (2) Cod penal ca fiind următoarele :

- regimul de maximă siguranță;
- regimul închis;
- regimul semideschis și
- regimul deschis.

2. Locul și modul de executare a pedepsei privative de libertate

Potrivit art. 61(1) din noul Cod penal, executarea pedepselor privative de libertate se face, potrivit dispozițiilor legii nr.275\2006 pentru executarea pedepselor, în locuri anume destinate, denumite penitenciare.

B. Regimul de executare a pedepsei detenției pe viață și a detenției severe

Potrivit art.63 (1) din noul Cod penal, detențiunea pe viață și detențiunea severă se execută în penitenciare anume destinate sau în secții speciale ale celorlalte penitenciare.

Potrivit art. 63 (2) din noul Cod penal, regimul executării detențiunii pe viață și detențiunii severe este regimul de maximă siguranță.

Potrivit noului Cod penal pedeapsa detenției pe viață nu se aplică pe motive de vârstă înaintată a infractorului.

C. Regimul de executare a pedepsei închisorii stricte și a pedepsei închisorii

1. Locul și modul de executare a pedepsei închisorii stricte

Potrivit art.66(1) din noul Cod penal, executarea pedepsei închisorii stricte se face în penitenciare anume destinate.

Art.66(2) din noul Cod penal fixează regimul executării pedepsei închisorii stricte .

2. Locul și modul de executare a pedepsei închisorii

În concepția noului cod penal (art.67(1)) executarea pedepsei închisorii se face în penitenciare anume destinate, iar potrivit (art.67(2)) regimul executării este regimul deschis , prevăzut în amănunt în legea de executare a pedepselor (275\2006).

D. Regimul de executare a pedepsei amenzii

1. Conținutul pedepsei amenzii sub forma zilelor-amendă

În sensul art.68(1) Cod penal amenda constă în suma de bani pe care făptuitorul este condamnat să o plătească statului . În sistemul noului cod penal ea se aplică sub forma zilelor amenda , care presupune două operațiuni : prima, de stabilire a unui număr de zile și a doua, a stabilirii unei anume valori pecuniare fiecărei zile , în final judecătorul înmulțind cei doi termeni și determinând cuantumul amenzii (art.68(2) Cod penal).

2. Înlocuirea pedepsei amenzii sub forma zilelor-amendă

Potrivit art.68(3) Cod penal, la înlocuirea zilelor-amendă se ține seama de durata zilelor – amendă neplătite.

E. Regimul de executare a pedepsei muncii în folosul comunității

Potrivit art.70(1) din noul cod penal conținutul pedepsei muncii în folosul comunității este reglementat pe particularități și condiții :

Munca în folosul comunității nu poate fi dispusă însa (art.70(3)) decât cu consimțământul inculpatului, pentru a se deosebi de fosta muncă forțată de tip sovietic sau nazist.

Modul de executare a acestei pedepse este reglementată amănunțit în legea pentru executarea pedepsei (275\2006) , materia respectiva făcând parte din ramura dreptului penal execuțional.

SECȚIUNEA 3

LIBERAREA CONDIȚIONATĂ

Liberarea condiționată care potrivit sistemului Codului penal din 1969 avea o organizare mai complicată instituind regimuri diferențiate condamnaților pentru infracțiuni din intenție fata de cei din culpă , sau la pedepse mai mici sau mai mari de 10 ani , beneficiază în noul cod penal de o reglementare mai unitară , vizând prin dispozițiile înscrise în art 71(1-4) cerințele ce privesc liberarea conditionata în materia închisorii, prin dispozițiile art. 72(1-4) cerințele relative la liberarea conditionata la pedeapsa detenției pe viața, iar prin dispozițiile art. 73(1-4) efectele liberării.

I. Liberarea condiționată în cazul pedepsei închisorii, a închisorii stricte și a detențiunii severe

Potrivit art.71 din noul Cod penal după ce a executat cel puțin două treimi din pedeapsa închisorii ori a închisorii stricte, sau trei patrimi din pedeapsa detențiunii severe, condamnatul care este staruitor în munca, disciplinat și da dovezi temeinice de îndreptare, ținându-se seama de durata din pedeapsa care mai ramane de executat, de vârsta, starea sanatații, forma de vinovăție și de antecedentele sale penale, poate fi liberat condiționat înainte de executarea în întregime a pedepsei.

O inovație importantă adusă de noul cod penal este cea prevăzută de art. 71(4) în sensul că în timpul liberării condiționate instanța poate să-l supună pe inculpat și unor măsuri de supraveghere di cele prevăzute de art.103 Cod penal.

II. Liberarea condiționată în cazul detențiunii pe viață

Este reglementată de noul cod penal cu unele deosebiri , față de reglementarea art.55 din codul anterior , în sensul înlăturării diferenței de vârstă dintre bărbați (60 ani) și femei (55 ani) și posibilitatea atașării unor măsuri de supraveghere .

III. Efectele liberării condiționate și revocarea ei.

Potrivit art 73(1) Cod penal, pedeapsa se consideră executată dacă în intervalul de timp de la liberare și până la împlinirea duratei pedepsei, cel condamnat nu a săvârșit din nou o infracțiune.

SECȚIUNEA 4

EXECUTAREA PEDEPSEI ÎNTR-O INCHISOARE MILITARĂ

În art. 74 alin. 1 Cod penal sunt prevazute conditiile de incidenta ale acestei modalitati, în sensul ca executarea pedepsei închisorii care nu depășește 2 ani, de către militarii în termen, se face într-o închisoare militară în condițiile prevăzute de lege, precum și în cazurile în care instanța judecătorească, ținând seama de împrejurările cauzei și de persoana condamnatului, dispune aceasta.

Potrivit art. 74 alin. 2 Cod penal, dacă militarul condamnat a executat jumătate din executarea pedepsei și a dat dovezi temeinice de îndreptare, partea din durata pedepsei ce a mai rămas se reduce cu o treime, iar dacă s-a evidențiat în mod deosebit, reducerea poate depăși o treime, putând cuprinde chiar tot restul pedepsei.

Dacă în timpul executării pedepsei militarul condamnat devine inapt serviciului, este liberat condiționat (art. 74 alin. 3 Cod penal).

Dacă însă în timpul executării pedepsei, militarul condamnat săvârșește din nou o infracțiune, instanța care pronunță condamnarea aplică dispozițiile art. 52, pedeapsa astfel stabilită se execută într-un loc de deținere (art. 74 alin. 4 Cod penal).

SECȚIUNEA 5

PEDEPSELE COMPLIMENTARE ÎN CAZUL PERSOANELOR FIZICE

I. Noțiune, caracterizare. Sediul reglementării. Felurile pedepselor complementare

Pedepsele complimentare care sunt interdictive de drepturi sunt destinate să completeze represiunea penală instituită prin pedeapsa principală îndeplinind și ele funcții coercitive, de reeducare și de exemplaritate, specifice sancțiunilor penale în general. Se acționează numai alăturat unor pedepse principale privative de libertate de o anumită gravitate. Prin aceasta pedepsele complimentare își relevă caracterul lor secundar, dependent și complementar.

Sediul reglementării legale al pedepselor complementare îl reprezintă art. 58 alin. 5 din Codul penal care prevede că acestea sunt :

- a). interzicerea unor drepturi de la 1 la 10 ani
- b). degradarea militară

II. A. Conținutul pedepsei interzicerii exercițiului unor drepturi

Potrivit art.75, alin 1 din noul Cod penal, pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi constă în interzicerea unuia sau mai multor drepturi din cele prevăzute strict și limitativ în aceeași dispoziție legală.

În ordinea situațiilor vizate de art. 75 din Codul penal, pot fi interzise, cu titlu de pedeapsă următoarele drepturi:

1. Dreptul de a alege și de a fi ales în autoritățile publice sau în funcții electivă publice (art. 75, lit. a din Codul penal).
2. Dreptul de a ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat (art. 75, lit. b).
3. Dreptul de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârșirea infracțiunii (art. 75, lit. c din Codul penal)
4. Drepturile părintești (art. 75, lit. d din Codul penal)
5. Dreptul de a fi tutore sau curator (art. 75 lit. d din Codul penal)

B. Condiții generale de aplicare a pedepselor complementare

Condițiile de aplicare ale pedepsei complementare a interzicerii unuia sau unora din drepturi este supusă unor reguli care rezultă din cuprinsul dispozițiilor art. 75, alin. 2,3,4 din Codul penal).

C. Executarea pedepsei interzicerii unuia sau unora din drepturi

Potrivit dispozițiilor înscrise în art. 77 din noul Cod penal, executarea pedepsei interzicerii unuia sau unora din drepturi începe după executarea pedepsei închisorii, după grațierea totală sau arestului de pedeapsă, sau după împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei principale, vădindu-si caracterul complementar și sub raportul intervenției sale succesive, după executarea pedepsei principale pe langa care este aplicata căreia îi întregeste funcția represivă ulterior dar într-o modalitate specifică.

III. Degradarea militară

Degradarea militară este pedeapsa complementară ce constă în „pierderea gradului militar și a dreptului de a purta uniformă” (art. 78, alin. 1 din Codul penal).

Potrivit art. 78 alin. 2, degradarea militară se aplică obligatoriu condamnaților militari și rezerviști, dacă pedeapsa principală stabilită este detențiunea pe viață sau detențiunea severă.

Potrivit art. 78 alin. 3, degradarea militară poate fi aplicată și facultativ condamnaților militari și rezerviști pentru infracțiuni săvârșite cu intenție, dacă pedeapsa principală stabilită este închisoarea strictă de cel puțin 5 ani și cel mult 15 ani.

SECȚIUNEA 6

PEDEPSELE ACCESORII

1. Noțiune. Caracterizare. Sediul reglementării.

Pedepsele accesorii sunt pedepse cu caracter secundar, alăturat, accesoriu al pedepselor principale privative de libertate, care însoțesc aceste pedepse și se realizează în timpul executării lor, privându-l pe condamnat de posibilitatea executării drepturilor civice, civile sau familiale care pot forma, în parte, obiectul pedepselor complementare.

Sediul normativ al pedepsei accesorii îl constituie dispoziția înscrisă în art. 79 din Codul penal care se completează cu dispozițiile înscrise în art. 75 din Codul penal. În acest scop, art. 79 prevede că „pedeapsa accesorie constă în interzicerea tuturor drepturilor prevăzute în art. 75”

2. Aplicarea și executarea pedepselor accesorii

Pedeapsa accesorie consta in interzicerea drepturilor prevăzute in art. 75 lit. a - c din Codul penal (art. 79 alin.1)

Cat privește inasa drepturile prevăzute in art.79 lit. d si e, acestea sunt supuse interdicției numai tinandu-se seama de gravitatea infracțiunii savarsite, de împrejurările cauzei, de persoana infractorului si de interesele copilului ori a persoanei aflate sub tutela sau curatela, presupunând o dispoziție expresa a instanței de judecata prin hotărârea de condamnare.

CAPITOLUL 4

SANCTIUNILE APLICABILE PERSOANELOR JURIDICE ȘI EXECUTAREA LOR

I. Sistemul de sancțiuni penale prevăzute de noul Cod penal pentru persoana juridică

Categoriile și limitele generale ale pedepselor care se pot aplica potrivit legislației noastre sunt prevăzute în Cap. II al Titlului III din Noul Cod penal.

Pedeapsa principală va fi unică și anume amenda de la 25 milioane (lei vechi) la 20 miliarde (lei vechi).

Pedepsele complementare sunt mai numeroase și de natură diferită, unele având caracterul unor adevărate măsuri de siguranță, și anume: dizolvarea persoanei juridice, suspendarea activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice pe o durata de le unu la 3 ani, interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice, interzicerea accesului la anumite resurse financiare, afisarea hotărârii de condamnare sau difuzarea ei in Monitorul Oficial al Romaniei, prin presa ori mijloace de comunicare audiovizuala, precum si obligarea la publicitate negativa.

II. Conținutul și modul de executare a pedepselor aplicate persoanelor juridice

Potrivit proiectului de modificare a actualului Cod penal (din iunie 2005) se preconizează următorul sistem:

A. Conținutul pedepsei amenzii, adică a sumei de bani plătită de catre persoana juridica:

Când legea prevede pentru infracțiunea savarsita de persoana fizica pedeapsa închisorii de cel mult 10 ani sau amenda, minimul special al amenzii pentru persoana juridica este de 50.000.000lei, iar maximul special al amenzii este de 6.000.000.000 lei.

Când legea prevede pentru infracțiunea savarsita de persoana fizica pedeapsa detențiunii pe viata sau pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani, minimul special al amenzii pentru persoana juridica este de 100.000.000lei, iar maximul special al amenzii este de 9.000.000.000 lei.

B. Conținutul si modul de executare a pedepselor complementare aplicate persoanei juridice

Cât privește conținutul și modul de executare a pedepselor complementare, proiectul de modificare a codului penal din 2005 precizează introducerea în Codul din 1969 a dispozițiilor art.71/2 si 71/8 care reglementează prin dispoziții distincte si in mod amănunțit atât conținutul cat si modul de executare a fiecăreia dintre pedepsele complementare reglementate.

Bibliografie selectiva :

1. *Droit penal general, Montchrestien, Paris, pp. 248-349*
2. *Droit penal general et procedure penale, neuvieme édition, memento Dalloz, 1982, pp. 50-51*
3. *Droit penal general, Dalloz, 1980, pp. 387-390*
4. *Droit penal, Cedam Padova, 1969*
5. *C. Mitrache, Drept penal român, Partea generală, Ed. "Șansa" SRL București, 1994, p. 203*
6. *Des mesures repressives aux mesures de sureté et de protection. Reflexion sur le pouvoir mystificateur de langage, Revue de Droit penal et crim. , 1977, pp. 245-279*
7. *V.Dongoroz, Sinteze asupra noului Cod Penal , în SCJ nr.1/1969, pp.26 și urm.*
8. *G.Antoniou, Contributii la studiul esentei, scopului si functiilor pedepsei", R.D.P., anV, nr.2, 1998*

TITLUL III INDIVIDUALIZAREA PEDEPSELOR

CAPITOLUL 1 FORMELE SI REGULILE DE INDIVIDUALIZARE A PEDEPSEI

SECTIUNEA 1 ASPECTE GENERALE

1. Noțiune

Operațiunea prin care pedeapsa este adaptată nevoilor de apărare socială în scopul asigurării îndeplinirii funcțiilor și scopurilor sale de prevenire și combatere a criminalității poartă denumirea de individualizare a pedepsei.

2. Formele sau fazele individualizării pedepsei

Doctrina dreptului penal distinge trei forme sau modalități ale individualizării: una, cu caracter abstract și general, în faza elaborării legii și instituirii pedepselor, alta, cu caracter

concret-individual, de adaptare a pedepsei la fapte și persoane determinate – în faza de aplicare a pedepsei de către judecător și ultima cu caracter de adaptare la nevoile reale de recuperare a condamnatului pe timpul executării – în faza de executare a pedepsei aplicate.

A. Prima formă sau modalitate de individualizare a pedepsei este denumită individualizarea legală. Individualizarea legală sau legislativă a pedepsei exprimă în mai multe planuri determinarea conținutului și limitelor acesteia.

B. Cea de a doua formă a individualizării pedepsei se realizează în cadrul activității judiciare de aplicare a pedepsei concrete, fiind numită individualizare judiciară sau judecătorească.

C. Individualizarea administrativ - execuțională reprezintă cea de a treia și ultima (în ordinea succesiunii intervenirii) dintre formele de individualizare a pedepsei și se realizează în faza executării pedepsei.

SECȚIUNEA 2

INDIVIDUALIZAREA JUDICIARĂ ȘI REGULILE GENERALE DE INDIVIDUALIZARE

Noțiune și reguli generale de individualizare. Sediul normativ.

1. Individualizarea judiciară a pedepsei reprezintă acea fază ori formă de individualizare a pedepsei, care se realizează în cadrul activității de jurisdicție penală și care constă în determinarea pedepsei concrete aplicabile pentru răspunderea penală stabilită de judecător, ca urmare a săvârșirii unei sau mai multor infracțiuni concurente.

2. În sistemul Codului nostru penal, regulile generale de individualizare a răspunderii penale și a pedepsei sunt prevăzute de art. 87 în următoarea formulare:

„La stabilirea și aplicarea pedepselor pentru persoana fizică se ține seama de dispozițiile părții generale a acestui cod, de limitele de pedeapsă fixate în partea specială, de gravitatea fetei săvârșite, de persoana făptuitorului și de împrejurările care atenuează sau agravează răspunderea penală.”

Potrivit art. 87(2) dacă pentru infracțiunea săvârșită legea prevede pedepse alternative, se ține seamă de dispozițiile aliniatului precedent atât pentru alegerea dintre pedepsele alternative, cât și pentru proporționalitatea acestora.

CAPITOLUL 2

CIRCUMSTANȚELE ATENUANTE

SECȚIUNEA 1

GENERALITĂȚI

I. Noțiune

Sub denumirea de circumstanțe atenuante sunt circumscrise acele stări, situații, calități, împrejurări, întâmplări ori alte elemente ale realității anterioare, concomitente sau subsecvente săvârșirii faptei penale, care stau în afara conținutului infracțiunii, dar care, având legătura fie cu fapta respectivă, fie cu persoana infractorului, relevă un grad de pericol social mai scăzut al faptei ori o periculozitate atenuată a infractorului.

II. Cadrul și sediul reglementării

În sistemul codului nostru penal circumstanțele atenuante sunt împărțite în două mari categorii:

- circumstanțe atenuante legale și
- circumstanțe atenuante judiciare.

A. Circumstanțele atenuante legale sunt reglementate în legislația noastră de art. 88 din Codul penal, care prevede intervenția lor în situații determinate:

- a) săvârșirea infracțiunii în stare de provocare (art. 88, lit. a, Cp)
- b) depășirea limitelor legitimei apărări (art.88 lit. b, Cp)
- c) depășirea limitelor stării de necesitate (art. 88, lit. b, Cp)
- d) săvârșirea faptei cu un mobil sau cu un scop care pune în evidență pericolul redus al persoanei făptuitorului (art. 88 lit.c Cp)
- e) dacă prin atingerea minimă adusă uneia din valorile ocrotite de lege și conținutul concret al faptei prezintă o gravitate redusă (art. 88 lit. d Cp)

Circumstanțele atenuante legale au un caracter legal, general și obligatoriu.

B. Circumstanțele atenuante judiciare

Dispozițiile înscrise în art. 90 au următoarea redactare: „ Următoarele împrejurări constituie circumstanțe atenuante:

- a) conduita bună a infractorului înainte de săvârșirea infracțiunii;
- b) stăruința depusă de infractor pentru a înlătura rezultatul infracțiunii sau a repara paguba pricinuită;
- c) atitudinea infractorului după săvârșirea infracțiunii, rezultând din prezentarea sa în fața autorității, comportarea sinceră în cursul procesului, înlesnirea descoperirii ori arestării participanților”.

Principala particularitate a circumstanțelor atenuante judiciare prevazute de art.90 se relevă în caracterul lor facultativ și exemplificativ.

SECTIUNEA 2

CIRCUMSTANȚELE ATENUANTE LEGALE

A. Provocarea (art. 88 lit. a Cod penal)

Potrivit art. 88 lit. a din Codul penal, circumstanța legala atenuantă a provocării există atunci când infracțiunea a fost săvârșită sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoții, determinată

de o provocare din partea persoanei vătămate, produsă printr-o violență, atingere gravă a demnității persoanei sau prin altă acțiune ilicită gravă.

1. Condițiile actului provocator

- a) Potrivit art.88 lit.a , actul provocator trebuie să se concretizeze într-o faptă dintre cele arătate expres și limitate de lege și anume: o violență, o atingere gravă a demnității a persoanei și orice altă acțiune ilicită gravă.
- b) Actul provocator trebuie să provină de la persoana vătămată și să fie de natură să producă în conștiința celui provocat o stare de puternică emoție sau tulburare psihică.
- c) Actul provocator să nu fi fost precedat de o agresiune de același fel din partea infractorului

2. Condițiile infracțiunii ripostă

- a) Infracțiunea provocată trebuie să fie săvârșită întotdeauna după săvârșirea actului provocator, deci să aibă un caracter de ripostă ulterioară (de infracțiunea-ripostă)
- b) Infracțiunea provocată trebuie să fi fost comisă sub stăpânirea unei stări de puternică tulburare sau emoție produsă de actul provocator
- c) Infracțiunea provocată trebuie să fi fost săvârșită asupra provocatorului
- d) Infracțiunea provocată trebuie să fi fost săvârșită cu intenție ori cu praeterintenție.

B. Depășirea limitelor apărării sau excesul nejustificat de apărare(art. 88 lit. b Cod penal)

Depășirea limitelor legitimei apărări beneficiază în legislația noastră de două regimuri juridice, după cum ea se datorează sau nu temerii sau tulburării generate de atac.

În prima ipoteză, art. 22 alin. 4 din Codul penal asimilează depășirea unei apărări legitime, literatura juridică denumind-o exces justificat de apărare.

În a doua ipoteză, art. 88 lit. b constituie din depășirea limitelor unei apărări legitime o circumstanță legală, generală de atenuare, circumstanță denumită și exces de apărare scuzabil.

C. Depășirea limitelor stării de necesitate (art. 88 lit. b Cod penal.)

Fapta săvârșită în stare de necesitate constituie totuși infracțiune dacă – așa cum rezultă din dispozițiile art. 45 alin. 3 din Codul penal – a pricinuit urmări vădit mai grave decât cele ce s-ar fi putut produce în cazul în care pericolul nu era înlăturat și dacă, în momentul comiterii, făptuitorul și-a dat seama de această disproporție. Prin urmare, ca și în cazul depășirii limitelor stării de necesitate, acțiunea de salvare este un exces nejustificat.

D.Săvârșirea faptei cu un mobil sau cu un scop care pune în evidență un pericol redus al persoanei făptuitorului

a. Concept; caracterizare; sediu normativ

Potrivit art.88 lit.c din noul Cod penal s-a instituit o nouă funcție posibilă a celor două elemente subiective, și anume aceea de a crea o circumstanță legală de atenuare a răspunderii penale.

b. Condiții

Pentru ca mobilul si scopul sa fie considerate circumstanțe atenuante in sensul art.88 lit. ceste necesar ca evaluarea lor sa se facă in contextul tuturor împrejurărilor cauzei si, evident, mai ales, ale celor care se refera la persoana făptuitorului atât din perspectiva conduitei lui generale si a trasaturilor personalității acestuia, cat si a motivației sau finalității urmărite.

E. Producerea unei atingeri minime uneia dintre valorile ocrotite de lege

a. Concept; caracterizare; sediu normativ

Atenuanta înscrisa in art.88 lit.d prin formularea ca devine incidenta „daca prin atingerea minima adusa uneia din valorile ocrotite de legea penala si prin conținutul ei concret fapta prezintă o gravitate redusa” are in vedere fapte cu o însemnătate redusa sub aspectul urmărilor negative minime pe care le antrenează sau a modului lor de savarsire concreta.

b. Condiții

Prima cerința impusa de text este aceea ca fapta sa nu fi produs consecințe dăunătoare importante ci, dimpotrivă, neînsemnate, care presupun o vătămare redusa a valorii ocrotite de legea penala.

A doua cerința a legii se refera la corelarea ce trebuie făcuta cu persoana făptuitorului asupra căruia se răsfrânge răspunderea faptei.

SECTIUNEA 3

CIRCUMSTANȚELE ATENUANTE JUDICIARE

A. Constatarea, aplicarea și motivarea circumstanțelor atenuante judiciare

Spre deosebire de circumstanțele atenuante legale, care odată constatate se impun ca obligatorii, atrăgând și efectele stabilite de lege, circumstanțele atenuante judiciare prevăzute de art. 90 din Codul penal sunt împrejurări care numai raportate la speța concretă pot dobândi valențe atenuante, având un caracter facultativ.

B. Împrejurări care pot constitui circumstanțe atenuante (judiciare)

Codul penal enumera, în mod exemplificativ, prin dispozițiile art. 90 câteva împrejurări care pot fi considerate circumstanțe atenuante (judiciare).

a) Conduita bună a infractorului înainte de săvârșirea infracțiunii (art.74 lit. a Cod penal) în contextul tuturor relațiilor sociale, profesionale și de familie.

b) Stăruința depusă de infractor pentru a înlătura rezultatul infracțiunii sau de a repara paguba pricinuită (art. 90 lit. b Cod penal)

c) Atitudinea infractorului după săvârșirea infracțiunii rezultând din prezentarea sa în fața autorității, comportarea sinceră în cursul procesului, înlesnirea descoperirii ori arestării participanților (art.90 lit. c Cod penal).

Într-o opinie , general acceptată în prezent și în literatura de specialitate și practica judiciară se consideră, însă, că pot dobândi caracter de circumstanțe judiciare atenuante și împrejurările reale – referitoare la faptă, cât și la cele personale – referitoare la persoana și la personalitatea făptuitorului.

SECȚIUNEA 4

EFECTELE CIRCUMSTANȚELOR ATENUANTE ÎN CAZUL PERSOANELOR FIZICE ȘI JURIDICE (ART.92 CPEN)

Spre deosebire de sistemul Codului penal anterior (1969), care în art. 76 prevedea ca principal efect al constatării și reținerii unor circumstanțe atenuante – legale sau judiciare – beneficiul reducerii pedepsei sub limita minimului special al pedepsei prevăzute de lege sau chiar, în anumite cazuri, schimbarea naturii pedepsei în una mai ușoară (de pilda în loc de închisoare – amendă), noul Cod penal (2004) având la dispoziție o gamă mai largă și variată de specii de pedeapsă atât la crime cât, mai ales, la delict, promovează sistemul modificării obligatorii a pedepsei (pentru circumstanțele atenuante legale) sau facultative (pentru cele judiciare), prin modificare înlocuindu-se înlocuirea speciei de pedeapsă prevăzută de lege cu una mai ușoară situată imediat pe scara de gravitate ierarhică a pedepselor.

CAPITOLUL 3

CIRCUMSTANȚELE AGRAVANTE

SECȚIUNEA 1

GENERALITĂȚI

A. Noțiune

Circumstanțele agravante generale constau în stări, situații, împrejurări, calități sau alte elemente exterioare conținutului infracțiunii, anterioare, concomitente sau subsecvente săvârșirii acesteia, care au însă legătură cu fapta ori cu infractorul, imprimând acestora un grad sporit de pericol social.

B. Cadrul reglementării

Circumstanțele de agravare și efectele lor sunt prevăzute separat în dispozițiile noului Cod penal. Astfel, potrivit art. 89 sunt prevăzute enumerativ și limitativ împrejurările care sunt considerate circumstanțe agravante legale cu caracter general și obligatoriu.

În art.91 C.pen. este reglementat statutul circumstanțelor agravante judiciare, iar în art. 93 sunt prevăzute efectele acestor agravante asupra pedepselor.

C. Circumstanțele agravante legale cu caracter general

Potrivit art.89 C.Pen., constituie circumstanțe legale (generale) de agravare numai un număr de opt împrejurări menționate, succesiv, în ipotezele vizate de textele numerotate de la litera a și până la litera h, și anume:

- 1.Săvârșirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună (art. 89 lit. a CPen)
- 2.Săvârșirea infracțiunii prin metode ori mijloace care prezintă pericol public (art.89lit. b C.Pen.)

3. Săvârșirea infracțiunii de către un infractor major , dacă aceasta a fost comisă împreună cu un minor (art.89 lit. c C.Pen.)
4. Săvârșirea infracțiunii din motive josnice (art.89 lit. d C.Pen.)
5. Săvârșirea infracțiunii de către o persoană care a profitat de situația prilejuită de o calamitate , de o stare de asediu sau de starea de urgență (art.89 lit. e C.Pen.)
6. Săvârșirea infracțiunii asupra unei persoane aflate în imposibilitatea de a se apăra sau de ași exprima voința , asupra unui minor care nu a împlinit vârste de 15 ani , ori asupra unui membru al familiei (art.89 lit. f C.Pen.)
7. Săvârșirea infracțiunii pentru a se sustrage pe sine sau pe altul de la urmărire, arestare, sau executarea pedepsei.(art. 89 lit. g. C.Pen.)
- 8.Săvârșirea infracțiunii pentru a înlesni sau ascunde comiterea unei infracțiuni (art. 89 lit. h C.Pen.)

SECȚIUNEA 2

CIRCUMSTANȚELE AGRAVANTE CU CARACTER JUDICIAR

Nefiind configurate limitativ printr-o dispoziție a legii, circumstanțele agravante judiciare urmează a fi identificate de către instanța de judecată, de la caz la caz.

În primul rând, sunt considerate circumstanțe de agravare judiciară acele împrejurări care deși determină conținutul calificat al unor infracțiuni, nu îndeplinesc această funcție și în cazul celorlalte.

În al doilea rând, practica judiciară consideră drept circumstanțe agravante judiciare: modul și mijloacele de săvârșire a infracțiunii precum și condițiile deosebite de timp și loc, dacă în ansamblul contextului de elemente obiective și subiective ale cauzei acestea sunt de natură a imprima un caracter grav faptei penale.

SECȚIUNEA 3

EFECTELE CIRCUMSTANȚELOR AGRAVANTE (ART. 93 C.PEN.)

Potrivit art. 93 C.Pen., sistemul de agravare a răspunderii penale, ca efect al reținerii unor circumstanțe de agravare este următorul :

- în cazul când exista circumstanțe agravante, persoanei fizice i se aplică o pedeapsă care poate fi sporită cu 5 ani, în cadrul limitelor pedepsei imediat superioare, dacă legea nu prevede altfel; (art. 93 alin. 1 C.Pen.)
- în cazul aplicării amenzii sub forma zilelor – amendă, se poate aplica un spor de cel mult o treime din maximul special, fără să depășească maximul general; (art. 93 alin. 2 C.Pen.)
- când există circumstanțe agravante, persoanei juridice i se aplică pedeapsa amenzii până la maximul special prevăzut de art. 80 alin. 2 sau 3, care poate fi majorat cu o treime.

SECȚIUNEA 4

CONCURSUL DINTRE CAUZELE GENERALE DE AGRAVARE ȘI DE ATENUARE A RĂSPUNDERII PENALE ȘI A PEDEPSEI

Noul Cod penal a prevăzut prin dispozițiile art. 94, un sistem extrem de elastic pentru rezolvarea problematicei pe care o ridică concursul între aceste cauze.

Potrivit sistemului instituit de noul Cod penal prin dispozițiile art. 94 art. 1 și 2, soluțiile de rezolvare a cazurilor de concurs între cele două categorii de cauze cu efect opus a fost structurat pe două variante : prima, și anume cea vizată de art. 94 alin1 are în vedere situația în care instanța stabilește că una din cele două categorii vădește prin aplicarea concretă o preponderență asupra celeilalte, iar a doua prevăzută de art. 94 alin. 2 că instanța stabilește că între cele două categorii de cauze exista echivalență.

Bibliografie selectiva:

1. Ștefan Daneș *Criterii de individualizare judiciară a pedepselor în lumina jurisprudenței Tribunalul suprem , R.R.D. nr.2/1989, p46.*
2. Ștefan Daneș , Vasile Papadopol , *Individualizare judiciară a pedepselor , Editura Științifică și Enciclopedică , Bucuresti ,1985,p.68*
3. D.Lucinescu, *în Codul Penal al României , comentat și adnotat , Partea generală , p.430*
4. Mira Y.Lopez , *Manual de psihologie judiciare , Paris , 2959 , p.104*
5. V . Dongoroz , *Explicații teoretice ale Codului penal român, Partea generală ,vol.4 , p.p.220*

TITLUL IV
MODALITATI ALE INDIVIDUALIZARII
APLICARII PEDEPSELOR

CAPITOLUL 1
SUSPENDAREA CONDIȚIONATĂ A EXECUTĂRII PEDEPSEI APLICATE
PERSOANEI FIZICE (ART.95-100C.Pen.)

A. Noțiune și caracterizare.

Suspendarea condiționată a executării pedepsei este o măsură de individualizare a executării care se hotărăște odată cu condamnarea.

B. Condiții pentru acordarea suspendării condiționate (art. 95, alin.1-4 Cod penal)

Condiții cu privire la pedeapsa aplicată:

a). pedeapsa aplicată pentru delict este închisoarea sau închisoarea strictă de cel mult 5 ani sau amenda (art. 95 pct.1 lit.a)

b). în cazul concursului de infracțiuni, suspendarea condiționată a pedepsei poate fi acordată dacă pedeapsa aplicată – deci pedeapsa rezultantă este închisoarea de cel mult 3 ani (art. 95, alin. 2 C.Pen.)

Condiții cu privire la infractor :

a). Infractorul nu a mai fost condamnat anterior la o pedeapsă privativă de libertate, afară de cazul când condamnarea intră în vreunul din cazurile prevăzute de art. 53 din Codul Penal, care reglementează situația condamnărilor ce nu atrag starea în recidivă (art. 95, alin. 1, lit. b).

b). Instanța de judecată apreciază că scopul pedepsei poate fi atins chiar fără de executarea acesteia (art. 95, alin. 1, lit. c Cod Penal).

C. Termenul de încercare (art. 96 C.Pen.)

Potrivit art. 96, alin. 1 Cod penal, „durata suspendării condiționate a executării pedepsei constituie un termen de încercare pentru condamnat și se compune din quantumul pedepsei închisorii aplicate, la care se mai adaugă un interval de timp de 2 ani”.

Potrivit art. 96, alin. 2 Cod penal, „în cazul în care pedeapsa a cărei executare a fost suspendată constă în zile – amendă, termenul de încercare este de un an”.

D. Efectele suspendării condiționate a executării pedepsei. Limite.

Efectele imediate operează pe toată durata termenului de încercare fixat de instanță, având un caracter provizoriu, în sensul că nerespectarea condițiilor impuse condamnatului prin acordarea suspendării o face revocabilă.

Efectele definitive se produc după împlinirea termenului de încercare și numai dacă până atunci condamnatul a respectat condițiile prevăzute de lege sau instanță la acordarea suspendării.

E. Revocarea suspendării executării pedepsei.

Revocarea este obligatorie când făptuitorul comite în cursul termenului de încercare o nouă infracțiune de intenție, și facultativă, când comite o nouă infracțiune din culpă (art.97 alin.1 și respectiv art.97 alin.2 Cod penal) sau nu-și îndeplinește obligațiile civile (art.98 Cod penal).

F. Anularea suspendării pentru infracțiuni săvârșite anterior acordării ei.

Potrivit art. 99(1), dacă se descoperă că cel condamnat a mai săvârșit o infracțiune, înainte de pronunțarea hotărârii prin care s-a dispus suspendarea sau până la rămânerea definitivă a acesteia, pentru care i s-a aplicat o pedeapsă privativă de libertate, chiar după expirarea termenului de încercare, suspendarea condiționată a executării pedepsei se anulează, aplicându-se, după caz, dispozițiile privitoare la concursul de infracțiuni sau recidivă.

G. Efectele definitive ale suspendării executării pedepsei.

Conform art.100 din Codul penal în cazul în care condamnatul nu a comis nici o infracțiune în timpul termenului de încercare se produc două efecte :

- pedeapsa se consideră executată :
- condamnatul beneficiază de reabilitarea de drept

Potrivit art. 95 din noul Cod penal suspendarea condiționată a executării pedepsei nu atrage însă și suspendarea executării măsurilor de siguranță sau a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea judecătorească de condamnare.

CAPITOLUL 2

SUSPENDAREA EXECUTĂRII PEDEPSEI SUB SUPRAVEGHERE

Varianta legislativă a suspendării executării pedepsei sub supraveghere introdusă în legislația noastră în anul 1992, este reglementată de dispozițiile art.101-106 din noul cod penal pe structura aceluiași repere instituționale ca și suspendarea clasică a executării pedepsei, adăugându-se câteva elemente legislative specifice de particularizare mai ales prin introducerea obligației condamnatului de a se supune în timpul termenului de încercare și obligației de a suporta și anumite măsuri de supraveghere.

Varianta suspendării executării pedepsei sub supraveghere mai conține unele deosebiri de reglementare la condițiile acordării ei (art.101), la structura și mărimea termenului de încercare (art. 102 C.Pen.) și la cazurile de revocare facultativă (art.104 C.Pen.) astfel:

- A. În ce privește condițiile de aplicare, art. 101, alin. 1 din noul Cod penal prevede că instanța poate dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere dacă sunt întrunite cumulativ mai multe condiții.
- B. În ceea ce privește termenul de încercare, art. 102(1) prevede că termenul de încercare în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere se compune din quantumul pedepsei închisorii sau închisorii stricte aplicate, la care se adaugă un interval de timp, stabilit de instanță, între 2 ani și 5 ani.
- C. În ceea ce privește măsurile de supraveghere și obligațiile condamnatului, art. 103, alin. 1 din noul Cod penal prevede că pe durata termenului de încercare, condamnatul trebuie să se supună anumitor măsuri de supraveghere.
- D. În ceea ce privește revocarea suspendării sub supraveghere, art. 104 alin. 1 Cod penal prevede că dispozițiile art. 97 și art. 98 se aplică în mod corespunzător și în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere, iar art. 104, alin. 2 Cod penal prevede că, dacă cel condamnat nu îndeplinește măsurile de supraveghere prevăzute de lege ori obligațiile stabilite de instanță, aceasta poate să revoce suspendarea executării pedepsei dispunând executarea în întregime a pedepsei sau să prelungească termenul de încercare cu cel mult 3 ani.

- E. În ceea ce privește anularea suspendării pedepsei, art. 105, alin. 1 Cod penal prevede că dispozițiile art. 99 alin. (1) și (2) se aplică în mod corespunzător și în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere.
- F. Efectele definitive ale suspendării. Ca și în cazul suspendării executării pedepsei în varianta clasică prevăzută de art.95, și în cazul suspendării sub supraveghere dacă cel condamnat nu a comis nici o infracțiune și nici nu s-a produs revocarea suspendării acordate, el va beneficia de două efecte:
- a) pedeapsa se va considera executată
 - b) va fi reabilitat de drept

Ca și în cazul suspendării executării condiționate simple, nici în cazul celei sub supraveghere, aceasta nu va produce nici un fel de efecte asupra măsurilor de siguranță și obligațiilor civile hotărâte de instanța de judecată.

CAPITOLUL 3

SUSPENDAREA EXECUTĂRII PEDEPSEI SUB SUPRAVEGHERE CU OBLIGATIA CONDAMNATULUI DE A EFECTUA O MUNCA IN FOLOSUL COMUNITATII (ART. 107 COD PENAL)

Vizând situația specială, când pe lângă suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, instanța dispune ca cel condamnat să mai execute în cadrul termenului de încercare și o muncă în folosul comunității, art. 107 din noul Cod penal a stabilit unele reguli.

Astfel, prin art. 107 alin. (1) Cod penal se prevede că în cazul în care dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere în condițiile art. 101, instanța poate stabili obligația condamnatului de a efectua în termenul de încercare o muncă în folosul comunității, pe o perioadă de cel puțin 300 de ore, potrivit art. 70.

Prin art. 107 alin, (2) Cod penal se prevede că dacă cel condamnat nu efectuează munca în folosul comunității ori are o conduită necorespunzătoare în timpul efectuării acesteia prin neîndeplinirea obligațiilor care îi revin, sau prin îndeplinirea lor nesatisfăcătoare, instanța poate revoca suspendarea executării pedepsei dispunând executarea în întregime a pedepsei sau prelungirea termenului de încercare de cel puțin 3 ani.

În finalul reglementării, prin art. 107 alin. (3) Cod penal se prevede că dispozițiile art. 103-106 se aplică în mod corespunzător.

CAPITOLUL 4

RENUNȚAREA LA PEDEAPSA SI AMANAREA APLICĂRII PEDEPSEI PENTRU PERSOANE FIZICE (ART. 108-109 COD PENAL)

Prin dispozițiile înscrise în Titlul III, Cap. VI, Secțiunea a 6-a, noul Cod penal a introdus sub influența legislației din Comunitatea Europeană două noi modalități de individualizare a răspunderii penale și anume „Renunțarea la pedeapsă” (art. 108 Cod penal) și „Amânarea aplicării pedepsei” (art. 109 Cod penal), ultima fiind denumită în doctrina occidentală „probațiune penală”.

SECTIUNEA 1

RENUNTAREA LA PEDEAPSA

Renunțarea la pedeapsă este reglementată în art. 108 Cod penal, în sensul că, în cazul infracțiunilor sancționate cu pedeapsa închisorii, instanța poate să nu aplice nici o pedeapsă inculpatului care nu a mai avut antecedente penale, a acoperit prejudiciul cauzat și a dat dovezi temeinice că se poate îndrepta chiar fără aplicarea unei pedepse.

SECTIUNEA 2

AMÂNAREA APLICĂRII PEDEPSEI SAU PROBAȚIUNEA PENALĂ (ART. 109 COD PENAL)

Introdusă în noul Cod penal, probațiunea penală, ca mod de individualizare presupune situația în care după stabilirea unei pedepse în cazul săvârșirii unor infracțiuni de gravitate redusă, pentru care legea penală prevede pedepse de cel mult 5 ani închisoare strictă, instanța amâna aplicarea pedepsei stabilite pe o perioadă de probă de cel mult 2 ani, după expirarea căreia, dacă condamnatul a avut o conduită corespunzătoare, instanța poate să nu mai aplice nici o pedeapsă, iar în caz contrar îi poate aplica pedeapsă.

CAPITOLUL 5

CALCULUL PEDEPSELOR (ART.110- 112 COD PENAL)

Instituția calculului pedepselor este strâns legată de individualizarea pedepselor, vizând determinarea duratei acestora sub diverse aspecte, implicate de trecerea acestora în faza executării.

În acest sens, Secțiunea a 7-a din Capitolul VI – destinat individualizării pedepselor, reglementează „Calculul pedepselor” în trei articole privind durata executării: art.110 privind durata pedepsei închisorii; art.111 privind computarea reținerii și a arestării preventive și art.112 privind computarea privațiunii de libertate executată în afara țării.

Bibliografie selectiva:

1. T. Suprem, decizia de îndrumare nr. 12/1996 în C.D. /1996, p.52
2. I. Fodor, „Privitor la suspendarea executării pedepsei”, în L.P. nr. 10/1958
3. Ștefan Daneș, Vasile Papadopol, *Individualizarea judiciară a pedepselor*, Ed, Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 245-246
4. T. Suprem s.p.d. nr. 402/1973, citată de C. Mitrache în *Drept Penal, Partea Generală*, Edit. „Șansa” București, 1994, p. 278.

CAPITOLUL I

RĂSPUNDEREA PENALĂ A MINORILOR SI SISTEMUL DE SANCTIONARE

1. În sistemul noului Cod penal (2004), ca și în a celui anterior, răspunderea penală a minorilor începe odată cu împlinirea vârstei de 14 ani.

În acest sens, art. 113 (1) prevede ca minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal în art. 30, că nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită de un minor care la data comiterii acesteia nu îndeplinește condițiile legale pentru a răspunde penal.

Din cuprinsul celor două reglementări rezultă că, în sistemul nostru penal, minorii sub 14 ani împliniți beneficiază de o prezumție legală absolută de neresponsabilitate penală.

Potrivit art.113 al.2 din Codul penal minorii aflați între 14 și 16 ani răspund penal numai dacă se face dovada ca au comis fapta cu discernământ , răspunderea penală pentru această tranșă de vârstă având regimul unei prezumții legale relative de responsabilitate, care permite a se face dovada contrarie si anume ca minorul nu a acționat cu discernământ.

Cât privește tranșa de vârstă de la 14 la 18 ani , art. 113 al.3 din Codul penal stabilește că aceștia răspund penal, instituindu-se o prezumție legală absolută de responsabilitate. Minorii aparținând acestei vârste pot face insa dovada iresponsabilității în conformitate cu art.31 din noul cod penal.

2.Consecințele răspunderii penale a minorilor și sistemul sancționărilor.

Potrivit art.114 (1) din noul cod penal față de minorul care răspunde penal se poate lua fie o măsură educativă, fie i se poate aplica o pedeapsă . La alegerea sancțiunii se ține seama de gravitatea faptei săvârșite , de starea fizică , de dezvoltarea intelectuală și morală a minorului , de comportarea lui , de condițiile în care a fost crescut și a trăit și de orice alte elemente de natură să caracterizeze persoana minorului.

Pe de altă parte, art.114(2) precizează că pedeapsa se aplică numai dacă se apreciază că luarea unei măsuri educative nu este suficientă pentru îndreptarea minorului.

CAPITOLUL 2

MASURILE EDUCATIVE

Potrivit art.115 (1) din noul cod penal față de minor se pot lua următoarele măsuri educative:

- a) muștrarea
- b) libertatea sub supraveghere
- c) libertatea sub supraveghere severa
- d) internarea într-un centru de reeducare
- e) internarea într-un institut medical educativ

A. Muștrarea

Potrivit art.116 (1) C.pen. măsura muștrării constă în dojenirea minorului , în explicarea gravității faptei săvârșite , în sfătuirea minorului de a se purta în așa fel încât să dea dovadă de îndreptare , atrăgându-i-se totodată atenția că,dacă va săvârși din nou o infracțiune se va lua față de el o măsură mai severă sau i se va aplica o pedeapsă .

B. Libertatea sub supraveghere(art. 117 din Codul penal)

Potrivit art. 117, alin. 1 din Codul penal, măsura educativă a libertății supravegheate este o măsură neprivativă de libertate, constând în lăsarea minorului în libertate pe timp de 1 an, sub supraveghere deosebită.

Potrivit art. 117, alin. 2 , instanța pune în vedere aceluia căruia i s-a încredințat supravegherea, îndatorirea de a veghea îndeaproape asupra minorului, în scopul îndreptării lui.

Art. 117, alin. 6 prevede că dacă înăuntrul termenului prevăzut de art. 103 alin. 1 (de 1 an) , minorul se sustrage de la supravegherea ce se execută, sau are purtări rele ori săvârșește o faptă prevăzută de legea penală, instanța revoca libertatea supravegheată și ia față de minor fie măsura libertății sub supraveghere severă, fie măsura internării într-un centru de reeducare, sau îi aplică o pedeapsă.

C. Libertatea sub supraveghere severă (art. 118 Cod penal)

Art. 118, alin. 1 prevede ca măsura educativă a libertății sub supraveghere severă constă în lăsarea minorului în libertate pe o perioadă între un an și trei ani , sub supravegherea unei instituții legal însărcinate cu supravegherea minorilor sau a serviciilor de reintegrare socială și supraveghere.

Potrivit art.118 alin.2 supravegherea poate consta în includerea minorului în programe de reintegrare socială, precum și în acordarea de asistență și consiliere. Pe durata supravegheții severe, instanța poate să impună minorului și respectarea uneia sau mai multora dintre obligațiile prevăzute în art. 117 alin.3 C.pen.

D. Internarea într-un centru de reeducare (art. 119 Cod penal)

Internarea este cea mai aspră măsură educativă ce se poate lua față de un minor infractor și constă în internarea acestuia într-un centru de reeducare unde i se asigură posibilitatea de a dobândi învățătura necesară și o pregătire profesională potrivit cu aptitudinile sale.

Fiind cea mai aspră dintre măsurile educative prin ceea ce presupune executarea ei într-un regim quasi privativ de libertate, măsura internării nu poate fi luată decât față de minorul în privința căruia celelalte măsuri educative sunt neîndestulătoare, ceea ce înseamnă că acesta prezintă carențe comportamentale ce pun în evidență o stare de antisociabilitate accentuată, nevoile sale de reeducare fiind deosebite și imposibil de realizat prin intermediul unei simple muștrări sau lăsării sale în libertate supravegheată.

E. Internarea într-un institut medical-educativ (art. 120 Cod penal)

Internarea într-un institut medical-educativ este o măsură educativă de un profil complex educativ și medical ce constă, potrivit art. 120 din Codul penal, în internarea minorului într-un institut de profil datorită nevoilor acestuia de tratament medical și de un regim special de reeducare, cauzate de starea sa fizică sau psihică.

CAPITOLUL 3

PEDEPSELE APLICABILE MINORILOR (123 – 127 C.PEN.)

Potrivit sistemului sancționator adoptat de legislația noastră care are un caracter mixt în care pedepsele au un caracter subsidiar față de măsurile educative art. 123 din Codul penal prevede că față de infractorii minori se pot aplica numai următoarele pedepse :

a) Închisoarea strictă de la 5 la 15 ani , când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață .

b) Închisoarea strictă de la 3 la 12 ani , când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii severe

c) Închisoarea strictă între limitele reduse la jumătate ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită, când legea prevede pentru această pedeapsa închisorii stricte , fără ca minimul închisorii stricte aplicabile minorului să depășească 3 ani .

d) Închisoarea între limitele reduse la jumătate ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită, când legea prevede pentru această pedeapsa închisorii .

e) amenda sub forma zilelor amendă între 5 și 180 de zile , fiecare zi fiind socotită între 50000 și 500000 lei .

f) munca în folosul comunității pe o perioadă între 50 și 250 de ore.

Bibliografie selectiva:

1. Matei Basarab, Drept Penal, partea generală, 1992, vol. I, p. 161; C. Antoniu, C. Bulai, Practica judiciară comentată, Editura Academiei Române, 1990, vol. II, p. 137

TITLUL VI MASURILE DE SIGURANTA

CAPITOLUL 1 ASPECTE GENERALE

1. Noțiune, caracterizare.

a). Având un caracter specific preventiv, măsurile de siguranță – prevăzute expres și limitativ de lege – tind să preîntâmpine săvârșirea de noi infracțiuni sau fapte prevăzute de legea penală prin aplicarea lor de către instanțele de judecată împotriva persoanelor care prezintă o asemenea stare de pericol .

b). Măsurile de siguranță prezintă câteva trăsături specifice și distinctive față de celelalte sancțiuni de drept penal.

2. Cadrul normativ al măsurilor de siguranță instituite de Codul penal român în vigoare
Măsurile de siguranță sunt prevăzute expres și limitativ în Codul penal, partea generală, Titlul V, în art. 128-136.

3. Felurile și clasificarea măsurilor de siguranță

A. Potrivit art. 129 din noul Cod penal, măsurile de siguranță sunt:

a). obligarea la tratament medical
b). internarea medicală
c). interzicerea de a mai ocupa o funcție sau de a exercita o profesie, o meserie sau o altă ocupație

d). interzicerea de a se afla în anumite localități

e). interdicția de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată

f). expulzarea străinilor

g). confiscarea specială

B. După natura lor, măsurile de siguranță se pot clasifica în:

a). măsuri cu caracter medical (obligarea la tratament medical și internarea medicală)

b). măsuri restrictive de drepturi (cum ar fi interzicerea unei funcții sau profesii, ori interzicerea de a se afla în anumite localități)

c). măsuri private de bunuri (confiscarea specială)

CAPITOLUL 2

OBLIGAREA LA TRATAMENT MEDICAL

Potrivit art. 130 din Codul penal, dacă făptuitorul, din cauza unei boli sau a intoxicației cronice cu alcool, stupefiante sau alte asemenea substanțe, prezintă pericol pentru societate, poate fi obligat a se prezenta în mod regulat la tratament medical pentru însănătoșire.

CAPITOLUL 3

INTERNAREA MEDICALĂ

Internarea medicală este o sancțiune mai severă decât aceea a obligării la tratament medical și constă, potrivit art. 131 din Codul penal, în internarea obligatorie a făptuitorului, care e bolnav mintal sau toxicoman și care se află într-o stare care prezintă pericol social, într-un institut medical de specialitate până la însănătoșire.

CAPITOLUL 4

INTERZICEREA DE A OCUPA O FUNCȚIE SAU DE A EXERCITA O PROFESIE, O MESERIE SAU O ALTA OCUPAȚIE

Potrivit art. 132 Cod penal, interzicerea unei funcții sau profesii este măsura de siguranță ce se poate lua față de făptuitorul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală datorită incapacității, nepregătirii sau a altor cauze care îl fac impropriu pentru ocuparea unei anumite funcții sau pentru exercitarea unei profesii, meserii sau altei ocupații, în scopul împiedecării săvârșirii în viitor a unor alte fapte.

CAPITOLUL 5

INTERZICEREA CONDAMNATULUI DE A SE AFLA IN ANUMITE LOCALITATI

Potrivit art. 133, alin. 1 din noul Cod penal, dacă instanța constată că prezența unei persoane condamnate la pedeapsa privativă de libertate de cel puțin 1 an în localitatea unde a săvârșit infracțiunea sau în alte localități constituie un pericol grav pentru societate, poate lua față de aceasta măsura interzicerii de a se afla în această localitate sau în alte localități anume determinate prin hotărârea de condamnare.

CAPITOLUL 6

INTERDICȚIA DE A REVENI ÎN LOCUINȚA FAMILIEI PE O PERIOADĂ DETERMINATĂ

Preluată din Codul penal anterior unde a fost introdusă în anul 2000, măsura de siguranță prevăzută în noul cod în dispozițiile art. 129, lit. e, reglementată în amănunt prin dispozițiile art. 134, alin. 1-4, are în vedere prevenirea executării de noi infracțiuni de către infractorii care au mai săvârșit infracțiuni profitând de prezența și poziția lor în mediul familial.

CAPITOLUL 7

EXPULZAREA

Potrivit art. 135 Cod penal, expulzarea este măsura de siguranță care constă în interzicerea unui cetățean străin de a mai rămâne pe teritoriul țării dacă a comis o infracțiune și se apreciază că rămânerea sa în țară prezintă pericol social.

CAPITOLUL 8

CONFISCAREA SPECIALĂ

Confiscarea specială este o măsură de siguranță cu caracter preponderent material-pecuniar, vizând trecerea în patrimoniul statului a bunurilor care au orice legătură cu săvârșirea unei infracțiuni sau sunt deținute contra dispozițiilor legale, sau echivalentul bănesc al acestora dacă acestea nu mai sunt găsite și a căror rămânere asupra făptuitorului prezintă pericolul de a predispune sau ajută la comiterea de noi fapte penale

Bibliografie selectiva:

- 1. Ladislau Margocsy, Regimul juridic al internării medicale, R.R.D. nr.8/1984, p.164*
- 2. Ilie Pascu, Interdicția de a reveni în locuința familiei, R.D.P., an IX, nr.4, p.44, 2002*
- 3. Vasile Papadopol, Confiscarea specială în practica judiciară, R.R.D. nr.5/1983, p.35*

TITLUL VII

CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ SAU MODIFICĂ EXECUTAREA PEDEPSEI

Prin dispozițiile înscrise în Titlul III al părții generale a noului Cod penal, sunt reglementate două cauze de înlăturare a executării pedepsei: **grațierea**, care reprezintă un act de iertare de către stat a executării pedepsei sau modificarea ei și **prescripția executării pedepsei**, care reprezintă o formulă juridică de iertare a executării ca efect al scurgerii unui timp prea îndelungat de la data stabilirii ei. Le vom examina pe rând.

CAPITOLUL 1

GRAȚIEREA (ART. 145 COD PENAL)

1. Generalități

Noțiune. Sediul normativ

Grațierea este o măsură de clemență acordată de autoritatea prevăzută de lege și care are ca efect înlăturarea, în totul sau în parte a executării pedepsei ori comutarea acesteia în alta mai ușoară.

În sistemul legislației noastre ea poate fi acordată individual, de Președintele României, potrivit art. 94, lit. d din Constituție sau colectiv, de către Parlament, potrivit art. 72, p2, lit. h.

2. Felurile grațierii

Grațierea poate prezenta mai multe modalități, în funcție de numărul persoanelor care beneficiază, condițiile în care se acordă sau întinderea efectelor sale.

A. După numărul persoanelor cărora le este acordată, grațierea este individuală sau colectivă.

B. În funcție de criteriul condițiilor la care poate fi supusă, grațierea poate fi necondiționată sau pură și simplă ori condiționată.

C. După întinderea efectelor ce le are asupra pedepsei, grațierea poate fi totală, parțială ori comutativă.

3. Efectele grațierii

Dispozițiile înscrise în art. 145 din Codul penal prevăd efectele generale ale grațierii, efecte valabile în toate cazurile și modalitățile ce pot interveni, cu excepția faptului că în cazul grațierii condiționate, la condițiile generale se adaugă și alte condiții specifice acestei modalități.

Efectele generale ale grațierii se completează cu efectele speciale rezultate din diverse condiții adăugate prin actele de clemență.

CAPITOLUL 2

PRESCRIȚIA EXECUTĂRII PEDEPSEI (ART. 146-150 COD PENAL)

1. Noțiune. Sediul normativ.

Potrivit art. 146, alin. 1 Cod penal, prescripția executării pedepsei este o cauză legală, generală, obligatorie, care înlătură executarea pedepsei prin vidarea de orice forță juridică a hotărârii de condamnare, ca urmare a trecerii unui interval prea mare de timp de la data când aceasta a devenit executorie.

După cum s-a subliniat în doctrină, în cazul trecerii unui interval prea mare de timp de la pronunțarea unei hotărâri definitive de condamnare, atât fapta cât și pedeapsa au putut fi uitate, iar făptuitorul, aflându-se sub amenințarea executării pedepsei, s-a putut îndrepta.

2. Termenele de prescripție a executării pedepsei (art. 126,129,130 Cod penal)

În funcție de durata pedepsei ce urmează a fi efectuată, art. 147 fixează termenele generale de prescripție.

3. Calculul duratei termenelor de prescripție a executării pedepsei

Potrivit art. 147, alin. 3 din noul Cod penal, termenele de prescripție se socotesc de la data când hotărârea de condamnare a rămas definitivă.

4. Întreruperea prescripției executării pedepsei (art. 149 Cod penal)

5. Suspendarea cursului prescripției (art. 150 Cod penal)

6. Efectele prescripției executării pedepsei(art.125 alin.2,art.126,alin.5 CPen)

CAPITOLUL 3

REABILITAREA (CAUZA DE ÎNLĂTURARE A CONSECINTELOR CONDAMNĂRII)

SECȚIUNEA 1

ASPECTE GENERALE PRIVIND REABILITAREA

A. Noțiune. Caracterizare.

Reabilitarea este unica instituție a dreptului penal prin care fostul condamnat este pe deplin reintegrat, pe plan juridic, în societate.

B. Sediul normativ.

Instituția reabilitării formează obiectul reglementărilor din Codul penal, partea generală, Titlul VIII., intitulat :” Cauzele care înlătură consecințele condamnării”și care cuprinde art. 151-157.

C. Formele reabilitării

În sistemul Codului penal român, reabilitarea este reglementată în două variante sau forme, diferind între ele după modul și condițiile în care poate fi obținută:

a). *reabilitarea de drept*, sau legală, care intervine din oficiu, prin voința legii, atunci când sunt îndeplinite condițiile prevăzute tot de aceasta;

b). *reabilitarea judecătorească*, care se acordă numai la cererea fostului condamnat de către instanța judecătorească.

D. Trăsăturile caracteristice ale reabilitării în dreptul penal român

În dreptul penal român, reabilitarea poate fi obținută pentru orice fel de condamnare.

E. Efectele reabilitării

Potrivit art. 155 alin.1 Cod penal, reabilitarea face să înceteze decăderea și interdicțiile, precum și incapacitățile ce rezultă din condamnare.

Reabilitarea își produce efecte asupra viitorului fostului condamnat.

Reabilitarea nu presupune însă și o restitutio in integrum.

SECȚIUNEA 2

REABILITAREA DE DREPT

Reabilitarea de drept este prevăzută de art. 151 din Codul penal, astfel: reabilitarea are loc de drept în cazul condamnărilor la amendă, la muncă în folosul comunității, sau la pedeapsa închisorii, dacă în decurs de 3 ani condamnatul nu a mai săvârșit nici o altă infracțiune.

SECȚIUNEA 3 REABILITAREA JUDECĂTOREASCĂ

Reabilitarea judecătorească se acordă în prezența împlinirii cumulative a unor condiții cu privire la :

- condamnările pentru care se cere
- termenele de reabilitare
- conduita condamnatului

Reînnoirea cererii de reabilitare (art. 156 Cod penal)

Cererea de reabilitare poate fi respinsă atât pentru neîndeplinirea unor condiții formale, cât și pentru neîndeplinirea unor condiții de fond.

Reînnoirea cererii de reabilitare se poate face, în regimuri diferite, după cum respingerea are în vedere una din cele două situații posibile.

Anularea reabilitării judecătorești (art. 157 Cod penal)

Potrivit art. 157 din Codul penal, reabilitarea judecătorească va fi anulată când, după acordarea ei printr-o hotărâre judecătorească definitivă s-a descoperit că cel reabilitat mai suferise o altă condamnare, care dacă ar fi fost cunoscută ducea la respingerea cererii de reabilitare. În acest caz anularea reabilitării judecătorești e obligatorie.

Bibliografie selectiva:

1. Matei Basarab, *Drept Penal, vol. II, Editura „Chemarea”, Iași 1992, p. 209*
2. C. Bulai, *Drept Penal, vol. II, Editura „Șansa” București, 1992, p. 200-201*
3. T.Jud. Arad, d.p. nr.65/1971, cu note de I. Sararu și A. Popa, in R.R.D. nr.7/1971, p.143
4. T.S., in *compunerea prevazuta de art.39 alin.2 și 3 din fosta lege pentru organizarea judecătoreasca. Dec.nr.10/1978, in C.D., 1978, p.374*
5. T.S.s .p.d. nr.2539/1982, C.D., 1982, p.260
6. T.S.s .p.d.nr.1984/1973, p.407
7. T.S.s .p.d.nr.2452/1974, C.D., 1974, p.368

Lucrări publicate de VASILE – SORIN CURPĂN:

1. Răspunderea comitenților pentru faptele prepușilor, Bacău, 1999;
2. Complicitatea – formă a participației penale, Iași - Bacău, 2000;
3. Momente în dezvoltarea politico - juridică a României, Bacău, 2006;
4. Statul - instituție social-politică și juridică fundamentală, Bacău, 2006;
5. Drept Civil. Drepturi Reale. Obligații. Contracte speciale. Succesiuni. Sinteze, Bacău, Ed. I - 2006;
6. Drept Civil. Drepturi Reale. Obligații. Contracte speciale. Succesiuni. Sinteze, Bacău, Ed. a II-a - 2007;
7. Drept Constituțional. Stat și Cetățean, Bacău, 2007;
8. Procedura Penală. Participanții și acțiunile în procesul penal român, Bacău, 2007;
9. Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice, Bacău, 2007;
10. Studii juridice, Bacău, 2008;
11. Drept Civil. Teoria generală a obligațiilor, Bacău, Ed. I - 2008;
12. Drept Civil. Teoria generală a obligațiilor, Bacău, Ed. a II-a - 2008;
13. Drept Penal - partea generală, Bacău, 2008;
14. Fenomene juridice și politico - etatice, Iași, 2008;
15. Tratat de Științe Juridice, Bacău, 2008;
16. Enciclopedie Juridică. Tratat, Bacău, 2008;
17. Analiză doctrinară a Constituției Republicii Moldova, Bacău, 2010;
18. Politică și drept în istoria românilor, Bacău, 2010;
19. Fenomene juridice și politico - etatice, Bacău, 2010;
20. Drept constituțional. Stat și cetățean, Bacău, 2010;
21. Procedură penală. Participanții și acțiunile în procesul penal român, Bacău, 2010;
22. Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice, Bacău, 2011;
23. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor, Bacău, 2011;
24. Sinteze de drept civil, Bacău, 2011.
25. Statul instituție social - politică și juridical fundamentală, Bacău, 2011.
26. Tratat de drept constituțional român, Bacău, 2011;
27. Tratat de Științe Juridice, Bacău, 2011;
28. Drept Constituțional al României și al Republicii Moldova – Tratat, Iași, 2012;
29. Enciclopedie Juridică – Tratat, Iași, 2012;
30. Prolegomene de Științe Juridice Române, Iași, 2012;
31. Științe Politice și Doctrină Politice Internaționale, Iași, 2012;
32. Doctrină generală statal-juridică, Iași, 2012;
33. Politică, Istorie și Drept în Moldova de Est, Iași, 2012;
34. Drept Politico-Statal, Iași, 2012;
35. Drept Penal. Partea Generală. Conform Legii Numărul 301/2004, Iași, 2012.

Lucrări publicate de COSMIN – ȘTEFAN BURLEANU:

1. **Drept Constituțional al României și al Republicii Moldova – Tratat**, Iași, 2012;
2. **Enciclopedie Juridică – Tratat**, Iași, 2012;
3. **Prolegomene de Științe Juridice Române**, Iași, 2012;
4. **Științe Politice și Doctrine Politice Internaționale**, Iași, 2012;
5. **Doctrină generală statal-juridică**, Iași, 2012;
6. **Politică, Istorie și Drept în Moldova de Est**, Iași, 2012;
7. **Drept Politico-Statal**, Iași, 2012;
8. **Drept Penal. Partea Generală. Conform Legii Numărul 301/2004**, Iași, 2012.

Lucrări publicate de VASILE CURPĂN:

1. **Prolegomene de Științe Juridice Române**, Iași, 2012;
2. **Științe Politice și Doctrine Politice Internaționale**, Iași, 2012;
3. **Doctrină generală statal-juridică**, Iași, 2012;
4. **Politică, Istorie și Drept în Moldova de Est**, Iași, 2012;
5. **Drept Politico-Statal**, Iași, 2012.
6. **Drept Penal. Partea Generală. Conform Legii Numărul 301/2004**, Iași, 2012.